

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav politologie FF UK

Název diplomové práce

Jednání a postupy vedoucí k rozdělení ČSFR

Vypracoval: Ing. Ondřej Vodsloně

Praha, 2009

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jan Bureš, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma
„Jednání a postupy vedoucí k rozdělení ČSFR“
jsem vypracoval samostatně.

Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 14. 1 2009

Ondřej Vodsoň

Obsah

Úvod	5
Vznik Československa a vývoj do roku 1989	6
Politická situace v letech 1990 -1992	11
Politická jednání v roce 1990 určující podobu federace.....	11
Strukturování politické reprezentace zemí	15
Federální ústavní soud, referendum a státní smlouva.....	18
Jednání o federální ústavě	19
Volby 1992.....	22
Politická jednání a technologické postupy vedoucí k rozdělení federace	29
Jednání vedoucí k rozdělení ČSFR – červen až říjen 1992	29
První kolo jednání 8. 6. 1992 v Brně.....	30
Druhé kolo jednání 11. 6. 1992 v Praze	33
Třetí kolo jednání dne 17. 6. 2002 v Praze.....	35
Čtvrté kolo jednání dne 19. 6. 2002 v Bratislavě	37
Personální obměna vrcholných institucí federace a republik	38
Deklarace svrchovanosti SR.....	40
Páté kolo jednání v 22. a 23. července Bratislavě	41
Šesté kolo jednání v Brně v noci z 26. na 27. srpna	43
Přijetí Ústavy Slovenské republiky	43
Zamítnutí zákona o způsobu zániku federace a aktivita opozice.....	44
Sedmé kolo jednání 6. 10 v Jihlavě.....	45
Technologické postupy rozdělení státu	47
Zákon o kompetencích	47
Bilaterální smlouvy	49
Zákon o dělení majetku	53
Zákon o zániku ČSFR	55
Příčiny rozdělení ČSFR	58
Heterogenní či homogenní společnost ČSFR?	59
Ekonomická situace.....	59
Demografický přechod a změny rodiny	60
Urbanizace.....	61
Alfabetizace a změna vzdělanostní struktury	61
Demokratizace společnosti.....	61
Sociálně kulturní modernizace	62
Sociální interakce mezi oběma společnostmi	63
Národnostní aspekty.....	63
Heterogenní společnost ČSFR	64
Principy konsociační demokracie a ČSFR	64
Vztahy mezi politickými elitami zastupujícími jednotlivé segmenty společnosti.....	66
Problém odpovědnosti za rozdělení federace	69
Resumé	72
Summary	74
Seznam použité literatury	76
Knižní zdroje:.....	76
Internetové zdroje:.....	77
Časopisy, články ve sbornících a referáty z konferencí	77
Periodika	77
Další zdroje:	77

<i>Přílohy</i>	78
1. Volby 1990 – Sněmovna lidu FS, ČNR a SNR	78
2. Politická dohoda ODS a HZDS (19.6. 1992, hotel Bõrik, Bratislava)	81
3. Ústavní zákon 541/1992 Sb. o dělení majetku federace	83
4. Ústavní zákon 542/1992 Sb., o zániku ČSFR	87
5. Ústavní zákon 143/1968, Kompetenční zákon	89

Úvod

Rozdělení Československa na přelomu let 1992 - 1993 a vytvoření dvou samostatných států ve střední Evropě bylo v době integrující se Evropy a rozšiřování Evropské unie jevem neobvyklým a zdánlivě protichůdným. Na druhé straně klidný a systematický postup při rozdělení státu je, ve srovnání s děním na území bývalé Jugoslávie, ukázkou civilizovaného přístupu k řešení konfliktů v současném světě. Navíc v České i Slovenské republice je toto téma stále obestřeno množstvím otázek. Bylo rozdělení ČSFR nevyhnutelné? Jaké byly příčiny rozdělení? Jak velkou míru odpovědnosti nese politická reprezentace? Vlastní proces vedoucí k rozdělení federace a hledání možných odpovědí na tyto otázky mě přivedly k tomuto tématu.

Ve své diplomové práci, nazvané "Jednání a postupy vedoucí k rozdělení ČSFR", se budu snažit stručně zachytit jednak politické jednání vedoucí k rozdělení státu neboli situaci posledních měsíců společného státu od voleb do roku 1992 do dne rozdělení státu. Rovněž pak se budu zabývat soustavou technologických postupů použitých při oddělení obou nově vzniklých států. V závěru práci bych se poté pokusil nastínit příčiny rozdělení federace a vyjádřit se k otázce odpovědnosti tehdejší politické reprezentace.

Jsem si vědom, že rozsah této práce nemůže popsat složitost vývoje vztahů a soužití Českého a Slovenského národa, ani komplexně popsat všechny politické vlivy na rozhodování a rozdělení státu, to je určitě úkolem pro politiky, kteří tehdy byli protagonisty popsaného dění.

Vznik Československa a vývoj do roku 1989

Československo trvalo 74 let, 2 měsíce a 3 dny. Za celou dobu své existence, s výjimkou přetržené kontinuity v období německé okupace, bylo suverénním státem, vnímaným svými sousedy, ale i zámořskými zeměmi jako jednolitý stát. Dodnes název Československo přichází na jazyk lehčeji než Česká republika.

Příčiny rozchodu Čechů a Slováků lze hledat historicky již v období vzniku unitárního státu v roce 1918. K vytvoření Československé republiky došlo na pozadí rozpadu Rakousko-uherské monarchie jako poražené mocnosti v první světové válce.

Vzájemný vztah Čechů a Slováků se odvíjí od ideje čechoslovakismu, nastíněné roku 1915 v Cleevlandské dohodě, posléze potvrzené Martinskou deklarací roku 1918, kterou Slovensko reálně vstoupilo do společného státu¹. Tato idea jednotného československého národa přes revizionistické snahy slovenského politika Hlinky ve 20 letech přežívala až do poloviny třicátých let. Sjednocení Čechů a Slováků v jeden národ bylo oboustranně výhodnou koncepcí. Mezi jeho příčiny nepatřila pouze snaha Čechů o národnostní přečíslení německé menšiny, současně šlo i o ohled na záchranu a povznesení slovenského, maďarizací těžce ohroženého národa.

Hranice Československa byly určeny v roce 1919, po územních sporech s Polskem a Maďarskem, rozhodnutím velmocí na Pařížské konferenci, která také schválila připojení Podkarpatské Rusi k Československu. Nově vzniklý útvar ve střední Evropě byl tak při svém vzniku složen z území Čech, Moravy a Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi.

¹ Vyhlášení samostatného Československa 28. 10. 1918 je nedílně spjato s ideou čechoslovakismu, s koncepcí jednotného národa sestávajícího se z větve české a slovenské. Proklamování jednotného československého národa mělo neopomenutelný vnitropolitický a mezinárodněpolitický význam - konstituovalo majoritu Čechů a Slováků v mnohonárodnostním státě. Dnes převažují názory, že se jednalo o fikci, která měla toliko dočasnou takticko-účelovou funkci. V prvních letech existence československého státu však převládal názor, jehož stoupencem byl i prezident republiky T. G. Masaryk, že jde o trvalou koncepci, opírající se o určitou analogii s národem švýcarským a americkým. Vycházelo se tedy z koncepce politického národa, přičemž se spoléhalo na jazykovou blízkost. Tento přístup ovšem opomíjel kulturně-historické rozdíly, které vynikly během staletí rozdílného vývoje obou národů, jakož i existenci početných národnostních menšin, které přirozeně nebyl schopen integrovat do jednoho "národa" (jako ve Švýcarsku či USA).

Počátkem roku 1921 žilo v tehdejším Československu 13.6 milionů obyvatel. Z celkové populace tvořily více než třetinu národnostní menšiny. Podle výsledků prvního sčítání obyvatel k 15. 12. 1921 se k české a slovenské národnosti hlásilo 65.5 % (z toho ke slovenské méně než 15 %), k německé 23.4%, k maďarské 5.7%, k ukrajinské 3.4%, k židovské 1.3% a k polské 0.6% přítomného obyvatelstva². Vznikem Československa se změnilo postavení českého národa, jehož příslušníci tvořili rozhodující část nové vládní garnitury.

Do nové polohy se posunulo i postavení slovenského národa. Slovenská otázka v předválečném Uhersku spočívala především v zachování národnostní svébytnosti Slováků tváří v tvář násilné maďarizaci³, zatímco rozdíly ve stupni hospodářského rozvoje slovenského a maďarského území byly poměrně malé. Obě oblasti byly jen slabě rozvinuté, přičemž Slovensko patřilo v rámci Uher k průmyslově vyspělejší části.

Se vznikem Československé republiky ohrožení národní existence Slováků nejen zmizelo, ale naopak se vytvořily nebývalé podmínky pro rozvoj slovenského školství a kultury a také se podstatně proti Uhersku zlepšily možnosti slovenského politického života. Je třeba říci, že čeští politici během první republiky nepřistupovali ke Slovensku vždy s dostatečným citem a pochopením. Rostoucí pragocentrismus, politická spolupráce jen se slovenskými politiky loajálními vůči Praze, jejichž podpora na samotném Slovensku byla menší a fakt že nejvýznamnější slovenský politický proud, katolíci, zůstával stranou důležitých politických rozhodnutí, toho mohou být příkladem.

I to je jeden z možných důvodů, proč se na Slovensku ve větší míře neprosadily politické strany s celostátní působností a proč po Mnichovu rostly tendence Slováků k samostatnosti.

Nevýhodou Slovenska v nových československých podmínkách se byla jeho citelně nižší ekonomická úroveň ve srovnání se západní částí státu. Rozdíly v ekonomické vyspělosti se následně promítaly i do sociálních vztahů. Jako příslušníky vyšších společenských vrstev vnímali Slováci především neslovenské

² Německá a maďarská národnostní menšina se stavěly k novému státu spíše odmítavě. Na Slovensku musel být vzhledem k odporu Maďarů, podporovanému z Maďarska, vyhlášen v prosinci 1918 výjimečný stav. Situace se stabilizovala až v roce 1920, kdy byly také mezinárodními dohodami garantovány hranice nového státu (hranice s Maďarskem, které historicky neexistovaly, stanovila mírová smlouva, uzavřená v Trianonu 4. 6. 1920).

³ Poslední tři gymnázia na Slovensku před vznikem Československa - s výukou ve slovenštině - byla zrušena v roce 1874.

(české nebo maďarské) statkáře, továrníky a velkoobchodníky, ale i české učitele, četníky a další úředníky státní správy. Slovenská otázka se tak posunula z původní polohy zajištění národní existence Slováků do oblasti hospodářské a sociální.

Československo vzniklo spojením dvou území, která byla do roku 1918 součástmi různých větších celků monarchie s podstatně rozdílným stupněm ekonomické úrovně. České země byly součástí Předlitavska (rakouské části Rakousko - uherské monarchie), z jehož předválečného průmyslového potenciálu jim připadlo asi 70 - 75%. Slovensko bylo součástí Zalitavska (uherské části monarchie), z jehož předválečného průmyslového potenciálu přineslo do Československa necelou pětinu. Průmyslově agrární struktura Československa byla tak v prvních letech jeho existence určována průmyslovým charakterem ekonomiky v českých zemích, které byly nejen vyvinutější, ale také byly větší rozlohou i počtem obyvatelstva než převážně agrární Slovensko, které procházelo teprve počátečním stadiem svého průmyslového rozvoje. Československo i přes světovou hospodářskou krizi v letech 1929 až 1933 prodělalo nebývalý ekonomický a kulturní rozkvět. Vyvinulo se v průmyslově vyspělou multikulturní společnost, která se stávala azylem pro stále rostoucí počet uprchlíků z okolních diktatur.

Co se týče kodifikace práva menšin, Československá ústava z roku 1920 se v oblasti národního práva odvíjela od Smlouvy o ochraně národních práv menšin ze Saint-Germain-en Laye ke které se Československo zavázalo 10. září 1919. Ústava obsahovala rovné právo na přístup do veřejných institucí, svobodu užívání národnostního jazyka i zákaz násilného odnárodňování. Mezi slabiny patřil fakt, že v ní nebyly definovány, kromě individuálních menšinových práv, také kolektivní menšinová práva a že jasně nespecifikovala pojem národnosti – ta se odvozovala jen od rodného jazyka. To dodávalo ČSR, zvláště v radikálním pojetí Kramářově, ráz státu národního, ačkoliv svou skutečnou občanskou strukturou se jednalo o stát národnostní.⁴ Už v preambuli ústavy se mluví o „vytvoření Československé republiky příslušníky československého národa“ jakoby neexistovala národnostní diverzifikace obyvatelstva republiky. Toto nepřipuštění si národnostního problému Českých zemí bylo jednou z příčin vyhrocení

⁴ (Kural, 2002 str. 63)

národnostní otázky koncem třicátých let a vedlo k úplnému zhroucení koncepcí v národnostní problematice, což se ve svém důsledku stalo záminkou pro německý postup v roce 1938⁵.

Vývoj situace národnostní problematiky během první republiky byl přerušen Mnichovskou dohodou v září 1938, následným obsazením pohraničí a poté 15. března 1939 okupací německými vojsky a vytvořením Protektorátu Čechy a Morava a samostatného Slovenského státu. Vznik Slovenského státu, přestože byl vytvořen pod taktovkou Hitlera, byl vyvrcholením separatistických snah slovenských politiků a činnosti Hlinkovy Slovenské ľudové strany⁶. Šestiletá existence slovenského státu při neexistenci českého státu, přisluhování Slováků Němcům až k vojenské účasti na válečných taženích a likvidace slovenských Židů, to vše významně poznamenalo budoucí vztahy Čechů a Slováků v společném státě.

Poválečný vývoj byl určen rozpadem protihitlerovské koalice a čím dál větší polarizací světa, vnitropoliticky pak odsunem 2.256 milionu Němců na základě Postupimských dohod a postupným nástupem komunistů k moci. Nastolení komunistické diktatury po únoru 1948 na dlouhých 20 let zmrazilo jakékoliv samostatné politické projevy mimo oficiální ideologii. V období "Pražského jara" 1968 tzv. "slovenská otázka" vyřčená Alexandrem Dubčekem v říjnu 1967 na plenárním zasedání ÚVKSC (šlo o zvýšení pravomoci slovenských orgánů) byla jedním z podnětů, které předurčovaly další vývoj.

Jedním z pozůstatků "Pražského jara" bylo přetvoření unitárního Československa ve federaci spojující dvě národní republiky a to Českou a Slovenskou. Ústavní zákon o Československé federaci⁷ uvolnil postavení Slovenska ve společném státě a rozšířil pravomoci jeho národních orgánů.

S nástupem normalizace však došlo k významné modifikaci původní koncepce ve směru vyšší centralizace politické moci. Normalizační represe nedosáhly na Slovensku takových rozměrů jako v České republice. Organizovaný disent, tak jak ho známe po vzniku Charty 77, byl na Slovensku zastoupen jenom

⁵ (Gerloch, a další, 1999 str. 23)

⁶ 27. února 1938 rokoval Hlinka s Karlem H. Frankem o spolupráci, henleinovci poté věnovali Hlinkově straně 5 milionů korun

⁷ Zákon č. 143/1968 Sb.

několika jedinci. Hromadná vystoupení proti režimu - Palachův týden od 15. do 20. ledna 1989 se odehrávaly především v Praze.

Politická situace v letech 1990 -1992

17. listopad 1989 symbolizuje zhroucení komunistického systému v Československu. Tímto dnem byl započat proces změn, sledujících naplnění zásad právního státu, respektujícího základní lidská práva a svobody a založeného na volné soutěži politických stran. Byl logickým vyústěním situace charakteristické nejen jakousi vnitřní „únavou“ starého režimu, nýbrž také uvolňováním mezinárodních poměrů.

Tento zlom s sebou přinesl řadu změn v uspořádání státu. V prosinci roku 1989 přísahal nově zvolený prezident Václav Havel na nový slib⁸, pozměněný den před vlastní přísahou⁸. Na sklonku roku 1989 byl navíc schválen ústavní zákon, umožňující kooptaci nových poslanců Federálního shromáždění i obou národních rad na uprázdněný mandát, na nějž rezignovali mnozí poslanci starého režimu.⁹ Mandáty byly obsazovány poslanci z politických hnutí vzniklých v Československu v listopadových dnech roku 1989.

Politická jednání v roce 1990 určující podobu federace

Již brzy se projeví snahy o samostatné přístupy Slováků k řešení problémů. Zatímco v českých a také některých slovenských městech vznikalo Občanské fórum (dále jen OF) vznikla v Bratislavě Veřejnost proti násilí (dále jen VPN).

Z prvních jednání mezi zástupci OF a VPN vyplývala snaha slovenských politiků prosazovat odlišnosti (slovenská specifika) do společných závěrů. Čeští politici na druhé straně nebyli schopni vnímat tyto signály a reagovat na ně od samého počátku¹⁰. K národnostně diferenciačnímu procesu pomohla i lehkomyšlnost některých vedoucích politiků VPN, s jakou ignorovali rasistická a fašistická hesla, která se objevovali na slovenských zdech¹¹.

První veřejný střet mezi Čechy a Slováky nechtěně inicioval prezident Václav Havel, když 23. ledna 1990, využívaje svého práva zákonodárné iniciativy, navrhl změnit státní symboly, název armády a název státu (vypustit z

⁸ Václav Havel složil prezidentský slib dne 29. 12. 1989

⁹ Veškeré ústavní změny do konce roku 1989 byly prováděny Federálním shromážděním zvoleným ve volbách roku 1986.

¹⁰ "Kdybychom založili politickou stranu s celo-federální působností, mohli jsme možná rozpadu Československa předejít". Petr Pithart na vědecké konferenci 1993 v Trnavě.

¹¹ Miloš Žiak - Veřejnost proti násilí

názvu "Československá socialistická republika" slovo "socialistická"). Tato změna, původně prezidentem zamýšlená jako změna kosmetická, se však stala předmětem diskusí nejen ve Federálním shromáždění, ale také v tisku a vyvinula se z ní tzv. "pomlčková válka"¹². Spor o název společného státu byl v obou částech republiky vnímán odlišně.

Česká veřejnost se ztotožňovala a s názorem Václava Havla, který považoval změnu názvu za pouhou formalitu a oproštění se od dřívějšího názvu ČSSR.

Na Slovensku naopak byla tato záležitost brána velmi vážně a to zejména s důrazem na státní znak a vlastní název federace. Původní návrh, dle kterého se znak skládal z českého lva, moravské orlice a slovenských křížů byl Slováci zamítnut s tím, že popisuje trojjediné uspořádání a ne dvoujediné. Co se týče vlastního názvu, bylo třeba dojít k názvu neevokujícímu ani první republiku a její unitárnost ani republiku druhou tvrdě odmítanou z české strany. Po mnoha peripetiích jednání a za probíhajících tisícových demonstrací Slováků v Bratislavě, požadujících nezávislé Slovensko, se Federální shromáždění shodlo 9. dubna 1990 na názvu Česká a Slovenská Federativní Republika¹³.

Výsledkem tohoto prvního vážnějšího sporu bylo bezpochyby zviditelnění Slovenka v rámci federace, které však lze pozitivně hodnotit jen z hlediska krátkodobého. Z dlouhodobější perspektivy však byla pomlčková válka pro Slovensko prohrou. V zahraničí bylo stále vnímáno jen jako součást většinového Českého státu. Zároveň politická reprezentace Slovenska se pomalu začínala štěpit na federální a proslovenské Slováci, obnovená Slovenská národní strana již měla samostatné Slovensko ve svém programu.

První svobodné volby po čtyřiačtyřiceti letech se konaly 8. a 9. června 1990. Volilo se dle ústavních zákonů z 27.2 1990. Volby do federálního shromáždění i do národních rad probíhaly podle zásad poměrného systému, volební klauzule byla stanovena na 5% u FS a ČNR ale jen 3% u SNR. Počet mandátů do sněmovny lidu i národů byl 150, u ČNR 200 a SNR pak jen 150¹⁴.

¹² (Rychlík, 2002 str. 111)

¹³ Ústavní zákon 81/1990

¹⁴ Klauzule jednotlivých rad byly stanoveny vlastními zákony jednotlivých rad během března roku 1990

Volba do národních rad byla vázána na trvalé bydliště nezávisle na občanství republik (podmínka československého občanství).

Kandidáty postavilo 22 stran, hnutí a koalic a k urnám přišlo 96.79% voličů. Nejvíce hlasů získalo OF a VPN¹⁵. Byly ustanoveny nové parlamenty a vlády, s funkčním obdobím dva roky. Za tuto dobu měly být připraveny nové ústavy, federální a obě republikové, a měla být zahájena transformace země na demokratický systém s tržním hospodářstvím.

Z volebních výsledků plynuly i komplikace při sestavování vlád. Na rozdíl od ČNR, kde přehlednou většinu získala OF, muselo jít v SNR VPN do vládní koalice s KDH a Demokratickou stranou. KDH však odmítalo účast na federální vládě, kde tedy nakonec působila jen OF a VPN. V čele slovenské vlády tak nakonec stanul Vladimír Mečiar a ve Slovenské národní radě František Mikloško. Český kabinet dále řídil Petr Pithart a ČNR předsedala Dagmar Burešová. Federálním premiérem se stal Marián Čalfa, předsedou Federálního shromáždění zůstal Alexandr Dubček.

Staronovým prezidentem se stal Václav Havel, taktéž s funkčním obdobím dvou let.

Na setkání české a slovenské vlády počátkem dubna 1990 ve Lnářích se dohodl princip odvození Federální ústavy od ústav republik. Počátkem července 1990 se sešli premiéři Pithart a Mečiar se svými týmy v Luhačovicích, kde došlo k dohodě o převodu některých federálních kompetencí do kompetencí republik. Krátce po tomto jednání byl schválen malý kompetenční ústavní zákon, pomocí něhož byla sloučena či zrušena některá ministerstva a přerozděleny pravomoci. Tímto činem byl učiněn krok ke zrušení takzvaných společných kompetencí mezi federací a republikami a došlo k faktickému přenesení dalších kompetencí na republiky.

Ve dnech 8. a 9. srpna se konalo první oficiální jednání národních vlád, tentokrát i za účasti členů federálního kabinetu v Trenčianských Teplicích. Premiér Mečiar přednesl návrh na rozsáhlé přenesení kompetencí na republiky, kdy na federální úrovni by zůstaly kompetence zahrnující obrannou, měnovou a zahraniční politiku a hospodářské zákonodárství. Návrh rovněž počítal s vytvořením tří emisních bank - dvou národních a jedné republikové. Ze

¹⁵ viz Příloha číslo 1

závěrečného komuniké vyplývá, že se účastníci shodli na posílení pravomocí obou republik pod heslem „federace budované zdola“ a to přenecháním pravomocí republik na federaci. Ke konkrétním krokům předání kompetencí však nedošlo. Česká strana toto jednání brala jako nezávaznou konzultaci, zatímco slovenská strana jednání v Trenčianských Teplicích brala za závazná. Odlišná interpretace jednání byla příčinou dalšího nedorozumění mezi Čechy a Slováky.

Základ těchto neshod byl jednoduše v tom, že vrcholná slovenská politická reprezentace chápala federální orgány jako nějaká omezení. Federální pravomoce byly tedy stavěny do protikladu s pravomocemi výhradně slovenskými, přestože VPN jako nejsilnější slovenská strana byla zároveň stranou federální a její představitel dokonce předsedou federální vlády.¹⁶ Brzy po tomto setkání slovenská vláda oznámila, že vytvořila své Ministerstvo mezinárodních vztahů v čele s Milanem Kňažkem.

Další jednání proběhlo 10. a 11. září 1990 v Piešťanech, kde se obě národní vlády sešli s cílem rozpracovat a zpřesnit závěry s Trenčianských Teplic. Bylo vytvořeno deset komisí, které měly připravit podklady pro Federální shromáždění o federálním státu. V Kroměříži se 27. září 1990 tři vlády domluvily na zásadní podobě federace, zvláště pak na strategii ekonomické reformy počínající malou privatizací.

Po několika dalších jednáních předsedů vlád a po intervencích prezidenta Havla, na setkání v Praze dne 13. 11. 1990, za účasti obou předsedů zákonodárných sborů, konečně vzešel text kompetenčního zákona, který byl přijatelný pro obě strany. Po rozsáhlé debatě ve Federálním shromáždění byl schválen 12. prosince poměrem 237 ku 24 hlasům, přičemž se 17 poslanců zdrželo hlasování¹⁷. Zákon měnil zákon 143 z roku 1968 o československé federaci.

Podle něj měla federace stanovovat zásady jednotné finanční a rozpočtové politiky, zahraničního obchodu, hospodářské politiky, dopravy a spojů, ekologie, práce, mezd a sociální politiky. Ostatní oblasti patřily do kompetence republik. Přijetí toho zákona znamenalo významné omezení pravomocí centrálních orgánů a zároveň významné posílení pravomocí republik. Po konečném přijetí tohoto zákona následovalo dočasné uvolnění československých vztahů. Problém, kvůli

¹⁶ (Rychlík, 2002 str. 152)

¹⁷ Zákon 556/1990

kterému spor o kompetence vůbec vzniknul, však zůstal nevyřešen. Zatímco Česká strana pokládala zákon za maximum, pro slovenské politiky byl jen prvním krokem k dosažení volného česko-slovenského soustátí, ve kterém by Slovensko mohlo spojit výhody samostatnosti s výhodami společného státu.¹⁸

Strukturování politické reprezentace zemí

Organizačně strnulá a ideově jednoznačná a jednotná politická scéna Československa se v listopadu 1989 rozpadla. Nenahradila ji však vnitřně strukturovaná a ideově diferenciovaná politická scéna, jak by se dalo očekávat. Místo pluralitního systému se vytvořila navenek jednotná politická scéna dominantně obsazená občanským hnutím, jehož hlavním cílem byla změna stávajícího systému a obnova demokratické struktury společnosti. V zájmu snahy o dosažení tohoto cíle byly specifické zájmy jednotlivých skupin obyvatel odsouvány do pozadí a demokratické politické proudy byly přijímány „pod střechu“ Občanského fóra v Čechách a Verejnosti proti násiliu na Slovensku.¹⁹

V průběhu roku 1990, kdy již bylo jisté, že základní cíl hnutí bude splněn, začali obě hnutí procházet transformací a postupně zanikat.

Vlastní rozpad OF byl zapříčiněn vnitřním organickým rozkladem, kdy již během roku 1990 z OF postupně odcházeli menší pravicová uskupení.²⁰ Rozpad hnutí Občanské fórum začal na podzim 1990 vytvořením skupiny Demokratické pravice z poslanců federálního i českého kabinetu. Stalo se tak pod vedením Václava Klause, tehdejšího federálního ministra financí, jednoho z hlavních architektů radikální ekonomické transformace. O dva měsíce později, v prosinci 1990, založil dr. Rychetský Liberální klub jako politickou protiváhu skupiny demokratické pravice. Ve volbách na předsedu OF však vyhrál Václav Klaus, který na mimořádném sněmu OF²¹ oznámil, že jediným řešením je standardní politický systém založený na existenci jasně definovaných politických stran²². Fakticky tak na tomto sněmu došlo k přeměně hnutí v relevantní politickou stranu

¹⁸ I v praxi tento zákon narážel na úskalí. Když podle tohoto pravidla vznikl federální zákon o odpadech (Zákon 238/1991), zavládlo na Slovensku rozhořčení, že tato problematika patří do kompetence republik.

¹⁹ (Křížkovský, a další, 1992 str. 12)

²⁰ Například v říjnu 1990 vystupuje z OF Liberálně-demokratická strana Emanuela Mandlera (Lidové noviny, 3. 10. 1990, str. 2)

²¹ Sněm konaný ve dnech 12. a 13. Ledna 1991

²² (Stein, 1997 str. 81)

s individuálním členstvím vylučujícím současné členství v jiné straně.²³ To vedlo k automatickému vyloučení organizací, které byly v rámci OF sdruženy pod kolektivním členstvím a k vlastnímu rozpadu hnutí.

Nakonec se objevila tři významná politická uskupení: za prvé Občanská demokratická strana (ODS) v čele s Klausem, jejíž prvořadou prioritou bylo rychlé vytvoření volného trhu a v otázce státoprávní důraz na "funkční federaci", za druhé středo-levé Občanské hnutí²⁴ (OH), opřené o Liberální klub a zahrnující většinu někdejších disidentů, např. předsedu a federálního ministra zahraničních věcí Jiřího Dienstbiera, dr. Rychetského a českého premiéra Petra Pitharta. Třetí odnoží byla Občanská demokratická aliance (ODA), jejíž ekonomická orientace se v podstatě kryla s ekonomickou orientací ODS, měla však libertariánský, mírně elitářský a nacionalistický nádech. ODS měla z těchto tří stran nejširší členskou základnu a též většinu poslanců obou zákonodárných sborů, naproti tomu většina ministrů federální i české vlády se hlásila k OH.

Aby byl politický obraz českých zemí v období stranické diferenciaci úplný, je třeba dodat, že sociální demokraté se spolu s komunisty (druhou nejsilnější stranou) a drobnou koalicí Liberálně-sociální unie vyvinuli v levicová uskupení. Po rozdělení České a slovenské křesťansko-demokratické strany se její česká složka stala součástí pravé části spektra. Extrémní pravici tvořila ultranacionalistická, xenofobní Republikánská strana, vedená dr. Sládkem.

Na Slovensku kromě většinové VPN vzniklo též Křesťansko-demokratické hnutí (dále jen KDH). Stranu založil tehdejší místopředseda federální vlády Ján Čarnogurský dne 18. února 1990 v Nitře.²⁵ Kromě toho působila na Slovensku obnovená Slovenská národní strana, která již od poloviny roku 1990 měla samostatné Slovensko ve svém programu.

Slovenské VPN se počalo štěpit v březnu 1991. Tento proces začal rozpory mezi předsedou VPN Fedorem Gálem a premiérem Mečiar²⁶, při kterém byl Mečiar obviňován z pozměňování materiálů státní bezpečnosti, ke kterým se měl dostat jako bývalý ministr vnitra. Tento spor mezi frakcemi VPN vyvrcholil

²³ (Rychlík, 2002 str. 170)

²⁴ Jednalo se o nástupní organizaci za OF, které fakticky zaniklo dne 25. 2. 1991 (Lidové noviny 25. 2. 1991)

²⁵ Na ustavující schůzi KDH vystoupili emigranti spojení se Slovenským státem a požadovali osamostatnění. Navíc volební program KDH hovořil o „samostatném vstupu Slovenska do evropského domu“.

²⁶ (Stein, 1997 str. 83)

počátkem března 1991, kdy Milan Kňažko obvinil vedení VPN z cenzury premiérových (Mečiarových) projevů. To vedlo k bezprostřednímu rozštěpení hnutí a vzniku Mečiarovy frakce zvané VPN-ZDS. Po dalších neshodách mezi vedením VPN a Mečiarem byli, na návrh VPN, Mečiar, spolu s Kňažkem, Húskou a dalšími čtyřmi ministry odvoláni předsednictvem SNR z vlády. Stalo se tak dne 23.4 1991, o dva dny později byla jmenována nová slovenská vláda v čele s Jánem Čarnogurským. Praktickým důsledkem této krize tak bylo oslabení liberálního křídla VPN²⁷ v čele F. Gálem a posílení KDĽ ve slovenské vládě. Vladimír Mečiar přejmenoval svou frakci VPN-ZDS na Hnutie za demokratické Slovensko – HZDS, jehož se stal dne 22. 7. 1991 předsedou²⁸.

²⁷ Většina členů VPN se připojila na stranu charismatického Mečiara.

²⁸ Politický program v oblasti státoprávního uspořádání byl v rámci HZDS formulován takto: „Politické grémium navrhuje našim partnerom v ČR, tým, čo sa nimi cítia a čo nimi chcú byť, podme, rokujme konštruktívne o tom, aký obsah majú mať naše vzťahy a potom pomenujeme, ako sa to má volať. Ich súčasná prax smeruje k tomu, že nám povedia, či sme za federáciu, alebo konfederáciu.“ (Rychlík, 2002 str. 173)

Federální ústavní soud, referendum a státní smlouva

Počátkem února 1991 bylo k dispozici šest návrhů federální ústavy předložených politickými stranami. Do jednání zasáhl slovenský premiér Čarnogurský svým návrhem na uzavření státní smlouvy ještě před hlasováním o federální ústavě²⁹. Lze dovodit, že Čarnogurského návrh upravit vztah obou republik předústavní smlouvou měl svůj původ ve špatných zkušenostech s politickými dohodami s Čechy během celého 20. století.³⁰ Ze slovenské strany byla akcentována snaha předložit vlastní ekonomický program jako součást této smlouvy. Ten měl být odlišný od Klausovy liberální koncepce. Jednání o podobě smlouvy se protáhla až do června 1991, kdy byla série návrhů této smlouvy znovu a znovu zamítána oběma stranami. Na jednání v Kroměříži dne 17. června bylo dohodnuto, že další odpovědnost za tvorbu ústavy ponесou předsednictva obou národních rad.

Během února roku 1991³¹ byl vytvořen Ústavní soud, který kromě posuzování ústavnosti právních norem mohl rozhodovat i o kompetenčních sporech mezi republikami a federací.

Nabízí se představa, že ústavní soud byl jakousi zárukou proti ústavní krizi při sporu mezi republikami a federací. Toto pojetí Federálního ústavního soudu se však ukázalo jako zcela mylné. Interpretace ústavního soudu ze slovenské strany byla totiž zcela odlišná od interpretace české. Zatímco Češi brali ústavní soud jako záruku a svrchovanou instituci rozhodující o střetu kompetencí mezi federací a republikami, podle slovenská politické reprezentace federální ústavní soud měl, stejně jako samotná federace jen odvozené kompetence. Z toho vyplývalo, že kompetenční spor mezi federací a republikami z pohledu slovenské strany vlastně ani nebyl možný, jelikož veškeré kompetence náležely republikám, které se jich dobrovolně vzdávaly ve prospěch federace. V případě konfliktu tak federace nikdy nemohla být v právu. Navíc federální administrativa neměla pravomoc vynutit na Slovensku rozhodnutí federálního ústavního soudu. V praxi také

²⁹ Stalo se tak již 4. 2. 1991 (tedy ještě před převzetím úřadu předsedy vlády) na jednání prezidenta Havla s předsedy všech vlád, parlamentů a koaličních stran o přípravě nových ústav.

³⁰ Jednalo se o vyjádření obavy, aby česko-slovenská politická dohoda roku 1991 nedopadla stejně jako Pittsburská dohoda z roku 1918 či Košický vládní program z roku 1945, tedy porušením závazků z české strany. Navrhovaná smlouva měla být pojistkou proti tomuto nebezpečí

³¹ Ústavní zákon číslo 91/1991 Sb. byl přijat 27. února 1991 a vešel v platnost 1. dubna téhož roku (Rychlík, 2002 str. 180)

skutečně nikdy nedošlo k tomu, že by ústavní soud řešil spor mezi republikou a federací.

V červenci 1991 byl na návrh prezidenta republiky schválen zákon o referendu, jako nástroj řešení základních státoprávních otázek. Případné rozhodování o otázce zda zůstat ve společném státě či ne, tak mělo být stanoveno lidovým hlasováním.³² Vzhledem z nesválení prováděcích předpisů, však zákon o referendu nestanovoval případné znění otázky na účast/neúčast republik ve společném státě, a stal se tak narozeným mrtvým dítětem.

Jednání o federální ústavě

Jednání o federální ústavě přecházel požadavek samostatné ústavy Slovenské republiky, který objevil již před listopadem 1989. První vlastní návrh slovenské ústavy vznikl během dubna 1990³³. Tento návrh byl koncipován jako ústava slovenského státu, který mimo jiné taxativně stanovoval kompetence, kterých se Slovenská republika vzdává a odevzdává je federaci. Federální ústava tak byla, dle tohoto návrhu, podmíněna nejprve vznikem české a slovenské ústavy.

V průběhu roku 1991 probíhaly jednání o slovenské ústavě, která se připravovala současně s novou ústavou českou a federální. Důraz české strany byl položen na federální ústavu. Její přípravu však v létě zablokoval nejasný přístup slovenské politické reprezentace k slovenské ústavě a dalšího státoprávního postavení Slovenska související se s červnovou otázkou prosazení deklarace svrchovanosti v rámci SNR.

Nové jednání o ústavách proběhlo ve dnech 5. a 6. září 1991 v Bratislavě, po odložení deklarace svrchovanosti Slovenska v SNR dne 19. 6. 1991 a po následujících parlamentních prázdninách. Zde se obě předsednictva národních rad shodla na společném prohlášení o "Zachování kontinuity České a Slovenské Federativní Republiky a dodržování ústavních principů". Hned druhý bod usnesení však zdůrazňoval, že slovenská politická reprezentace nepovažuje dosavadní podobu federace za konečnou a že při tvorbě ústav bude sledovat

³² Referendum mohl vypsát prezident buď na návrh FS v obou republikách, nebo na návrh národních rad jen v jedné z nich. (Ústavní zákon 327/199 Sb.)

³³ Jeho autorem byl JUDr. Karol Plank, předseda Nejvyššího soudu Slovenské republiky

princip svrchovanosti Slovenské republiky.³⁴ Poměrně vyhocená situace spojená s lavírováním mezi požadavky na federaci a konfederaci byla vyostřena na půdě SNR, kde dne 23. září znovu někteří poslanci³⁵ navrhli, aby SNR zahájila diskusi o Deklaraci svrchovanosti Slovenska. Přijetím tohoto návrhu by reálně došlo k rozpadu federace.³⁶ Pouze těsnou většinou se tento bod nedostal na pořad jednání.

Na jednání ve Štiříně ve dnech 22. - 23. 10. 1991 se nedosáhlo výraznějšího pokroku³⁷, a sporné otázky byly přenechány diskusím ve skupinách expertů a ministrů. Setkání na Hrádečku dne 3.11. 1991 inicioval prezident Havel po zkušenostech ze Štiřína s tím, že se pokusí dosáhnout konsensu mezi českou a slovenskou stranou za cenu dalších ústupků v procesu ratifikace ústav. Dle Havlova návrhu měla být smlouva mezi národními radami následována třemi ústavami, přičemž v procesu schvalování by měli národní ústavy předcházet ústavě federální. Celý proces měl být ukončen do 1. 5. 1991.³⁸ V závěru tohoto jednání vyplynulo, že v kompetencích mezi republikami a federací nejsou příliš velké neshody, a že o vlastní kompetence jde až v druhé řadě. Rozhodující byla vlastní koncepce společného státu. Česká strana jej chápala jako jeden stát s velkou mírou autonomie obou jeho součástí, zatímco slovenská koncepce de facto znamenala existenci dvou států spojených do unie. Přes rozdíl v chápání koncepce státu a tudíž i chápání mezistátní smlouvy, byly Havlovy návrhy uznány oběma stranami za podnětné. Bylo dohodnuto, že ČNR a SNR přijmou do konce listopadu „smlouvu o zásadách státoprávního uspořádání obou republik a společného státu“, která bude posléze inkorporována do dvou republikových ústav a do ústavy federální.

Další schůzka zástupců předsednictev vlád se uskutečnila ve dnech 11. a 12. listopadu 1991 v Častej Papierničke na Slovensku za účasti prezidenta, kde byl k dispozici hotový text navrhované smlouvy, nicméně z 88 ustanovení měla slovenská strana výhrady k 15, česká strana k 5 a společně ku 2³⁹. Sporné body

³⁴ (Stein, 1997 str. 111)

³⁵ Jednalo se o návrh signatářů akce „Svrchované Slovensko“

³⁶ ČNR již měla připraven krizový scénář pro živelný rozpad federace, zahrnující okamžité referendum o budoucnosti státu, vytvoření komise tří vlád pro přerozdělení kompetencí a připravenou smlouvu národních rad o rozpadu státu.

³⁷ (Stein, 1997 str. 112)

³⁸ (LN, 4. 11. 1991 str. 2)

³⁹ (Pacner, 1997 stránky 627-628)

však byly pro vznik smlouvy klíčové, neshoda panovala především v proceduře přijímání smlouvy⁴⁰ a charakteru její závaznosti jako pramenu práva. Neúspěch jednání o státní smlouvě tak vedl k politickému patu, který trval až do ledna 1992.

Dá se říci, že situace koncem roku 1991 byla více než napjatá. Slováci přítomní ve federální vládě zcela pozbyvali důvěry své země, navíc SNR stále častěji nerespektovala federální zákony⁴¹. Prezident byl na Slovensku cílem verbálních útoků, dokonce mu bylo vyhrožováno atentátem. V tomto napjatém klimatu dále probíhala diskuze o ústavách.

Ústavní pat se pokusil vyřešit prezident Havel předložením pěti legislativních návrhů zákonů řešících postavení obou republik a federace do Federálního shromáždění. Debata o Havlových návrzích proběhla v lednu 1992 a Federální shromáždění nakonec odložilo tento bod do projednání v ústavněprávních výborech se zapracováním dvaceti šesti pozměňovacích návrhů. Dne 23. 1. 1992 byla ustanovena komise obou národních rad, jež měla navrhnout smlouvu o státoprávním uspořádání.⁴²

Jednání komise proběhlo ve dnech 3. - 8. února 1992 v Milovech na Českomoravské vrchovině. Jednání vyústilo dne 8. února v návrh smlouvy, který se měl stát závazným pro tvorbu federální ústavy. Jednalo se víceméně o kompromis, kde slovenská strana ustoupila od původního požadavku, aby smlouva byla trvalým zdrojem práva a aby byla podepsána mezi republikami. Na druhou stranu však předem stanovovala rámeček federální ústavy a podmiňovala její ratifikaci a změny souhlasem obou národních rad, což lze brát jako ústupek slovenské straně.⁴³ Slovenské opoziční strany SNS a HZDS odmítly, jako „zradu na slovenském národě“, jelikož návrh neobsahoval princip svrchovanosti Slovenska. Tento text byl schválen předsednictvem ČNR jako základní platforma pro rozhovory o konečné verzi smlouvy. O den později ho předsednictvo SNR poměrem 10 ku 10 hlasům zamítlo a to zejména díky rozkolu uvnitř hlavní vládní

⁴⁰ Problémem byla zejména otázka, který orgán má právu smlouvu za jednotlivé republiky podepsat

⁴¹ Z neveřejné schůze SNR, která projednávala začátkem listopadu 1991 zprávu lustrační komise, získali novináři informace, že Slovenská národní rada se rozhodla lustrovat své politiky a vládní úředníky nikoliv podle federálního zákona, nýbrž na základě vlastního konceptu.

⁴² (Pacner, 1997 str. 631)

⁴³ Federální ústava sice měla být základem společného státu, avšak musela vycházet ze smlouvy a změny společné ústavy se mohly uskutečnit jen po schválení národními radami. (Rychlík, 2002 str. 217)

strany KDH. To znamenalo ztroskotání možné dohody a ve finále i neochotu obou národních rad před volbami v jednáních dále pokračovat.

Federální shromáždění se vrátilo k návrhu ústavního zákona o orgánech ČSFR 18. února 1992. Návrh neprošel ve slovenské části sněmovny národů o tři hlasy. Na tomto posledním jednání FS bylo dohodnuto, že další iniciativa bude přenechána na nově zvolené poslance. První demokraticky zvolené parlamenty tak svůj úkol nesplnily – nepřijaly nové ústavy.

Volby 1992

Poslední volby ve společném státě se konaly 5. a 6. června 1992. Volilo se podle volebních zákonů z roku 1990, ve kterých byly provedeny dílčí změny⁴⁴. Nejzávažnější změnou z hlediska dalšího vývoje bylo, že SRN si sama zákonem z 26. února roku 1990 zvýšila práh pro vstup strany z 3 na 5%, a navíc ještě určila uzavírací hranici pro koalice stran a hnutí – v případě dvou či tří stran na 7%, u většího počtu subjektů na 10%.⁴⁵

Předvolební kampaň byla velmi agresivní, v Čechách byly akcentovány témata jako vyrovnání se s minulostí, směřování ekonomické reformy a též státoprávní uspořádání, na Slovensku byla akcentována tatáž témata, ale v opačném pořadí důležitosti.⁴⁶

Volilo se do FS, ČNR do které kandidovalo 19 subjektů a SNR kde kandidovalo 23 subjektů. Kandidovalo celkem 40 politických stran, hnutí a koalic. Žádná strana nezískala více jak 5 procentní podporu v obou státech najednou.

Všeobecný propad vládních stran byl markantní jak ve výsledcích voleb do ČNR, tak i do SNR. Z ČNR se vytratilo Občanské hnutí vedené Jiřím Dientsbierem, které podcenilo předvolební kampaň a mylně se domnívalo, že za ně mluví jejich předchozí působení ve vládě a minulé výsledky⁴⁷. Nahradila ho proreformně orientovaná Občanská demokratická strana-Křesťanskodemokratická strana (ODS-KDS) se ziskem 29,73 % hlasů. Tato strana šla do voleb s programem završení ekonomické reformy⁴⁸ a konečného

⁴⁴ Zákon číslo 59/1992 Sb., zák. ČNR č. 94/1992, zák. SNR č. 104/1992

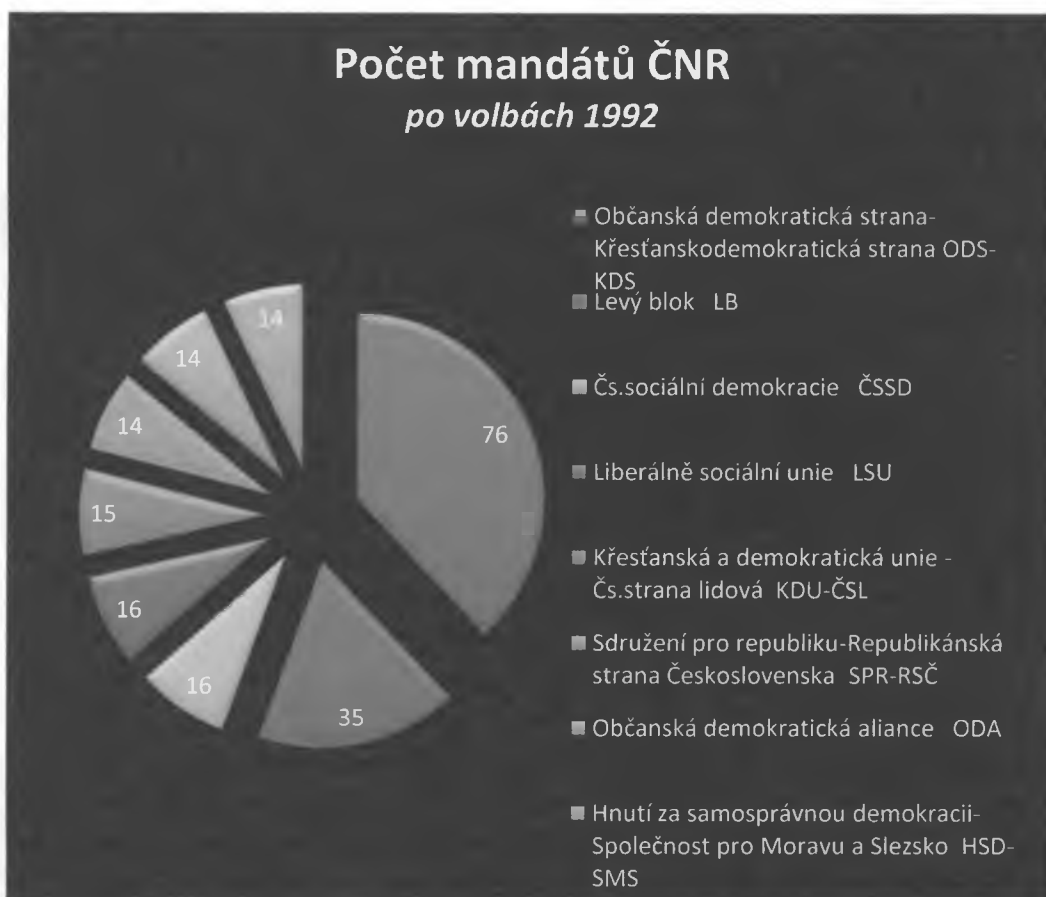
⁴⁵ Zák. SNR č. 104/1992SB., §41

⁴⁶ (Rychlík, 2002 str. 274)

⁴⁷ (Pacner, 1997 str. 635)

⁴⁸ Kupónová privatizace proběhla již dříve, v únoru 1992

přechodu k demokratické kapitalistické společnosti. K tématu vyrovnání se s minulostí zastávala strana pragmatický přístup, spočívající v umožnění zapojení většiny komunistů do běžného hospodářského a politického života. V oblasti státoprávní vystoupila ODS/KDS s heslem „buď funkční federace, nebo rozdělení ČSFR na dva státy“ Českou levici a druhou nejsilnější stranu v ČNR představoval Levý blok se ziskem 14,04% hlasů. Do parlamentu se dále dostaly strany: Československé sociální demokracie (ČSSD), Liberálně sociální unie (LSU), Křesťanská a demokratická unie - Čs. strana lidová (KDU-ČSL), Sdružení pro republiku-Republikánská strana Československa (SPR-RSČ), Občanská demokratická aliance (ODA) a Hnutí za samosprávnou demokracii- Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS). Všechny tyto menší strany těsně překonaly 5% hranici pro vstup. Jejich volební zisk se pohyboval pod 7%.

Graf 1⁴⁹

Ve volbách do Slovenské národní rady byl úspěšných 5 politických stran. S přehledem zvítězila HZDS v čele s Mečiarem, která získala 37,26 % hlasů. Tato

⁴⁹ Zdroj: www.volby.cz

strana byla od začátku kampaně jednoznačným favoritem voleb na Slovensku. Předvolební program strany byl značně populistický a ve státoprávní oblasti dosti vágní. Dle Mečiara, předsedy strany, po vítězství jeho strany měla následovat následující posloupnost státoprávních kroků: 1) vyhlášení svrchovanosti Slovenska, 2) přijetí ústavy, která stanoví i post slovenského prezidenta, 3) získání mezinárodněprávní subjektivity Slovenska, 4) referendum o samostatnosti Slovenské republiky a o úpravě vztahů s ČR, 5) uzavření státní smlouvy s Českou republikou.⁵⁰ Nejednoznačnost politického programu strany v otázce státoprávního uspořádání vedla k tomu, že veřejnost viděla v programu HZDS přesně to, co tam vidět chtěla, federaci, konfederaci, reálnou unii či vznik samostatných států.⁵¹ HZDS dále ve svém programu kritizovala lustrační zákon z podzimu 1991, který omezoval výkon politických funkcí u bývalých příslušníků STB a předlistopadových stranických funkcionářů.

Jako druhá se ve volbách do SNR umístila Strana demokratickej ľavice (SDL) se ziskem 14,7% hlasů, která se svým státoprávním programem a akcentováním požadavku mezinárodní suverenity Slovenska velmi podobala HZDS. Se ziskem pod deseti procenty do SNR dále vstoupily Kresťanskodemokratické hnutie (KDH)- 8,89%. Slovenská národná strana (SNS), jež usilovala o vyhlášení státní samostatnosti Slovenské republiky, získala 7,93% a Maďarské kresťanskodemokratické hnutie, Együttélés-Spolužitie-Wspólnota-Soužití (MKM-EGY) vstoupilo do SNR po zisku 7,42%. Zajímavostí je, že česká DS-ODS, jediná česká strana která taktéž kandidovala na Slovensku, získala pro svůj reformně-ekonomický program pouze 3,31% hlasů. ODÚ se svým programem rovnoprávné federace ve volbách neuspěla. K jejímu neúspěchu přispěla zajisté i kandidatura profederační DS-ODS na Slovensku a i sdružení Demokraté 92 iniciované z okruhu Havlových poradců. Obě tato sdružení ubrala ve finále ODÚ potřebné hlasy. Rozložení mandátů jednotlivých stran dokumentuje následující graf.

⁵⁰ (Wolf, 1998 stránky 55-56)

⁵¹ (Leško, 1996 str. 76)

Graf 2⁵²

Vítězem voleb na půdě Sněmovny lidu FS v České republice se stala Občanská demokratická strana, kandidující společně s Křesťanskodemokratickou stranou. Tato koalice získala celkem 30% hlasů. Jako druhý skončil Levý blok se 14% odevzdaných hlasů, republikánská strana, sociální demokraté, KDU-ČSL a liberálně sociální unie získaly mezi 5 a 7% hlasů. Občanská demokratická aliance a Regionální sdružení pro Moravu a Slezsko prošly jen do Národní rady. Občanské hnutí, dřívější vládní síla, utrpělo i ve FS drtivou porážku.

Na Slovensku vyhrálo volby do Sněmovny lidu FS Hnutí za demokratické Slovensko s 37% hlasů, jako druhá skončila Strana demokratické ľavice se 14% hlasů, Křesťanské demokratické hnutí s 8% hlasů, Slovenská národní strana a koalice Soužití-Együttélés 7% hlasů. Liberální Občanská demokratická unie (nástupce VPN), předchozí vládní strana, obdržela pouze 4% hlasů a do FS se nedostala.

K úspěchu Mečiarovy HZDS přispěl nechtěně i prezident Havel svým předvolebním projevem, ve kterém prezident žádal občany aby „nepodpořili ty, kteří vám slibují, že všechno vyřeší za vás. Takovýto lidé chtějí, abyste jen mlčeli, poslouchali a drželi krok. Žádám vás, abyste nepodpořili ty, kteří mají diktátorské sklony a příliš často mění názory, nejsou schopni se domluvit

⁵² Zdroj www.volby.cz

s ostatními a navrhuji různé dobrodružné nepromyšlené a nezodpovědné řešení.“⁵³ Tento projev, přestože v něm Havel nezmínil jméno Mečiara, směřoval na jeho adresu. Na Slovensku to bylo chápáno jako další pokus do vměšování vnitřních záležitostí Slovenska a ve výsledku měl tento projev přesně opačný účinek, než Václav Havel původně zamýšlel - přinesl HZDS další, nové přívržence.

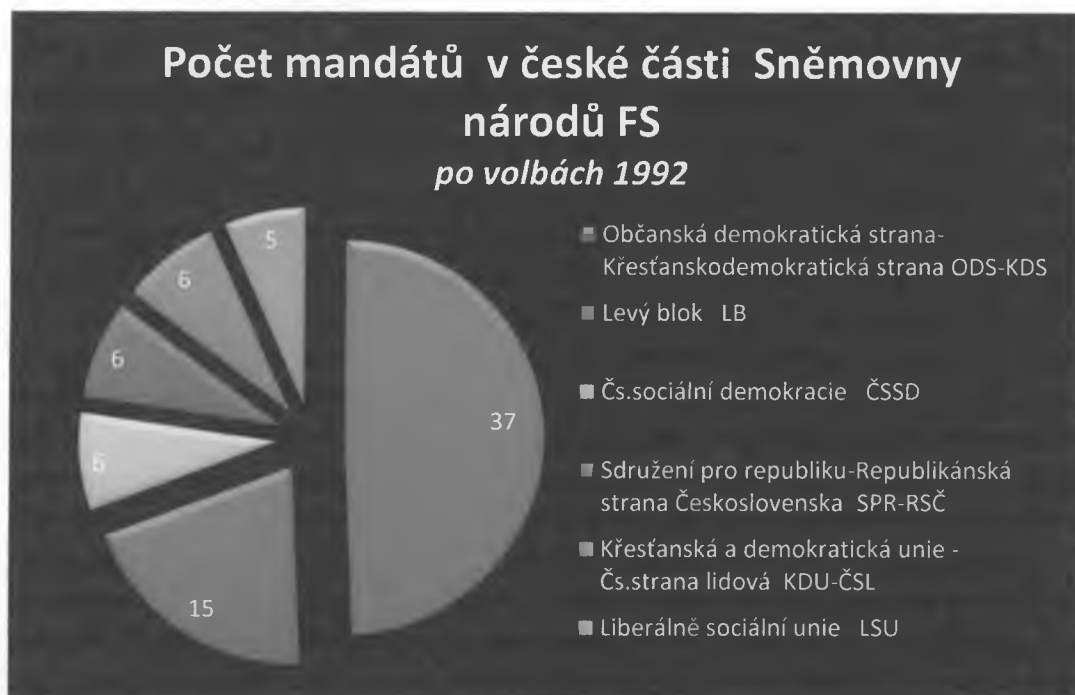
Po rozdělení mandátů ve Sněmovně národů reálně hrozilo, že federální shromáždění bude zablokováno. ODS/KDS získala ve sněmovně lidu 48 mandátů a v české části Sněmovny národů 37 mandátů. Potřebná většina tvořila 76 poslanců ve Sněmovně lidu FS a 38 poslanců v české části Sněmovny národů FS. ODS/KDS tedy musela hledat na půdě sněmovny národů spojence nejen na slovenské straně, kvůli zákazu majorizace u některých zákonů, nýbrž i na straně české. Českým spojencem se nakonec stalo KDU-ČSL s 7 poslanci ve Sněmovně lidu a 6 poslanci ve Sněmovně národů. Slovenským spojencem ODS dle výsledků voleb mohlo být pouze Mečiarovo HZDS. Jinak by se ODS/KDS muselo opírat o nesourodý konglomerát malých slovenských stran, zahrnujících například SNS či postkomunistickou Stranu demokratickej ľavice. Tato konstrukce by nebyla životaschopná, jelikož by se strany v koalici nemohly dohodnout na žádném společném programu.⁵⁴ Stav rozdělení mandátů ve federálním shromáždění dokumentují následující grafy 3, 4, a 5.

⁵³ (Mečiar, 1998 str. 78)

⁵⁴ (Rychlík, 2002 str. 278)

Graf 3⁵⁵

Graf 4

⁵⁵ Zdroj: www.volby.cz

Graf 5

V praxi výsledky voleb znamenaly jak v Čechách, tak i na Slovensku značné posílení sil které byly připraveny k rozdělení republiky. Tento stav také předurčoval budoucí vývoj jednání, která ve finále vedli k rozdělení států.

Politická jednání a technologické postupy vedoucí k rozdělení federace

Mezi politické jednání o rozdělení federace jsem zařadil ta jednání, která zahrnovala debaty o podobě budoucí koexistence Čechů a Slováků. Mezi technologické postupy vedoucí k rozdělení federace jsem zařadil analýzu jednotlivých zákonů a bilaterálních smluv vedoucí k zániku společného státu a k vzniku dvou států nových.

Jednání vedoucí k rozdělení ČSFR – červen až říjen 1992

Výsledky voleb v červnu 1992 ukázaly pokračující divergenci představ o budoucnosti v Čechách a na Slovensku.

Zatímco v Čechách vyhrála ODS reprezentující pravicovou politiku s důrazem na radikální ekonomické reformy, tak na Slovensku vyhrála HZDS nabízející alternativu k ekonomické reformě "diktované z Prahy". Nabízela sociální program se státním intervencionismem do ekonomiky a změnu struktury společného státu s alternativou mezinárodní subjektivity Slovenska. Největší prohru ve volbách 1992 zakusily strany a hnutí disidentů z roku 1989, kteří byly vystřídáni politiky pragmatickými, kteří měli jasný názor na ekonomickou reformu.⁵⁶

V obou zemích došlo k porážce politického středu a výrazné polarizaci směrem k "pravici" v Čechách a směrem k "levicovému národnímu populismu"⁵⁷ na Slovensku. Profederálně orientovaní politici, Pithart, Dienstbier, Čalfa, Gál a Mikloško museli odejít ze svých pozic. Vystřídáni byli realisticky založenými politiky jako Klausem, Mackem, Čermákem, Stráským v Čechách a na Slovensku levicově národoveckými politiky Mečiarom, Kňažkem, Gašparovičem, Kováčem a dalšími.

Je třeba podotknout, že rozdíly mezi jednotlivými stranami v názorech o budoucnosti federaci byly často uměle prohlubovány neopatrnými výroky politických představitelů během volebních kampaní⁵⁸ a též díky mediální

⁵⁶ (Pacner, 1997 str. 638)

⁵⁷ (Stein, 1997 str. 149)

⁵⁸ V Rakousku půl roku před volbami Klaus veřejně prohlásil: „Pokud vyhraje Mečiar, stát se rozpadne“. (Bol rozpad ČSFR nevyhnutný?, 1993 str. 27)

kampani zdůrazňující nesouměrnosti a neslučitelnosti politických reprezentací těsně po oznámení volebních výsledků.

V červnu 1992 požádal prezident Havel předsedu volebně neúspěšnější strany Václava Klause, aby sestavil federální vládu a připravil vládní program. Z hlediska československých vztahů, to nebyl právě prozíravý krok, jelikož tak Havel porušil nepsanou tradici v sestavování vlády střídavě Čechy a Slováci. "Vše stojí a padá s nalezením elementární dohody s HZDS," řekl novinářům těsně po volbách Václav Klaus.⁵⁹

Před vlastním rozbořem jednotlivých jednání, je třeba podotknout, že někteří autoři⁶⁰ zmiňují možnou dohodu vrcholných představitelů ODS/KDS a HZDS ohledně rozdělení federace již před volbami roku 1992. Tento názor nepovažuji za dostatečně podložený, navíc není ani zcela zřejmá motivace činit takovou dohodu během předvolebních jednání.

Přesto však je třeba zmínit, že určitá jednání o dalším soužití mezi oběma částmi federace již probíhala před volbami 1992. Jednalo se o jakési sondování politiků HZDS u ODS/KDS jako nejpravděpodobnějšího povolebního partnera, zda by pro ODS/KDS byla přijatelná varianta konfederace, či ne. Konkrétní výsledky těchto zákulisních jednání nejsou jasné a zřejmě žádné nebyly.⁶¹

První kolo jednání 8. 6. 1992 v Brně

K prvnímu setkání ODS/KDS a HZDS došlo ve vile Tugendhattů v Brně již 8. 6. 1992. Obě strany očekávaly, že jednání bude těžké, ne však neuskutečnitelná.

Jak HZDS, tak i ODS/KDS totiž považovaly předvolební rétoriku protějšku za předvolební triky. Představitelé ODS/KDS tak smýšleli o Mečiarově absurdním požadavku mezinárodní suverenity Slovenska, neslučitelným s další existencí federace. HZDS naopak přicházelo na jednání s přesvědčením, že i tvrzení ODS/KDS, že jedinou alternativou federace je úplné rozdělení státu je jen předvolebním heslem a jeho představitelé předpokládali, že ODS/KDS nakonec přistoupí na možnost unie či konfederace.⁶²

⁵⁹ (Pacner, 1997 str. 636)

⁶⁰ Konkrétně se jedná o Václava Srba v článku časopisu Societas z posledního čtvrtletí roku 2007 (Srb, 2007)

⁶¹ (Rychlík, 2002 str. 280)

⁶² (Kovář Jiří, 1992 str. 10)

Česká strana vstoupila do jednání s představami o volnější, takzvané funkční federaci. Důležité pravomoci měli dle ODS/KDS převzít republiky, regiony a obce, Slováci měli získat ve federální vládě křesla ministrů obrany, zahraničí a financí. Armáda měla zůstat pod jednotným vedením, ale dle návrhu ODS/KDS by slovenští vojáci mohli nosit zvláštní označení. Klaus byl také ochoten nabídnout Mečiarovi křeslo federálního premiéra a dodatečné investice na Slovensku výměnou za upuštění od nesmyslného požadavku mezinárodní subjektivity Slovenska. Jedinou českou podmínkou bylo pokračování radikální ekonomické reformy. Jediným možným kandidátem na úřad prezidenta byl pro ODS Václav Havel.

Slovenská strana pak přišla s požadavkem změny ekonomické reformy, nebo, v případě nesouhlasu, s návrhem dvou odlišných ekonomických reforem v Čechách a na Slovensku. Dalším požadavkem bylo zrušení federální televize a rozhlasu pro neobjektivitu zpravodajství. Co se týče státoprávního uspořádání, tak HZDS předložila variantu smlouvy, na základě které měl zaniknout současný svazek obou států, který měl být nahrazen konfederativním vztahem. Oba státy měly mít vlastní mezinárodní suverenitu a měly být svrchované. Do kompetencí unie jako celku měli patřit pouze některé oblasti hospodářství, sociální politiky, zahraničních věcí a obrany.

Ideální podobu společného státu tedy viděli představitelé HZDS v ekonomicko-obranném společenství se samostatnými ekonomikami, dvěma emisními bankami se společnou měnou, dvojí armádou se společným generálním štábem, s dvojí mezinárodní subjektivitou. V oblasti zahraniční politiky tak měly například na půdě EU a OSN figurovat oba národy samostatně, jinak měly oba celky působit buď odděleně či společně a to vždy na základě předchozí dohody. Společné orgány měli být tyto: zákonodárné shromáždění, tvořené parlamenty obou republik, prezident a viceprezident, koordinační rada, neboli náhražka federální vlády, a Soudní dvůr, rozhodující o sporech mezi republikami. Mělo se jednat víceméně o unii s dualistickou podobou státu⁶³.

Návrh nebyl na první pohled životaschopný. Neřešil například otázku, jak se má postupovat, pokud nebude v zákonodárném shromáždění dosaženo konsenzu, dvě emisní banky znemožňovaly reálnou monetární politiku republik a

⁶³ Místopředseda ODS Miroslav Macek komentoval tento návrh jako "Samostatné Slovensko s českou pojišťovnou."

možnost dvojího vystupování v mezinárodních organizacích nebyla slučitelná se stávajícím mezinárodním právem.⁶⁴

Daný návrh byl pro českou stranu nepřijatelný nejen z důvodu jeho praktické nefunkčnosti, navíc nepřinášel České republice kromě problémů nic pozitivního. Mimo to vytvářel nerovnost mezi oběma celky, jelikož Slovenská republika by získala stejné pravomoci jako Česká, nehledě na fakt, že v unii by byla ČR silnějším členem. Vůči po všech stránkách silnější české části by tímto uspořádáním vlastně vzniklo právo veta ze strany Slovenské republiky, což nebylo přípustné.⁶⁵

V současnosti se o tomto slovenském návrhu vedou spory. Jedna skupina interpretuje slovenský návrh jako taktický tah pro získání času před rozdělením federace, který by Slovákům umožnil zajistit výhodné rozdělení společného státu. Druhá interpretace zní, že daný návrh byl opravdu míněn vážně a to hlavně jako argument pro zahraničí, ve snaze zabránit obvinění Slovenska ze separatismu. Každopádně vše nasvědčuje, že ani Mečiar ani HZDS nechtěli tímto návrhem vyvolat okamžitý konec federace.

Dle svědectví Miroslava Macka jednání probíhalo ze začátku uzavřeně mezi Mečiarom a Klausem. Mečiar se prý snažil vágními formulacemi zamlžit problém mezinárodně právní suverenity⁶⁶. Macek prý mezitím hovořil s Michalem Kováčem, který mu, pravděpodobně bez předchozí konzultace s Mečiarom, předložil výše popsaný návrh obranné a hospodářské unie.

Klaus byl tímto postupem a Mečiarovou neupřímností velmi rozhořčen. Mečiar se po tomto odhalení od návrhu distancoval s tím, že jej nikdy dříve neviděl.⁶⁷ Během následujícího jednání Mečiar odmítl premiérské křeslo ve federální vládě a taktéž návrh dalších investic na Slovensko výměnou za stažení požadavku mezinárodní suverenity Slovenska. Kandidatura Václava Havla na post prezidenta byla pro slovenskou stranu nepřijatelná, a to zejména kvůli

⁶⁴ (Rychlík, 2002 str. 281)

⁶⁵ Zajímavostí je, že některé pasáže návrhu téměř doslova kopírovali Tukovu ústavu z roku 1921, vzniklo tak podezření, že byly doslova převzaty z daného dokumentu. Tato domněnka byla předními představiteli HZDS vyvracena. (Rychlík, 2002 str. 282)

⁶⁶ (Pacner, 1997 str. 636)

⁶⁷ Pravdivost tohoto tvrzení je značně nejistá, jelikož Mečiar měl v HZDS velmi silnou autoritativní pozici a nepřípadalo v úvahu, aby někdo z vyjednávačů předložil návrh bez jeho vědomí, případně proti jeho vůli.

Mečiarově animozitě vůči osobě Václava Havla, pramenící z Havlova nešťastného předvolebního projevu.

Slovenští vyjednavací požadovali pro HZDS křeslo předsedy Federálního shromáždění, jedním místopředsedou měl být zástupce ODS/KDS a další by získaly strany podle volebních výsledků, tedy Levý blok a Strana demokratické levice. Tento návrh však nebyl přijatelný pro českou stranu, při ovládnutí parlamentu levicí zde totiž bylo riziko, že bude blokováno sestavení Federální vlády, zvolení prezidenta a podle ústavy by vládlo právě Federální shromáždění. ODS/KDS učinilo protinávrh na posty místopředsedů federálního shromáždění koaliční partnery vítězných stran - KDU-ČSL v Čechách a SDL na Slovensku⁶⁸. Toto téma vyjednavací odmítli ze stejného důvodu, jako z kterého odmítlo předchozí návrh ODS/KDS.

Obě delegace se po sedmi hodinách rozešly, s tím, že jednání budou pokračovat. V Praze se mezitím zrodila iniciativa za urychlené vyhlášení referenda o státoprávním uspořádání podporovaná postkomunistickým Levým blokem. ODS/KDS překračuje mandát, má ho k sestavení vlády a ne k rozdělení státu, tvrdili zástupci Levého bloku.

Výsledkem jednání bylo rozhodnutí ODS/KDS vést jednání k sestavení Federální vlády, buďto jako kabinetu pro decentralizovanou ČSFR, nebo jako vlády na omezenou dobu, která zajistí rozdělení federace.

Druhé kolo jednání 11. 6. 1992 v Praze

Druhé jednání probíhalo v Praze na sekretariátu ODS/KDS ve Sněmovní ulici dne 11. června. Jednání trvalo od časného odpoledne do půl dvanácté v noci. Kromě Mečiara a Klause se ho zúčastnili za ODS/KDS J. Zielenc, M. Macek, P. Čermák a J. Kovář a na slovenské straně M. Kňazko, M. Kováč a M. Húska⁶⁹.

Tentokrát slovenská strana Čechy vyzvala, aby konkretizovali své státoprávní návrhy, jelikož na předchozím jednání k tomu nedošlo. Na počátku jednání Klaus zdůraznil, že ODS/KDS má asymetrický mandát, neboli že má větší mandát k udržení federace, a teprve když se to nezdaří, nastává prostor pro menší mandát k rozdělení federace.

⁶⁸ Při této konstelaci by rovněž existovala možnost zablokovat Federální shromáždění koalicí ODS - KDU-ČSL

⁶⁹ Z jednání se nepořizoval zápis

Ani na tomto jednání se nedosáhlo dohody o společném státu, dlouho se debatovalo o významu slov federace, konfederace, unie a samostatný stát. Slovenská strana trvala na mezinárodní právní subjektivitě dvou států se společným konfederativním uspořádáním.

Postup měl být takový, že nejprve by se na Slovensku přijala Deklarace o svrchovanosti Slovenské republiky a pak se schválila slovenská ústava, případně zvolil slovenský prezident. Vytvoření federální vlády by se spojilo s referendem o tom, zda si občané přejí žít ve federaci, nebo ve volném svazku, případně zda nedávají přednost nezávislosti.

Na pořad přišlo i jednání o ekonomické budoucnosti federace. Místopředseda HZDS Michal Kováč trval na konceptu unie se společnou měnou a dvěma emisními bankami, což Václav Klaus ostře zamítl jako cestu vedoucí ke kolapsu měny. Slovenská strana zase kategoricky odmítla pokračování Klausových ekonomických reforem, plánovaných v Čechách, s tím, že by na Slovensko dopadly důsledky těchto reforem tížeji než na Čechy.

Nedosáhlo se ani změny postoje HZDS ke kandidatuře Václava Havla na post prezidenta.

Jednání probíhalo dosti emotivně, HZDS trvalo na Klausově postu premiéra v České vládě, zatímco Mečiar se měl stát Slovenským premiérem. Diskuze se dokonce stočila k tomu, že pokud nebude česká strana slovenské požadavky akceptovat, může dojít k vyhlášení slovenské ústavy a k neřízenému rozpadu federace.

Po skončení jednání, konstatoval Václav Klaus na tiskové konferenci, že se nedosáhlo žádného pokroku.⁷⁰

Během čtvrtka 13. června 1992 bylo dohodnuto mezi Mečiarom a Mackem obsazení funkcí ve Federálním shromáždění. Předsedou se stane Michal Kováč, prvního místopředsedu poté má dodat ODS/KDS.

V pátek 14. 6. 1992 podpořily postup delegace ODS/KDS zástupci většiny českých politických stran⁷¹, s tím že cílem jednání má být nalezení vhodné formy společného státu. V Praze na Václavském náměstí shromáždilo volné sdružení

⁷⁰ (Stein, 1997 str. 162)

⁷¹ Jedini, kteří podporu nevyjádřili, byli komunisté (Levý blok) a republikáni.

"Česká iniciativa" přes 50 000 podpisů pod petici požadující referendum o samostatné České republice.

Třetí kolo jednání dne 17. 6. 2002 v Praze

Třetí jednání delegací se konalo 17. 6. v sídle ODS v Praze. Za HZDS byli přítomni, kromě Mečiara A. M. Húska a Michal Kováč.

Toto jednání se stalo klíčovým pro vývoj dalších událostí. ODS/KDS byla rozhodnuta přimět HZDS k jednoznačnému rozhodnutí mezi dvěma alternativami. První byla koaliční federální vláda funkčního, decentralizovaného státu, druhá pak dočasná federální vláda pověřená přípravou rozdělení. HZDS se pokoušela prosadit myšlenku konfederace, nicméně z každého jejich dalšího návrhu bylo zřetelné, že vlastně chtějí samostatný stát s vlastní mezinárodní subjektivitou. Mečiar prohlásil, že jeho konečným cílem je vstoupit do Evropské unie jako národ s vlastním státem.⁷² Příznačné je, že Mečiar posléze tuto tezi dementuje již 4. 7. 1992 v projevu na Děvínu tvrdí, že požadavek o samostatný vstup do Evropské unie zazněl primárně z české strany

Tento moment byl pravděpodobně tím momentem, kdy se Václav Klaus vzdal naděje, že HZDS odstoupí od svých požadavků a republika nebude rozdělena.

Podle české delegace reálně neexistovaly 3 možnosti navrhovaného uspořádání, a to federace, konfederace či samostatnost republik, nýbrž jenom dvě. Jednat o konfederaci totiž pro českou stranu znamenalo stejnou variantu jako jednat o rozdělení státu. Jakmile se Klaus utvrdil v tom, že federace je neudržitelná, začal prosazovat její zánik.⁷³

Po dlouhém šestihodinovém jednání, kdy HZDS spekovala s pojmy společný stát, unie a konfederace, došla Klausovi trpělivost a zástupcům HZDS vyčetl, že chtějí budovat slovenský stát za české peníze. Diskusi o metodách rozpočtu ukončil Vladimír Mečiar prohlášením "Každý za své", což vlastně znamenalo svolení s dvojím rozpočtem dvou samostatných států.

Další rána budoucí federaci byla učiněna při diskusi o obsazení federální vlády. Vladimír Mečiar účast ve federální vládě odmítl, s tím že bude premiérem slovenské vlády. Toto odmítnutí znamenalo první vážný krok k samostatnosti –

⁷² (Štěpánek, 1993 str. 30).

⁷³ (Mečiar, 1998 str. 19)

slovenská politická reprezentace tím dala jasně najevo, že pozice slovenského premiéra je pro ně důležitější než stejná funkce federální. Mečiar po tomto kroku odsouhlasil sestavení federální vlády na přechodnou dobu, jejímž úkolem bude rozdělit federaci. Václav Klaus se měl stát premiérem české vlády.

Vláda měla vzniknout v redukované podobě jen desetičlenného kabinetu. Předsedou federální vlády se měl stát člen ODS. Další složení mělo být paritní. Česká strana tedy měla obsadit 5 křesel, přičemž 4 místa obsadí ODS/KDS a 1 místo KDU-ČSL⁷⁴. Během konkrétního jednání o podobě federální vlády slovenská strana požádala o křeslo ministra zahraničí a obrany. Ministerstvo zahraničí bylo strategicky výhodné pro prezentování Slovenska v zahraničí. Motivace Slováků pro obsazení ministerstva obrany byla Čechy interpretována jako snaha posílit v přechodném období slovenskou armádu za společné finance.⁷⁵ Překvapením pro českou stranu bylo, že HZDS nepožadovala křeslo ministerstva vnitra. ODS/KDS slovenské návrhy přijalo, program vlády měl spočívat v připravení převodu pravomocí z federace na republiky.

Obě delegace se v závěru jednání domluvily, že odpovědnost za rozdělení federace neponese pouze jedna strana, ale že rozhodnutí rozdělit stát bude prezentováno jako společné.

Po tomto jednání sdělil místopředseda ODS Petr Čermák na tiskové konferenci kandidaturu Václava Klause na funkci premiéra České republiky. Po návštěvě Klause s Mečiarom u prezidenta Havla na Pražském hradě podpořil prezident výsledky jednání s výhradou, že budou učiněny pouze kroky v souladu s ústavou. Mezitím další politici vyřešili spor o personálním zastoupení v předsednictví federálního shromáždění. Po ukončení tohoto jednání česká levice v čele s komunisty začala protestovat proti rozpadu státu. Činily tak i strany ČSSD⁷⁶ a LSU⁷⁷, které dříve podporovaly a jednání ODS/KDS.

⁷⁴ (ODS, 1992)

⁷⁵ (Pacner, 1997 str. 646)

⁷⁶ Česká strana sociálně demokratická

⁷⁷ Liberálně sociální unie

Čtvrté kolo jednání dne 19. 6. 2002 v Bratislavě

Čtvrté jednání se uskutečnilo 19. června v Bratislavě v hotelu Bôrik.⁷⁸ Jednotlivé strany na něj přijely s několika spornými body, které se týkaly programu nové vlády. Dle oznámení novinářům se jednalo zejména o určení data referenda na Slovensku a o stanovení přesných zásad tvorby rozpočtu v duchu principu „každý za své“. Klíčovou otázkou bylo též pokračování ekonomické reformy na Slovensku.

Po zdlouhavém jednání, trvajícím více než 12 hodin, kdy slovenská strana se znovu a znovu pokoušela prosadit model konfederace se samostatnou mezinárodněprávní subjektivitou, došlo ke schválení komuniké, kterým se připravil postup pro rozdělení státu⁷⁹. V rámci vzniklé dohody mezi HZDS a ODS/KDS, byly popsány rozdílné pohledy na dělení federace obou stran. Bod č. 3 zněl doslova:

(Vedení ODS a HZDS) konstatují rozdíly svých volebních programů a politických cílů v oblasti státoprávního uspořádání, neboť ODS pokládá za jedinou rozumnou a funkční formu společného státu, vhodnou pro dnešní Českou republiku a Slovenskou republiku, federaci (s jedinou mezinárodněprávní subjektivitou), a HZDS za ni pokládá konfederaci s mezinárodněprávní subjektivitou obou republik. ODS nepovažuje konfederaci s mezinárodněprávní subjektivitou obou republik za společný stát, ale za svazek dvou samostatných států. Než konfederaci dává ODS přednost dvěma zcela samostatným státům, tj. ústavnímu rozdělení současného státu.⁸⁰

Dále v dohodě stojí, že o konkrétní budoucnosti federace ODS/KDS a HZDS rozhodnou do 30. září národní rady. Z kontextu dohody však bylo jasné, že dohody budou směřovat směrem k rozdělení federace.

Na jednání byly též schváleny zásady programového prohlášení vlády ČSFR. Tento dokument pocházel převážně z ruky Václava Klause. Je to poznat hlavně na hospodářské části programu, jež se značně přidrží Klausovi koncepcí ekonomických reforem.

⁷⁸ Jednání se zúčastnili na slovenské straně kromě Mečiara, M. Kováč, I. Gašparovič, M. Kňažko, A. M. Húska, R. Filkus, J. Moravčík, M. Čič aj. Luluha. Českou delegaci tvořili V. Klaus a místopředsedové ODS/KDS: J. Kovář, P. Čermák, M. Macek aj. Zieleniec. Dále pak byli za českou stranu přítomni ministři české vlády K. Dyba a I. Kočárník, místopředseda Federálního shromáždění F. Šedivý a federální premiér J. Stráský. (Stein, 1997 str. 325)

⁷⁹ Celou dohodu lze nalézt v přílohách práce

⁸⁰ (Rychlík, 2002 str. 284)

Personální obměna vrcholných institucí federace a republik

Dne 23. 6. 1992 se sešla Slovenská národní rada a zvolila Ivana Gašparovič z HZDS za svého předsedu⁸¹. O den později podala demisi Čarnogurského vláda a ustavil se nový slovenský kabinet pod vedením Mečiara. Ve vládě byla kromě HZDS také zastoupena nacionalistická strana SNS, jež obsadila funkci ministra hospodářství. Brzy po jmenování nové slovenské vlády došlo k rozsáhlé výměně úřednického aparátu slovenské vlády.

Ve čtvrtek 25. 6. bylo ustanoveno nové Federální shromáždění. Jeho předsedou byl zvolen poslanci místo Alexandra Dubčeka místopředseda HZDS Michal Kováč. Praktická funkce federálního shromáždění již spočívala víceméně pouze v likvidaci federace. Do Federálního shromáždění byly předkládány zákony, jež měly přímo či nepřímo sloužit již dohodnutému rozdělení Československa.⁸² Všechny ostatní záležitosti byly v praxi přenechávány do působností jednotlivých rad republik.⁸³

Den po ustanovení FS podala demisi federální vláda v čele s Marianem Čalfou. O týden později (2. července) přijali noví federální ministři své jmenovací dekrety od prezidenta Havla. Do vlády vstoupily strany ODS/KDS, KDU/ČSL a HZDS s tichou podporou SNS. Předsedou federální vlády se stal Jan Stráský (ODS), místopředsedy Miroslav Macek (ODS) a Antonín Baudyš (KDU-ČSL), Rudolf Filkus a Milan Čič (oba HZDS). Ministrem vnitra se stal Petr Čermák (ODS), financí Jan Klak (ODS), zahraničí Josef Moravčík (HZDS), hospodářství Jaroslav Kubečka (HZDS) a obrany Imrich Andrejčák (HZDS). Mandát federální vlády byl omezený jak věcně, tak časově. Vláda měla bdít nad pokojným rozdělením státu, přičemž mandát vlády byl časově omezen do 30. září 1992, neboli do definitivního vyřešení státoprávních otázek, podle dohody ze čtvrtého jednání ODS/KDS a HZDS.

V den ustanovení federální vlády, 2. července 1992 podala demisi česká vláda premiéra Pitharta a byla jmenována nová vláda v čele s Václavem Klausem. Do vládní koalice České republiky vstoupily strany ODS/KDS, KDU-ČSL a ODA. Na české straně tak vznikla vláda, ve které dvě strany (ODS/KDS a ODA)

⁸¹ Ivan Gašparovič, bývalý generální prokurátor federace, byl prezidentem Václavem Havlem odvolán v březnu 1992,

⁸² (Křen, 2005 str. 996)

⁸³ (Rychlík, 2002 str. 285)

byly pro rozdělení federace. Navíc předseda ČNR, bývalý disident Milan Uhde, s ohledem na výsledky voleb, rozdělení federace též podporoval.⁸⁴ Příznačný byl projev předsedy vlády po jejím jmenování, ve kterém Václav Klaus veřejně prohlásil, „že forma státu, z níž vycházela minulá vláda je nyní fakticky minulostí“.⁸⁵

V návaznosti na čtvrté kolo jednání se federální ministři a ministři obou republik dohodli na vytvoření osmi expertních komisí, tvořených vždy dvěma zástupci každého ze tří ministerstev, které budou pracovat na hladkém oddělení republik.

V pátek 3. července proběhly volby prezidenta. Václav Havel jako jediný kandidát neuspěl ani v prvním ani ve druhém kole, kdy pro něj hlasovali pouze čeští pravicoví poslanci a většina sociálních demokratů.⁸⁶ Vzhledem k tomu, že se druhé kolo volby konalo těsně po neúspěšném prvním kole, lze dovodit, že pravděpodobně existovala dohoda mezi ODS a HZDS o ponechání státu na zbytek své existence bez prezidenta. Pokud by totiž ODS o zvolení Havla opravdu stála, pravděpodobně by se snažila posunout druhé kolo volby na jiný, pozdější termín⁸⁷. Pravomoci prezidenta by v případě jeho nezvolení spadaly na předsedu federální vlády, Jana Stráského (ODS), což by posilovalo postavení ODS. Havlovo nezvolení vyprovokovalo silné protislovenské protesty v české části federace. V souvislosti s nimi vznikla „Česká iniciativa“, požadující okamžité osamostatnění ČR a zvolení Václava Havla českým prezidentem.

Třetímu kolu hlasování zabránili republikáni, HZDS a sociální demokraté. Další volba prezidenta proběhla dne 16. 7. 1992, ale ani zde nebyl navržený kandidát republikánů Miroslav Sládek zvolen.

Téhož dne předstoupila nová Federální vláda před Federální shromáždění s žádostí o vyslovení důvěry a schválení svého programu. Přes výhrady opozice byly nakonec většinou poslanců oba body schváleny.

Podstatným rysem tohoto období formování nových institucí federace a republik bylo, že hned po vzniku federální a republikových vlád se česká strana (na rozdíl od dřívějších postojů) ujala iniciativy při dělení ČSFR.

⁸⁴ (Rychlík, 2002 str. 285)

⁸⁵ (Klaus, 1993 str. 36)

⁸⁶ Za celou dobu existence Československa se doposud nikdy nestalo, aby prezident nebyl zvolen hned v prvním kole.

⁸⁷ (Rychlík, 2002 str. 288)

Deklarace svrchovanosti SR

Sedmnáctého července schválila Slovenská národní rada otevřeným hlasováním Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky jako první krok z trojice opatření volebního programu HZDS. Deklarace neměla sílu zákona, ale pouhého parlamentního ustanovení. Její text zněl takto:

My, demokraticky zvolená Slovenská národná rada,

slávnostne vyhlasujeme,

že tisícročné úsilie slovenského národa o svojbytnosť

sa naplnilo.

V tejto historickej chvíli deklaruje prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie tak, ako to zakotvujú aj všetky medzinárodné dohody a zmluvy o práve národov na sebaurčenie.

Uznávajúc právo národov na sebaurčenie, vyhlasujeme, že aj my si chceme slobodne utvárať spôsob a formu národného a štátneho života, pričom budeme rešpektovať práva všetkých, každého občana, národov, národnostných menšín a etnických skupín, demokratické a humanistické odkazy Európy a sveta.

Touto deklaráciou Slovenská národná rada vyhlasuje zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénneho štátu slovenského národa.

Bratislava 17. júl 1992⁸⁸

Proti schválení deklarace hlasovali jen poslanci KDĽ, maďarské koalice a někteří členové SDL, pro schválení deklarace hlasovali poslanci HZDS, SNS a většina poslanců SDL. Deklarace byla přijata 113 poslanci ze 147 přítomných, 10 poslanců se hlasování zdrželo a 24 hlasovalo proti. Hlasování proběhlo jmenovitě. Zajímavostí bezesporu je, že současný premiér SR Robert Fico hlasoval pro deklaraci.

Tímto aktem Slovenská republika podnikla první oficiální rozhodný krok k rozdělení. De iure se státoprávní postavení Slovenska nezměnilo a federace trvala nadále. Fakticky však realizace deklarace znamenala konec ČSFR, přestože slovenská reprezentace v čele s Mečiarem tvrdila opak. Tak to pochopil i federální prezident Václav Havel, který rezignoval na zbytek svého funkčního

⁸⁸ Sbirka zákonů ČSFR, ČR, SR, částka 82/1992 z 28. 8. 1992, s. 2394

období, které mělo trvat do 5. října 1992.⁸⁹ Nikoho jiného se již nepodařilo zvolit a stát zůstal pak již trvale bez prezidenta.⁹⁰ Havel ve své posledním hovoru z Lán prohlásil, že považuje referendum o budoucnosti federace již za zbytečné.

Přes tento rázný krok k osamostatnění podnikala HZDS další pokusy o jakousi další formu společného státu. Tyto pokusy byly českou stranou zamítány jako sice možné řešení, jemuž však musí předcházet úplné rozdělení federace v současné podobě. Důvodem pro opakované navrhování konfederace byl zřejmě pocit slovenské politické reprezentace, že slovenská vláda není na vyhlášení samostatnosti připravena. Česká strana však již o Slovensko ztratila zájem, naopak zastávala názor, že zpomalení rozpadu přinese dodatečné náklady pro české daňové poplatníky, a je tudíž nežádoucí.

Páté kolo jednání v 22. a 23. července Bratislavě

Páté jednání se uskutečnilo v Bratislavě v sídle vlády ve dnech 22. a 23. července 1992. Jednání se zúčastnili oba předsedové vlád republik a dále Zieleniec, Macek, kovář a Houška na české straně a Kňazko, Kováč a Húska za Slovensko.

Na jednání byla uzavřena nová politická dohoda mezi HZDS a ODS. První část pojednávala o federálních orgánech a jejich činnosti, v druhé části, věnované státoprávnímu uspořádání bylo dohodnuto, že do 30. září 1992 bude ve Federálním shromáždění projednán zákon o způsobu zániku federace a zákon o vypořádání majetkových a jiných vztahů. Při diskutování variant prvního zákona měli údajně již zde zaznít čtyři možné scénáře rozpadu federace: buď pomocí deklarace federálního shromáždění, pomocí bilaterální dohody národních rad, pomocí referenda či prostřednictvím jednostranného aktu vystoupení jedné z republik.

Ve třetí části dohody byly vytvořeny zásady spolupráce dvou příštích samostatných států na základě bilaterálních smluv, které měly zajistit celní unii, volný pohyb zboží a instituce pro koordinaci daňové a měnové politiky. Občanům měly smlouvy zajistit rovnost postavení v jedné i druhé republice, a to

⁸⁹ Jednalo se o prodloužené období prezidentského mandátu, podle novely z 15. dubna 1992. (Ústavní zákon č. 206/1992) Havel před platností tohoto zákona měl mandát jen do 5. července 1992.

⁹⁰ Je třeba podotknout, že tímto krokem ve finále Havel usnadnil pravicové ODS další dělení státu.

zejména v oblasti řešení pracovně-právních vztahů, sociálních dávek, výkonu soudních rozhodnutí apod. Strany se dohodly na koordinaci společného postupu v zahraniční politice a možnosti společného zahraničního zastoupení v některých zemích. Pokud jde o obrannou politiku, tak vnikla dohoda, že strany budou krátkodobě vycházet ze současné dislokace československé armády.⁹¹

Dvacátého šestého července se sešli v Bratislavě zástupci nově zvolených předsednictev Národních rad. Předseda SRN Ivan Gašparovič se snažil přimět ČNR k urychlení přípravy české ústavy a zajistit tak současné přijetí obou ústav republik. Václav Klaus však tento bod nepovažoval za klíčový, dle něj se Česká republika prozatím spokojí s federální ústavou.⁹² Na tomto jednání byly navíc dohodnuty společné odborné komise pro řešení problémů souvisejících s rozdělením státu.

V srpnu probíhaly diskuse na půdě Federálního shromáždění o vyhlášení referenda pro zachování společného státu na území celé federace⁹³. Ani ODS ani HZDS však neměly zájem myšlenku referenda podpořit⁹⁴. Nečekaně se vyhroutil spor o Federální bezpečnostní informační službu. Při hlasování ve Federálním shromáždění se pokusili poslanci za HZDS spolu s českou levicí prosadit do kontrolního orgánu FBIS svého kandidáta za předsedu.

Poslanci ODS a KDS opustily sál a FS nebylo usnášení schopné. Na úmysl ODS jmenovat náměstkem ředitele FBIS Stanislava Devátého reagoval Vladimír Mečiar dopisem Václavu Klausovi. V něm vytkl ODS, že porušuje konkrétní dohody a není ochotná odvolat stávajícího ředitele FBIS Štefana Bačinského. Z těchto důvodů považoval další jednání za nevhodné. Slovenský premiér chtěl mít tajnou službu pod kontrolou, požadoval buď post ředitele služby pro HZDS, nebo zrušit celou službu.

⁹¹ (Stein, 1997 str. 169)

⁹² Podle určitých autorů se v tomto směru jednalo o to, který stát první odsouhlasí vlastní ústavu. Taková republika by totiž v očích zahraničí spíše nesla odpovědnost za rozdělení federace. (Stein, 1997 str. 169)

⁹³ Návrh podali tři poslanci KDĽ v čele s Ivanem Šimkem a otázka měla znít: "Jste pro zachování federace a nové volby do zákonodárných orgánů."

⁹⁴ Václav Klaus se vyjádřil takto: "I kdyby 51% hlasovalo pro zachování společného státu, nepohneme se ani o milimetr kupředu, protože odstředivé tendence budou pokračovat." Vladimír Mečiar prohlásil, že referendum teď slovenským zájmům odporuje, protože by umožňovalo jednostranné vystoupení Slovenska, které je z hlediska nástupnických práv nevýhodné. Jediné referendum, které Mečiar uznával za možné, by bylo referendum ratifikační, které by se konalo až po faktickém rozpadu federace a na daném stavu by nemohlo nic změnit. (Stein, 1997 str. 169)

Šesté kolo jednání v Brně v noci z 26. na 27. srpna

Šesté jednání probíhalo v Brně ve vile Tugendhatt v noci z 26. na 27. srpna 1992. Z počátku byl rozhovor mezi Mečiarom a Klausem "mezi čtyřma očima" hlavně zaměřen na problém FBIS. Po dvou hodinách rozhovoru bylo dosaženo konsenzu. Štefan Bačinský bude odvolán, novým ředitelem FBIS bude jmenován Pavol Slovák⁹⁵ a jeho náměstkem pro Českou republiku bude Stanislav Devátý. Tento ústupek ODS pomohl uklidnit situaci a vrátil HZDS k jednacímu stolu.

Výsledkem dalšího jednání bylo potvrzení termínu 30. září, do kdy bude ve Federálním shromáždění schválen zákon o způsobu zániku federace. V říjnu měl být schválen zákon o dělení majetku federace a zákony o přesunu dalších kompetencí na republiky. V listopadu měly národní rady uzavřít bilaterální dohody o příštím soužití. Prosinec byl ponechán jako rezerva k vyřešení dalších záležitostí. Od 1. ledna tedy měly vzniknout Česká a Slovenská republika jako samostatné státní útvary. Institut referenda jako nástroje rozhodnutí o budoucnosti federace byl zamítnut oběma stranami.

Oznámení konkrétního data rozdělení federace veřejnost přijala mlčky. Stalo se tak navzdory faktu, že dle výzkumů veřejného mínění byla většina obyvatel pro zachování společného státu.⁹⁶

Přijetí Ústavy Slovenské republiky

Na tvorbě slovenské ústavy se podílela skupina expertů v čele s Milanem Čičem z Mečiarova HZDS a Lubomírem Fogašem poslancem SDL. Činnost této skupiny začala prakticky hned po volbách, naplno se však rozběhla až po vyhlášení deklarace svrchovanosti SR.

Hotový text ústavy se začal projednávat dne 31. srpna 1992. Prvního září 1992 přijala Slovenská národní rada ústavu Slovenské republiky. Ze 134 přítomných poslanců souhlasilo 114, proti bylo 16 a 4 se zdrželi hlasování. Proti byli poslanci maďarské koalice a KDĽ. Platnost některých článků slovenské ústavy byla odložena až na 1. ledna 1993. Současně se Slovenská národní rada přejmenovala na Národní radu SR. Tento dokument byl koncipován jako ústava

⁹⁵ Pavol Slovák byl okresním ředitelem policie v Čadci. V minulosti nikdy nepracoval v bezpečnostních službách.

⁹⁶ Zajímavostí je, že v průzkumu veřejného mínění se v září vyslovilo pro rozpad jen 46% Čechů a asi 41% Slováků. Přesto však stejný měsíc již 80% občanů s rozpadem republiky počítalo.

samostatného slovenského státu, s existencí Československa ústava vůbec nepočítala a nebrala je na vědomí.⁹⁷ Druhý krok k samostatnosti Slovenska byl učiněn.

Současně s představením slovenské ústavy veřejnosti byla znovu naznačována možnost vytvoření smlouvy mezi nástupnickými státy federace, která bude záležet samozřejmě na svobodné vůli partnerů. Česká strana však podobnou smlouvu, vedoucí k určité formě unie, již dříve kategoricky odmítla. Jednalo se o pokračování politiky mlčení stavu věcí před slovenskou veřejností, ze strany HZDS. Slovenská veřejnost měla být udržována v představě, že rozdělení ČSFR nebude úplné.

Reakce české politické scény na vyhlášení ústavy SR byly rozdílné. ODS v čele s Klausem brala vyhlášení Slovenské ústavy za přirozený krok vedoucí k oboustrannému opuštění federace⁹⁸. Některé reakce české politické scény, především z ODA, však naznačovaly, že vyhlášením ústavy Slovensko jednostranně vystoupilo z Československa a tudíž ČR by se měla stát právním nástupcem a pokračovatelem společného státu. Tento, pro slovenskou politickou reprezentaci naprosto nepřijatelný výklad však neměl šanci na prosazení právě díky odlišnému názoru většinové ODS.

Zamítnutí zákona o způsobu zániku federace a aktivita opozice

Tvorba zákonů o zániku federace a o kompetencích byla provázena opakujícími se pokusy HZDS ve spojení s českou levicí o odložení termínu rozdělení státu, či o změnu dohodnutého státoprávního uspořádání na různé podoby unie. Česká levice se též snažila podmínit rozdělení federace lidovým hlasováním.

Jednání Vladimíra Mečiara bylo též ovlivňováno tlakem Slovenské demokratické levice v čele s Petrem Weisem na získání většího podílu politické moci na Slovensku.

Dne 28. září došlo mezi Klausem a Mečiarom k roztržce na zasedání rady obrany státu. Příčinou byl Mečiarův nesouhlas s návrhem zákona o dělení majetku federace a také jeho nesouhlas s požadavkem české strany na urychlené rozdělení armády. Jeho snaha o zachování společné armády byla motivována

⁹⁷ (Rychlík, 2002 str. 293)

⁹⁸ ODS znala text návrhu ústavy předem z šestého jednání v Brně ze dne 26. -27. srpna.

nejistou budoucností jižní hranice, vzhledem k možným územním nárokům Maďarska po rozpadu federace. Česká strana ovšem neměla zájem o zatažení do Maďarsko-slovenského konfliktu, a tak se snažila rozdělení armády uspišit.

Tato roztržka vedla k tomu, že obě strany nebyly schopny v nejbližších dnech koordinovat své kroky. Výsledkem toho bylo, že část poslanců HZDS ve finálním hlasování hlasovala proti zákonu o zániku federace. Tímto zákonem měl být umožněn zánik federace podle čtyř možných scénářů rozpadu:

- pomocí deklaráce federálního shromáždění
- pomocí bilaterální dohody národních rad
- pomocí referend
- pomocí jednostranného aktu vystoupení jedné z republik.

Pro prosazení tohoto zákona byly navíc potřeba i hlasy opozičních poslanců, kteří jak na české, tak na slovenské straně se zánikem federace bez referenda nesouhlasili. Ve Federálním shromáždění se tak 1. 10. nepodařilo ODS a HZDS získat 3/5 většinu při hlasování o tomto zákonu.

Poslanecké kluby ODS a HZDS ve Federálním shromáždění se posléze dohodly, že tento zákon by měl předcházet zákonu o dělení majetku federace. Toto ujednání bylo prosazeno českou pravicí, v opačném pořadí schvalování totiž hrozilo umělého natahování jednání z popudu HZDS a české levice.

Na stejném zasedání vlády však prošel návrh Miloše Zemana (ČSSD), podporovaný i většinou HZDS na vytvoření komise pro přípravu vytvoření unie mezi ČR a SR. To lze považovat za velké vítězství profederativní české levice a též za vítězství HZDS. Přesto však reálný dopad této akce nebyl velký. ODS odmítlo účast v této komisi, která se tudíž vůbec nesešla. Problematictější záležitostí bylo obnovení spolupráce s HZDS.

Sedmé kolo jednání 6. 10 v Jihlavě

Připravená schůzka národních vlád 6. 10. v Židlochovicích, kde se měly projednávat návrhy bilaterálních smluv, byla Vladimírem Mečiarom zrušena s tím, že je nutno dále jednat o politických otázkách. Ve stejný den se sešla v hotelu Zlatá hvězda v Jihlavě vedení HZDS a ODS. Delegace ODS přivezla písemný návrh dohody o ukončení snah o prosazování společného státu nebo unie

či konfederace. V případě krachu těchto dohod byla vládní koalice v ČNR připravena k vyhlášení samostatnosti na Československu.⁹⁹

Výměnou za tuto dohodu byla ODS ochotna podepsat řadu dohod o vzájemných vztazích mezi oběma nástupnickými státy. Rovněž by ODS souhlasila předřadit zákon o dělení majetku federace před zákon o zániku federace i přes riziko dlouhotrvajících tahanic o majetek. Po poradě slovenské delegace Vladimír Mečiar souhlasil s dohodou, výměnou za schválení zákona o převodu kompetencí a sadou dalších bilaterálních smluv. Obyvatelstvo tak mohlo být drženo v iluzi, že místo jedné velké unie zde bude mnoho malých unií, tvořených bilaterálními dohodami¹⁰⁰. Fakticky si tím však Mečiar otevřel cestu k budování vládní struktury samostatného Slovenského státu.

Termín rozdělení k 1.1 1993 zůstal v platnosti a žádná ze stran již nepřipravovala rozpočet na rok 1993, jenž by počítal se společným státem a jeho orgány.

Po Jihlavském jednání, bylo směřování Československa k zániku již zcela zřejmé a české profederální síly na další politický boj rezignovaly. Na Slovensku však ještě proběhlo shromáždění u výročí vzniku Československa z iniciativy Demokratické strany a ODU, na kterém byl vyřčen požadavek nikoliv ratifikačního, nýbrž skutečného referenda, legitimizujícího zánik federace.

Na osudu federace to však nic neměnilo, obyvatelstvo republik již bylo státoprávními diskuzemi unaveno a očekávalo další vývoj poměrně pasivně¹⁰¹. Lze říci, že tímto sedmým významným setkáním představitelů ODS a HZDS končí definitivně jednání, jež definovala budoucnost Československa.

⁹⁹ Jan Rychlík podotýká, že tento postoj znamená definitivní obrat české politiky v postoji ke společnému státu. (Rychlík, 2002 str. 306)

¹⁰⁰ Mečiar bezprostředně po jednání prohlásil: „... Navýše je sporný pojem unie, kto a jako ju chápe. Či Úniu jako iný typ usporiadanie státu, alebo úniu jako napríklad colnú, personálnu atď'. Definovali sme to ako únia s veľkým Ú a únia s malým ú. Slovensko bolo i za veľké U i za malé ú, ale rešpektovalo stanovisko ODS a budeme ho dodržiavať.“ (Leško, 1996 str. 87)

¹⁰¹ (Rychlík, 2002 str. 307)

Technologické postupy rozdělení státu.

Zákon o kompetencích

Dne 8. 10. 1992 schválilo Federální shromáždění ústavní zákon č. 493/1992 sb. kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č.143/1968 sb. o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních, a některé další ústavní zákony. Ústavním zákonem byly na republiky převedeny kompetence v následujících oblastech:¹⁰²

Zahraniční politika: Republiky mají pravomoc uzavírat dvoustranné mezinárodní dohody ve věcech, které patří do působnosti České republiky a Slovenské republiky (oblasti obchodní, hospodářské, kulturní, vědecké, školství, zdravotnictví, ochrany životního prostředí, civilní obrany obyvatelstva, sportovní, spolupráce ve věcech tisku, rozhlasu, televize). Dále je v kompetencích republik zřizovat zastoupení u subjektů, s nimiž byly uzavřeny dohody a přijímat zastoupení těchto subjektů.

Bankovníctví: Státní banka československá má dvě součásti - ústředí SBČS pro Českou republiku a ústředí SČBS pro Slovenskou republiku. Bankovní rada se skládá z guvernéra a dvou více guvernérů, kteří jsou občané České republiky a Slovenské republiky a řídí ústředí SBČS pro jednotlivé republiky podle své příslušnosti. Česká republika a Slovenská republika mohou vytvářet emisní banky. Emisní banky vzniknou rozdělením Státní banky československé. V působnosti federace dosud zůstala politika devizových rezerv a cenová politika.

Zahraniční oblast a hospodářství: V působnosti České a Slovenské Federativní Republiky zůstalo stanovování nástrojů zahraniční obchodní politiky v součinnosti České a Slovenské republiky, zákonná úprava v oblasti hospodářských vztahů se zahraničím a zákonná úprava energetického hospodářství a výroby, rozvodu a spotřeby elektřiny, plynu a tepla.

¹⁰² Zdroj Aspi

Doprava a spoje: V působnosti ČSFR zůstalo: právní úprava ve věcech dopravy, výkon státní správy a státního dozoru v námořní plavbě a v letecké dopravě, zákonná úprava ve věcech pošt a telekomunikací, udržení jednotných tarifů poštovního a telekomunikačního mezinárodního provozu, rozdělování kmitočtového spektra mezi republiky a federaci a výkon státní správy v oblasti dopravy vyplývající z mezinárodních závazků.

Bezpečnost: Česká republika a Slovenská republika si mohou zřizovat vlastní bezpečnostní informační služby a určovat jejich postavení, oprávnění a ostatní poměry.

Další kompetence federálních orgánů byly buď okleštěny, nebo upravena jejich platnost do 31.12 1992. Zákon také zmocnil Českou národní radu a Slovenskou národní radu k úpravě věcí patřících do působnosti ČSFR do doby vydání tohoto zákona vlastními zákony. Zároveň také predestinoval zákon FS o vypořádání majetkových a jiných právních poměrů federálních orgánů a organizací.

Ústavní zákon zrušil mnohé federální instituce. Patřilo mezi ně například Federální ministerstvo zahraničního obchodu, Federální ministerstvo práce a sociálních věcí, Federální ministerstvo pro strategické plánování, Federální ministerstvo dopravy, Federální ministerstvo spojů, Federální výbor pro životní prostředí a Federální úřad pro hospodářskou soutěž. V ČSFR zůstaly tyto ústřední orgány státní správy, v jejichž čele stojí ministr: Federální ministerstvo financí, Federální ministerstvo zahraničních věcí, Federální ministerstvo obrany, Federální ministerstvo vnitra, Federální ministerstvo hospodářství a Federální ministerstvo kontroly.

Dne 8.10 1992 byl přijat také zákon č. 494/1992 sb. kterým se mění zákon č. 384/1990 sb. o vymezení působnosti České a slovenské federativní republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti ve znění zákona č. 127/1992 sb. a zákona č. 136/1991 sb. o rozdělení působnosti mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou, Českou republikou a Slovenskou republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků.

Novely zákonů přinesly následující změny. V působnosti Federálního ministerstva vnitra zůstaly kompetence v zahraniční rozvědce, terorismu organizovanému ve spojení s cizinou a právní úprava státních hranic a ochrana státních hranic ve vymezeném rozsahu. Ostatní kompetence byly převedeny na republiková ministerstva vnitra. V hromadných sdělovacích prostředcích udělil zákon kompetence republikám zřizovat a provozovat rozhlasové a televizní organizace a zpravodajské agentury, s působností v České republice a Slovenské republice.

Bilaterální smlouvy

Společné zasedání obou republikových vlád dne 10. 10. 1992 na zámku v Kolodějích se zabývalo soustavou bilaterálních mezinárodních smluv a dohod, jež upraví nový vztah mezi oběma samostatnými státy. Česká vláda připravila 10 smluv, Slovenská vláda návrhy 6 smluv. Údajným nedopatřením se mezi návrhy Slovenské vlády dostala i smlouva o vytvoření Česko-Slovenské unie, za což se premiér Mečiar omluvil.

Smlouvy se týkaly celní unie, měnové unie, smlouvy o spolupráci ve zdravotnictví, sociálních věcech, spolupráce soudů, používání jazyků, právní ochraně, bezpečnosti, vymezení společných státních hranic apod. Slovenská vláda navrhovala smlouvy rozšířit i na životní prostředí, školství, kulturu a privatizaci. Obě strany souhlasně konstatovaly, že mezi nimi neexistují žádné územní spory.

Pracovní skupiny, kterým předsedali ministři, měly připravit koncové verze smluv, jež se měly schválit na příštím setkání na Slovensku. Jednací neshoda panovala v problému občanství. Podle sčítání lidu z roku 1991 žilo v České republice 314 877 Slováků a na Slovensku 52 884 Čechů. Slováci navrhovali "společné občanství" obou států, v čemž Češi spatřovali opětovný pokus Slováků o vytvoření unie a prosazovali "oddělené občanství". Byla pak navržena další varianta "dvojího občanství" po vzoru Maastrichtské smlouvy o Evropské unii, která počítala s trvalým občanstvím jednotlivých států, ke kterým přibudou některá další práva odvozená z "občanství Unie".

Druhé jednání obou vlád se konalo v hotelu Javorina ve Vysokých Tatrách ve dnech 25. a 26. 10. 1992. Účastníci se zabývali třemi okruhy témat.

Nejprve probíraly předlohy federálních zákonů před projednáním ve Federálním shromáždění. Dosáhlo se konsensu v nové verzi ústavního zákona o zániku federace. V něm se konstatovalo, že k 31. 12. 1992 přestane federace existovat. Dále obsahoval několik ustanovení o pracovně právním vypořádání se zaměstnanci federace a s poslanci Federálního shromáždění. V návrhu zákona o oddělení majetku federace se nedosáhlo konsensu, i když Slováci akceptovali, aby se při dělení určitých typů majetku vycházelo z principu "dvě ku jedné".

Druhý okruh témat tvořily komisemi připravované bilaterální smlouvy. Smlouva o zavedení celní unie předpokládala jednotné celní území bez cel a množstevních omezení a shodnou obchodní a celní politiku vůči třetím státům. Podle této smlouvy celní unie zahrnovala obchod se zemědělskými výrobky a předpokládala koordinaci zemědělské politiky, jež zahrnovala zejména vývozní podporu, daně a jiné nástroje regulace trhu. Koordinaci zahraniční, obchodní a celní politiky měla zabezpečovat paritně složená Rada celní unie a její stálý sekretariát. Spory mezi republikami měla řešit rozhodnutí komise. Ta rozhodovala pomocí konsenzu. Rada měla zastupovat obě republiky ve vztahu k cizím státům a Evropské unii.

V této souvislosti se obě strany rozhodly požádat Evropské společenství, aby prodloužilo platnost dočasné obchodní dohody uzavřené mezi ČSFR a společenstvím v roce 1991 a dali najevo, že nástupnické státy převezmou všechny práva a závazky federace.

Nástupnictví mělo být stvrzeno výměnou nót k 1. 1. 1993. Rada celní unie měla zajistit dodržování závazků vyplývajících z této dohody, podle podmínek Bruselské komise. V zájmu rychlého přechodu mezi sebou vlády rozdělily všechny vývozní a dovozní kvóty. V praxi se celní unie spíše podobala zóně volného obchodu, než unie se společnou celní politikou.

Smlouva o měnovém uspořádání předpokládala přechodné užívání společné měny. Monetární a emisní politiku měl řídit společný měnový výbor, složený ze zástupců obou republik. Smlouva dále předpokládala existenci dvou centrálních bank – Českou národní banku a Národní banku Slovenska. Od smlouvy mohla každá ze smluvních stran odstoupit, jestliže se na základě se na základě stanovených ukazatelů odhalí závažné divergence obou ekonomik, nebo jestliže by se smlouvou vytvořený Měnový výbor neshodl na základních otázkách

měnové politiky¹⁰³. V praxi se však s dlouhodobým trváním měnové unie nepočítalo, ČNR doporučila po schválení smlouvy o měnové unii české vládě začít připravovat opatření pro budoucí zavedení české měny.¹⁰⁴ Obě strany se přesto zavázaly, že budou koordinovat své hospodářské a finanční politiky tak, aby minimálně do 30. 6. 1993 tyto skutečnosti nenastaly. Reálně však měnová unie měla jepičí život, přestala existovat již v únoru 1993.

Soubor dohod upravující "cizinecký režim" slovenských občanů v České republice měl zmírnit dopady rozdělení na občany. Smlouva o volném pohybu pracovníků zajišťovala volnost rozhodnutí pracovat v České nebo ve Slovenské republice bez pracovního povolení. Garantováno bylo vyplácení důchodů z jednoho státu do druhého a započítávání doby zaměstnání před rozdělením. Vzájemně se uznávaly vysokoškolské diplomy a otevřeně se řešila otázka studentů studujících v druhé republice. Počet studentů vysokých škol nakonec nebyl dohodou řešen a byl ponechán na reciproční dohodě mezi ministerstvy školství v obou republikách. Další dohoda měla zajistit i lékařskou péči druhým občanů republiky na stejném finančním základě.¹⁰⁵

Osm smluv o vnitřním pořádku a bezpečnosti se zabývalo prodloužením platnosti federálních občanských průkazů a cestovních pasů o dalších pět let s vyznačením státní příslušnosti České nebo Slovenské republiky. Smlouvy garantovaly bezvízový režim, společný cizinecký režim pokud jde o občany třetích států, vyznačení společných hranic podle současných správních hranic mezi republikami, ochranu životního prostředí a koordinaci boje proti drogám, terorismu a finanční kriminalitě.

Nedosáhlo se dohody o občanství, kdy pro českou stranu nebyla přijatelná koncepce společného občanství, ani dvojího občanství, kdy by český občan žijící na Slovensku mohl mít jak občanství české, tak slovenské a naopak. Nesouhlas české strany byl zapříčiněn obavou z nového vytvoření unijního občanství mezi

¹⁰³ Podmínky odstoupení od smlouvy o měnové unii zněly:

- deficit běžného hospodaření státních, popřípadě veřejných rozpočtů jedné ze smluvních stran překročí deset procent rozpočtových příjmů
- stav devizových rezerv jedné ze smluvních stran poklesne pod úroveň měsíční hodnoty dovozu ve volně směnitelných měnách
- nastane spekulativní pohyb kapitálu z jedné republiky do druhé v rozsahu větším než 5% celkových vkladů u bank

¹⁰⁴ (Rychlík, 2002 str. 312)

¹⁰⁵ Tato dohoda byla uzavřena na 5 let.

oběma nově vzniklými státy. Věc byla tedy ponechána na zákonnou úpravu republik.

Česká strana též odmítla uzavřít "generální dohodu" završující dílčí dohody, neboť by fakticky položila základy unijního uspořádání. Byla však ochotná uzavřít strukturální dohodu o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci, jaká se uzavírá mezi spřátelenými zeměmi.

Výsledkem jednání republikových vlád v Javorině bylo podepsání 18 mezinárodních smluv oběma premiéry 31.10 1992 v Praze, jejichž texty byly odeslány Národním radám k ratifikaci.

Na třetím jednání o bilaterálních smlouvách byla podepsána velmi rozsáhlá bilaterální smlouva. Její nadstandardnost spočívala zejména ve stanovení dohadovacích a poradních mechanismů pro koordinaci závazků vyplývajících z této i dosavadních bilaterálních smluv. Byla zde definována základní práva občanů obou států na území druhého státu, potvrdily se stávající hranice a deklarovala se možná pomoc v případě ozbrojeného útoku na jednu z republik. Smlouva byla uzavřena na 15 let s automatickým prodlužováním o 5 let, pokud ji jedna strana nevypoví. Dále byly schváleny tyto smlouvy:

- Smlouva o osobních dokladech, cestovních dokladech, řidičských dokladech a evidenci vozidel,
- Dohoda pro oblast zdravotní péče,
- Dohoda o spolupráci v oblasti telekomunikačních služeb ministerstva vnitra a šifrové služby,
- Dohoda o společném využívání stanovených informačních a archivních fondů vzniklých z činnosti ministerstev vnitra v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti,
- Dohoda o spolupráci v dopravě a spojích,
- Dohoda o vzájemných vztazích a zásadách spolupráce v zemědělství, potravinářství, lesním a vodním hospodářství v podmínkách celní unie,
- Smlouva o zamezení dvojího zdanění v oboru daní z příjmu a z majetku.

Zajímavostí je, že přestože lze považovat uzavření tolika bilaterálních smluv za úspěch, některé z nich nakonec nebyly publikovány v právních řádech republik a tak vlastně nikdy nenabýly platnosti, další poté obsahovaly chyby, které bylo potřeba napravit až po vlastním rozdělení federace.

Zákon o dělení majetku

První velké jednání o zákonu o dělení majetku se uskutečnilo 9.11 1992 na zámku v Židlochovicích u Brna.

Majetek federace měl být dělen podle dvou principů. První princip se týkal dělení movitého majetku a finančních závazků. Dělení se mělo uskutečnit v poměru "dva ku jedné" ve prospěch ČR. K tomuto principu přibyl teritoriální princip v dělení nemovitého majetku. Slovenská strana navrhla doplnit princip "historický", vycházející z majetku, který každá ze stran v roce 1945 do obnoveného státu vnesla z Protektorátu Čechy a Morava a ze Samostatného Slovenského státu. Česká strana tento princip odmítla s poukazem na to, že celkový předmět dělení je v hodnotě 1000 miliard korun, z toho historická část tvoří majetek v hodnotě pouze 11 miliard korun. Znamenalo by to tak pouze další zbytečnou komplikaci při rozdělování majetku. Klaus k dělení majetku federace přistupoval velmi smířlivě, jelikož dle jeho slov: *„Každá z obou stran musí být natolik moudrá a velkorysá, aby věděla, že dlouhodobá budoucí spolupráce a soužití má větší hodnotu (a to i ekonomickou) než pár miliard korun jednorázově děleného majetku.“*¹⁰⁶ . Ze strachu o zamítnutí tohoto zákona na půdě Federálního shromáždění, bylo dohodnuto, že smlouvu o dělení majetku federace připraví národní rady.¹⁰⁷

Hlasování o ústavním zákonu č. 541/1992 sb. o dělení majetku České a slovenské federativní republiky mezi Českou a Slovenskou republiku a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku¹⁰⁸ předcházela žádost Federální vlády o rozšíření jejího programového prohlášení na dobu do 31.12 1992, neboť původní programové prohlášení jí dalo mandát jen do 30.9 1992.

Zákon byl přijat po tvrdé diskusi a ostrých útocích na vládu z pozic levicové a extrémně pravicové opozice. Vládě bylo vyčítáno, že postupuje v rozporu s vůlí

¹⁰⁶ (Klaus, 1993 str. 55)

¹⁰⁷ (Wolf, 1998 stránky 99-100)

¹⁰⁸ Zákon č. 541/1992 sb. - v příloze

lidu, že nedbá ústavních norem a odpovědnosti Federálního shromáždění, že nesestavila rozpočet na rok 1993, nezajistila referendum a nesestavila komisi pro unii v souladu s dřívějším usnesením Federálního shromáždění. Navíc sněmovna národů neodhlasovala usnesení, jež shrnovalo dodatek k programu vlády¹⁰⁹.

V dalším bodu programu FS schválilo Program vlády ČSFR proti živelnému a neústavnímu zániku federace, a s ním spojeným rizikům. Navržený zákon členil majetek federace do čtyř skupin: věci movité a nemovité, finanční pohledávky a dluhy, měnové pohledávky, dluhy a další práva a závazky federace a státních organizací.

K rozdělení mělo dojít podle dvou základních zásad: podle územního principu si každá z republik měla ponechat veškerý nemovitý majetek nacházející se na jejich území včetně movitého majetku funkčně spojeného s nemovitostí. Tato zásada se měla použít i na závazky, které se vzhledem ke svému obsahu týkaly pouze jedné republiky. Ostatní majetek se dělil podle poměrného principu, tj. v poměru dvě ku jedné.

Třetí princip stanovil funkční přístup k dělení celků technicky a systémově propojených, které by rozdělením ztratily schopnost využití.

Členská kvóta a závazky vůči Mezinárodnímu měnovému fondu se měly rozdělit podle principu, který určí MMF. Ostatní vklady a závazky vůči mezinárodním finančním institucím se měly dělit podle principu 2:1. Zákon dále stanovil mechanismy předávání majetku s odkazy na dohody mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a zřídil komisi pro dokončení vypořádání majetku ČSFR po jejím zániku. Zákon vystavil moratorium na převody majetku určeného k rozdělení a zmocnil Českou republiku a Slovenskou republiku k uzavření dohody o převzetí tohoto ústavního zákona do právních řádů nástupnických států. V článku 13 pak zákon predestinoval přijetí dalších federálních zákonů o zrušení a dělení majetku Federální bezpečnostní informační služby, Československé televize, Československého rozhlasu, Československé

¹⁰⁹ Jan Stráský - obhajoba vládního programu ve FS. "Přemýšlím často..., proč tolik států zaniká neústavně a tak málo ústavně. Logická odpověď je jasná. Neústavně proto, že ústavní orgány nedokázaly udržet jejich existenci, a proto, že ústavní orgány nedokázaly tuto cestu dovést ke zdárnému konci... Celá diskuse (která ve Federálním shromáždění odezněla) měla vlastně jeden obecný tón. Vláda postupuje neústavně, protože dělá kroky, které souvisejí s přípravou rozdělení států. Myslím, že... vláda postupuje neústavně a bude postupovat čím dál neústavněji, pokud Federální shromáždění bude mít toto stanovisko... Neústavnost narůstá v čase, ale vznikají tím škody."

tiskové kanceláře, Československých státních drah, Správy pošt a telekomunikací a Československé akademie věd.

Pro dělení dalších organizací podle odlišných principů než stanovil tento zákon, zmocnila norma Českou a Slovenskou republiku k uzavření zvláštních dohod. Po dalších diskusích a řadě pozměňovacích návrhů byl zákon ve třetím hlasování přijat.

Zákon o zániku ČSFR

Nový návrh zákona o zániku ČSFR byl koncipován jinak, než zářijová osnova o způsobech zániku ČSFR, jež neprošla FS. Tento zákon prostě oznamoval konec federace a to k 1. 1. 1993. Zákon byl ve svém původním vládním návrhu koncipován jako jedna ze čtyř alternativ ústavního rozdělení státu. První alternativa představovala zánik státu podle referenda na celém území státu podle již existujícího zákona o referendu. Druhá alternativa by vyžadovala ratifikační referendum v České republice a Slovenské republice. Třetí alternativa předpokládala schválení federálního zákona o zániku Národními radami. Předložená čtvrtá varianta vycházela z právního názoru, že platná federální ústava z roku 1968 ve znění pozdějších předpisů je vybudována na "smluvním principu" a federace je vlastně dobrovolným svazkem dvou národních států, jak o tom svědčí preambule, která uznává jejich "právo na sebeurčení až do rozdělení". Jestliže tedy Národní rady, jednající jménem republik, by hlasováním rozdělení republiky akceptovaly, daly by procesu zániku federace federálním ústavním zákonem "punc legitimacy, legálnosti a ústavnosti" a tím též nezpochybnitelné právo na nástupnictví obou republik¹¹⁰.

Vlastnímu hlasování o novém návrhu předcházela schůzka českých a slovenských politických stran 14. listopadu v bratislavském hotelu Bôrik. Zde padl návrh na přenesení odpovědnosti za rozdělení státu z Federálního shromáždění na Národní rady, k čemuž však nedošlo. Závěrem schůzky se dohodlo, že obě Národní rady doporučí Federálnímu shromáždění přijetí zákona o zániku federace, aniž by trvali na podmínce lidového hlasování. Touto dohodou tak měl padnout záměr slovenské opozice uspořádat referendum v otázce rozdělení federace.

¹¹⁰ Václav Klaus uvedl v následném interview: "Nejdramatičtější chvílí bylo nebezpečí, že se nerozpustí federální parlament. Všechno jiné bylo daleko méně nebezpečné"

Česká národní rada a Slovenská národní rada připravily a 17. 11. 1992 schválily v tomto smyslu svá usnesení. Ústavní zákon č. 542/1992 sb. o zániku České a Slovenské Federativní Republiky se začal projednávat ve FS dne 18. listopadu 1992.¹¹¹ Při předložení zákona do FS však již bylo Československo fakticky rozděleno.

Projednávání ve federálním shromáždění bylo poslední příležitostí opozice prosadit alternativu referenda podle první zářijové varianty. Po zamítnutí pozměňovacích návrhů zákon prošel ve Sněmovně lidu, nikoliv však ve Slovenské části Sněmovny národů o tři hlasy. Federální shromáždění zvolilo dvanáctičlenný dohodovací výbor, složený ze zástupců všech poslaneckých klubů a další jednání odročilo na 24.11 1992.

Vyhrocená politická situace přinutila Českou národní radu k prohlášení, že spolu s vládou České republiky "přebírá plnou odpovědnost za kontinuitu státní moci na území České republiky".¹¹² V Bratislavě Slovenská národní rada schválila zákon o provedení referenda v duchu usnesení Rady HZDS o podpoře ratifikačního referenda. Premiér Mečiar však nyní podpořil federální zákon o zániku státu a kritizoval opozici, že narušuje státoprávní dohody.

Závěrečné hlasování ve Federálním shromáždění muselo být odloženo o jeden den pro nepřítomnost slovenských poslanců, kterým mlha zabránila v příjezdu ze Slovenska. Dne 25. 11. předložil dohodovací výbor pozměňovací návrhy, z nichž jeden obsahoval požadavek následného schválení federálního zákona referendem nebo zákonem v republikách. Po příchodu Václava Klause do budovy FS hlasovala koalice ODS proti a pozměňovací návrh zamítla. V druhém hlasování o ústavním zákonu jako celku bylo rozhodováno o variantě v téměř stejném znění jako v prvním neúspěšném hlasování. Pro prosazení zákona bylo třeba podpory opozice.

¹¹¹ Zákon č. 542/1992 - v příloze

¹¹² Jednalo se o jakousi obdobu slovenské deklarace svrchovanosti ze 17. července. (Rychlík, 2002 str. 324)

Jakým způsobem jí bylo docíleno, není dosud zcela jasné, avšak, dne 25. 11. 1992 v 13.21 obě sněmovny FS ústavní zákon schválily¹¹³.

Rozdělení ČSFR tak bylo definitivně zpečetěno. Nejednalo se pouze o formalitu, potvrzující ústavnost všech předchozích kroků. Schválení tohoto zákona bylo také významným pozitivním signálem pro ostatní státy, stvrzujícím poklidnost rozdělení federace. Československá Federativní Republika zanikla dle tohoto zákona ve 24.00 31.12. 2002.

¹¹³ Ve Sněmovně lidu ze 143 přítomných poslanců hlasovalo 92 pro (k přijetí byl zapotřebí 90), 16 proti, 25 se hlasování zdrželo, osm poslanců nehlasovalo. Ve Sněmovně národů ze 72 přítomných poslanců zvolených v České republice 45 hlasovalo pro, 7 proti, 11 se hlasování zdrželo a 9 nehlasovalo. Ve slovenské části ze 72 poslanců 46 hlasovalo pro, 7 hlasovalo proti, 16 se hlasování zdrželo a 3 nehlasovali (v každé z obou částí bylo zapotřebí 45 hlasů).

Příčiny rozdělení ČSFR

Československo vzniklo jako nový státní útvar dne 28.10 1918 jako produkt rozpadu Rakouska-Uherska po 1. světové válce. Obdobným způsobem vznikla Jugoslávie a ve stejné době vznikl i Sovětský svaz. Všechny tyto složené státy bez přímé historické kontinuity před rokem 1918 se po pádu železné opony rozpadly.

Rozpad začal v okamžiku, kdy bipolární rozdělení Evropy skončilo zánikem Sovětské supervelmoci díky uvolnění poměrů v zemích spadajících do sféry vlivu Sovětského svazu. Socialismus zmrazil jakýkoliv společenský pohyb a uzavřel země, ve kterých vládl, do periodicky se opakujících ideologicky podmíněných rituálů, ať už šlo o volby do zastupitelských orgánů nebo plánovitého hospodářství či organizovaného společenského života. V těchto zemích se nemohlo dít nic, o čem by nerozhodla komunistická strana.

Československo bylo po čtyřicet let, s krátkou výjimkou historické etapy kolem roku 1968, ve stejné situaci jako jiné satelity Sovětského svazu. Jeho společenský vývoj nebyl určován touhami a potřebami vlastních občanů, ale musel se podřizovat internacionálním potřebám společenství socialistických států.

V okamžiku kdy tato vnější omezení padla, objevily se společenské problémy a konflikty, které tu existovaly desítky let bez možnosti se projevit, nebo je řešit. Na Československo, které ze své sedmdesátileté historie prožilo 50 let v diktaturách, je třeba pohlížet, jako na zemi která se teprve po roce 1989 přibližuje standardním demokratickým zemím západní Evropy.

Je evidentní, že politické elity v procesu přechodu Československa k demokracii západního typu neuspěly, stát se po třech letech rozdělil. Je otázkou, zda rozdělení Československa bylo nezbytnou dějinnou událostí, či pouze výsledkem rozporů dvou vítězných politických stran.

Podle mého názoru je však nepřipustné vysvětlení rozpadu ČSFR poukazem na to, že Slovensko je „opozděná společnost“, která nemůže snadno srůst s rozvinutější českou společností. Takovýto závěr je příliš zjednodušující a zaslouží si detailnější analýzu.

Pro zodpovězení otázky, zda bylo rozdělení nevyhnutelné, je třeba analyzovat jak vztahy mezi Čechy a Slováky ve 20. století, tak i charakteristiky vztahu československých politických elit po roce 1992. První otázkou tedy je, zda v době rozpadu existovala homogenní československá společnost, či zda se jednalo o společnost heterogenní, zahrnující segment český a slovenský.

Pokud se potvrdí hypotéza, že československá společnost nikdy nevznikla, lze se podívat na splnění kritických podmínek společné existence v jednom státě pro heterogenní společnosti, tak jak je uvádí A. Lijphart ve své teorii konsociační demokracie. Tato teorie se zabývá stabilitou států tvořených rozštěpenými společnostmi s různými politickými kulturami. Konsociační teorie demokracie, určující podmínky stability pro politické elity heterogenní společnosti pomůže odhalit příčinu rozpadu federace.

Heterogenní či homogenní společnost ČSFR?

Při zkoumání homogenity společnosti je vhodné rozčlenit jednotlivé aspekty společnosti na dílčí segmenty. Jednotlivá data je vhodné analyzovat vývojově, tak byla potvrzena či vyvrácena hypotéza, že v době rozdělení neexistovala jedolitá československá společnost. Pokusím se v následujících řádcích rozebrat některé segmenty obou společností.

Ekonomická situace

V době vzniku Československa připadalo na Čechy, Moravu a Slezsko čtyři pětiny veškerého průmyslu Rakousko-Uherské monarchie. Slovensko byla zaostalá agrární země s nerozvinutou infrastrukturou.

V období první republiky byl na Slovensko z Čech "vyvezen" systém státní správy a vybudována základní infrastruktura. V poválečném období se díky přerozdělovacím procesům vybuodoval na Slovensku průmysl a zejména v posledních 20 letech se slovenská ekonomika vyrovnala české. Zatímco vyspělou českou ekonomiku komunistický režim zruinoval, významná fáze hospodářské modernizace Slovenska spadá do období normalizace. V důsledku tohoto procesu je převládající postoj k dědictví socialismu na Slovensku méně negativní, než v České republice.¹¹⁴

¹¹⁴ (Stein, 1997 str. 233)

Kromě těchto všeobecně známých tendencí československého vztahu, lze porovnat obě společnosti podle příslušnosti obyvatel obou společností ke třem hlavním hospodářským sektorům. České země přestaly být zemědělskou společností¹¹⁵ již na začátku 20. století, Slovensko až po roce 1950¹¹⁶. Ekonomický přechod k společnosti s majoritním zastoupením sektoru služeb tak probíhal v českých zemích během celého dvacátého století, zatímco na Slovensku velmi překotně pomocí nepřirozené industrializace v období socialismu. To mělo za následek jednostrannost nového slovenského průmyslu a bylo to též příčinnou vysoké strukturální nezaměstnanosti po roce 1989. Ještě v roce 1991 tento přechod nebyl dokončen ani u jedné ze společností, avšak v tom to roce Slovensko svou odvětvovou strukturou české země dohnalo.

Demografický přechod a změny rodiny

Jako důležitá součást modernizace evropských společností může být u obou společností analyzován fenomén demografického přechodu. Jedná se o proces snížení úmrtnosti, na které reaguje populace vědomým omezováním plodnosti a to s menším či větším časovým odstupem. V Českých zemích probíhal tento přechod od roku 1870 do roku 1930, na Slovensku od roku 1900 do roku 1950.¹¹⁷ Na Slovensku pokles mortality nebyl vyvážen poklesem hladiny plodnosti v takové míře jako v českých zemích. Důsledkem toho, a také díky vlivu migrace, se od roku 1921 do roku 1991 zvýšil podíl obyvatelstva žijícího na Slovensku z 23% na 34%, což svědčí o dynamickém sociálním a hospodářském rozvoji Slovenska.¹¹⁸

Obě společnosti se také liší co do modelu rodiny a majetkových vztahů. Zatímco na Slovensku se vyskytoval východoevropský typ rodiny, kdy majetek rodiny dědili všichni potomci rovným dílem, v českých zemích převažoval západoevropský typ rodiny zachovávající primogenituru¹¹⁹. S tím souvisela větší přirozená míra stěhování rodin do měst a menší dělení rodinného majetku

¹¹⁵ Zemědělská společnost je taková, ve které působí více než 50% ekonomicky aktivních obyvatel v primárním sektoru (zemědělství, rybolov, lesnictví)

¹¹⁶ (Musil, 1993 str. 13)

¹¹⁷ (Machonin, 1992)

¹¹⁸ Toto procento je jistě značně ovlivněno vysídlením Němců po druhé světové válce.

¹¹⁹ (Musil, 1993 str. 15)

v českých zemích než na Slovensku. Tyto rozdíly byly však zčásti setřeny násilnou homogenizací obou společností během komunistického režimu.

Urbanizace

Probíhající urbanizace v minulém století vedla k postupnému zpodobňování společnosti v obou částech republiky. Proces urbanizace probíhal v českých zemích postupně již od začátku dvacátého století. Vzhledem k tomu, že během překotné industrializace Slovenska za dob socialismu nebyl kladem důraz na výstavbu nových bytů, a díky odlišnému tradičnímu modelu slovenské rodiny byla pro Slovensko charakteristická mobilita občanů spíše ve smyslu denního dojíždění do práce. Mobilita ve smyslu migrace obyvatel do měst byla na Slovensku nižší než v českých zemích.

Alfabetizace a změna vzdělanostní struktury

Velmi vysoká alfabetizaci českého obyvatelstva v rakousko-uherské monarchii je v přímém kontrastu s významným úpadkem slovenského školství v posledních 50 letech trvání monarchie. Již v roce 1875 byla uzavřena poslední 3 slovenská gymnázia a chtěl-li někdo získat středoškolské vzdělání, musel navštěvovat maďarské střední školy.¹²⁰

Již během první republiky se zdařilo prakticky odstranit na Slovensku analfabetismus a vybudovat základy středního a vysokého školství. Dynamický proces modernizace vzdělávání na Slovensku pokračoval i v době komunistického režimu, v době rozdělení federace byla struktury vzdělání obyvatel Slovenska dokonce příznivější než v České republice.

Demokratizace společnosti

Zatímco v českých zemích existovala bohatě rozvinutá struktura politických stran již za dob monarchie, stranické pole bylo na Slovensku značně homogenizované. Slováci měli před vstupem do společného státu jen jednu stranu a to Národní stranu slovenskou, která, přes výrazné názorovými rozdíly mezi jejími frakcemi, postupovala ve volbách a při politických akcích jednotně a společně. Po vzniku republiky lze zaznamenat určité převzetí českého systému stran Slovenskem, české politické strany po vzniku republiky vytvořily své

¹²⁰ (Křen, 2005 str. 264)

zemské organizace i na Slovensku. Většina z nich se také přejmenovala na strany československé.

Zastoupení slovenských politiků v těchto stranách za první republiky však bylo spíše symbolické.¹²¹ Jedinou českou stranou úspěšnou v pronikání na Slovensko byli agráři, kteří zastřešovali také některé menší slovenské agrární strany. Politickému systému na Slovensku tak dominovaly především slovenské politické strany. Podobně jako v Čechách i na Slovensku v prvních volbách ČSR zvítězila Sociální demokracie. Po odštěpení komunistů její vliv slábl. Nejsilnější politickou stranou se tak stala Slovenská ľudová strana, od roku 1925 Hlinkova slovenská ľudová strana. Ta ve volbách roku 1925 získala 35% hlasů a její pozici na Slovensku až do konce První republiky nikdo neohrozil. Z toho důvodu lze dle mého názoru říci, že k unifikaci stranického systému došlo až po druhé světové válce. Tato unifikace však neměla formu přirozeného splynutí dvou systémů, nýbrž násilného omezení plurality stran po roce 1948. Po sametové revoluci se toto násilné sloučení stranických systémů projevilo ve vzniku dvou paralelních a vzájemně izolovaných systémů.

Sociálně kulturní modernizace

Při analýze sociálně kulturní modernizace lze vycházet z výsledků výzkumu P. Machonina o transformaci sociální struktury československé společnosti z roku 1992.¹²² Ten poukazuje na fakt, že slovenská populace byla méně než česká spokojena s politickými, ekonomickými a sociálními změnami, které nastaly po listopadu 1989. Tato nespokojenost pramenila z pocitu, že dochází k přílišnému prohlubování sociálních rozdílů a k růstu sociální nespravedlnosti.

Machonin tento rozdíl interpretuje tak, že Česká populace totiž přisuzovala větší význam výkonovým faktorům úspěchu jako je vlastní vzdělání a snaha, zatímco slovenská naopak přiznává větší význam faktorům askriptivním, daným původem, rodem či náhodou. Dále zdůrazňuje, že slovenská populace se při sebezařazování na škále levice-pravice zařazovala v roce 1992 více doleva než česká. Na Slovensku byla též patrná větší sociabilita obyvatelstva s větším důrazem na rodinu a sousedství jako životní okruhy.

¹²¹ (Cabada, 2000)

¹²² (Machonin, 1992)

K dalším rozdílům patří jistě větší míra sekularizace obyvatelstva českých zemí, než Slovenska. Z těchto rozdílů lze vyvodit, že české země jsou z hledisek sociálně kulturních v rozvinutější fázi modernizace než Slovensko, dá se říci, že rozdíl mezi oběma společnostmi je v tomto ohledu větší než u předchozích strukturálních znaků.

Sociální interakce mezi oběma společnostmi.

Podle Jiřího Musila¹²³ většina sociologických indikátorů¹²⁴ interakce naznačuje, že z dlouhodobého hlediska se obě části federace navzájem uzavíraly. Migrace obyvatel se od počátku 50. let¹²⁵ mezi českými zeměmi a Slovenskem postupně snižovala. Důvodem bylo jak politické rozhodnutí slovenských orgánů omezit emigraci do České republiky, tak i průmyslová expanze na Slovensku, kdy Slováci díky novým pracovním místům již nepotřebovali shánět práci v české části státu. Rovněž migrace z Čech na Slovensko klesala a to zejména migrace kvalifikovanějších pracovníků. Jak postupně rostla slovenská inteligence, tak ubývalo lidí z Čech a Moravy, kteří by kryli potřeby rozvíjejícího se slovenského průmyslu a dalších odvětví. S rozvojem slovenského školství také pomíjela potřeba studia Slováků na českých školách.

Národnostní aspekty.

Na území Slovenské republiky žije 5.5 milionu lidí, z toho je 600 000 Maďarů usídlených převážně při hranici s Maďarskem, 70 000 Poláků a 60 000 Ukrajinců a Rusínů. Na území České republiky žije 10 milionů lidí z toho 3 miliony Moravanů a Slezanů. Zhruba 3.5 milionu Čechů a Slováků žije v zahraničí. Asymetrický poměr Čechů a Slováků (zhruba 2:1) ve společném státu byl ještě umocněn problémem menšin.

Zatímco z Českých zemí byla po druhé světové válce odsunuta 2.5 miliónová německá menšina, a tím se Češi "zbavili" letitého národnostního problému, na Slovensku více jak půlmiliónová menšina Maďarů se svými

¹²³ (Musil, 1993 stránky 18-19)

¹²⁴ Např.: počet osob studujících v „druhé“ části, počet absolventů, kteří se vrací po studiu do své části apod.

¹²⁵ Vysoká migrace v padesátých letech byla mimo jiné zapříčiněna doosídlováním českého a moravského pohraničí.

autonomistickými požadavky vytváří trvalý národnostní problém. Slovensko je navíc vzhledem ke své východní hranici vystaveno tlaku uprchlíků.

Heterogenní společnost ČSFR

Dle mého názoru, zmíněné argumenty prokazují existenci oddělené české a slovenské společnosti během trvání společného státu. Z určitých hledisek se sice obě společnosti k sobě přibližovali, v jiných však zůstávaly rozdílné. Zatímco modernizace českých zemí probíhala již za monarchie a během první republiky, na Slovensku značná část modernizace probíhala až za socialismu. Tempo modernizace Slovenska bylo rychlejší než v druhé části státu, nejednalo se o tzv. organický růst jako v případě českých zemí. Navíc některé procesy modernizace na Slovensku neprobíhaly souběžně, například industrializace a urbanizace. Největší rozdíl mezi oběma státy pak existoval v roce 1992 v sociálně kulturní oblasti, kde se mezi oběma společnostmi rozevřela výrazná mezera. Klesající tendence interakcí mezi oběma společnostmi měla na další existenci ve společném státě negativní vliv.

Je pozoruhodné, že rozdíly v modernizačních procesech měly v době rozdělení státu obě společnosti k sobě nejbližší, v roce 1918 naopak nejdále. Dle mého názoru však přesto lze ČSFR roku 1992 charakterizovat jako stát, ve kterém existovali paralelně dvě společnosti s odlišnými charakteristikami.

Pro další analýzu příčin rozpadu federace je vhodné použít model konsociační demokracie, který vysvětluje přesný opak výsledku soužití Čechů a Slováků v jednom státě. Vysvětluje totiž úspěšnou a stabilní demokracii ve státě, který obsahuje různé společnosti s rozdílnou politickou kulturou.

Principy konsociační demokracie a ČSFR

Autorem modelu konsociační demokracie je Arend Lijphart. V 70. letech dvacátého století zavádí pojem konsociační demokracie pro zvláštní případy fragmentovaných, ale stabilních demokracií typu Nizozemí a Švýcarsko.

Teorii konsociační demokracie předcházela Lijphartova typologie demokratických režimů.¹²⁶ Dle této typologie, demokracie tíhnou k politické stabilitě, právě tehdy, když je v nich přítomen alespoň jeden stabilizační faktor, a

¹²⁶ (Lijphart, 1968)

to buď homogenní struktura společnosti, či kooperativní chování politické elity.¹²⁷ U modelu, ve kterém oba tyto prvky chybí (centrifugální demokracie), podle Lijpharta nutně dochází k politické nestabilitě. Lze říci, že jako centrifugální demokracii by bylo možno charakterizovat i ČSFR před jejím rozpadem.

Jak jsem prokázal výše, lze tvrdit, že první stabilizační faktor pro vytvoření funkční demokracie v ČSFR chyběl. V takovém případě je dle Lijphartovy teorie stabilita systému závislá na modelu chování politických elit všech segmentů společnosti. Pokud se politické elity chovají kooperativně a tíhnou k vytváření koalic, mluvíme o stabilní konsociační demokracii.¹²⁸ V dalších odstavcích se pokusím analyzovat charakter chování politických elit po volbách 1992.

¹²⁷ (Lijphart, 1969)

¹²⁸ Kromě těchto dvou základních faktorů Lijphart v rámci konsociační demokracie definuje další principy politického systému, které by měly být u fragmentovaných společností zachovány. Jedná se konkrétně o:

- **Velké koalice** – Elity každého segmentu společnosti se sdružují ve velké koalici (rozuměj větší než minimální), tak, aby byly schopny obhajovat zájmy společnosti. Činí tak, jelikož rozpoznají nebezpečí plynoucí z nespolupráce. Opozice neexistuje
- **Všeobecné veto** – V případě aplikace všeobecného veta je dle Lijpharta nepravděpodobné, že minorita bude často blokovat většinu. Pokud totiž jedna skupina zablokuje jednání v jedné situaci, druhá skupina se může pomstít vetem při projednávání jiného návrhu.
- **Proporcionalitu** – Podíl politické reprezentace a moci je založen na složení společnosti. Pokud například určitý segment společnosti zahrnuje 30% obyvatel, měli by mít příslušníci této skupiny 30. procentní zastoupení v orgánech veřejné správy, policii atd.
- **Autonomii segmentů** – Autonomie segmentů vytváří pocit individuality a umožňuje rozlišná komunitární práva, odvíjející se od kulturní jedinečnosti každého segmentu

Princip velkých koalic nebyl v ČSFR splněn, koalice, které vznikaly, byly koalicemi minimálními. Jedna významná národnostní menšina (Maďaři) v poslední vládní koalici vůbec nebyla zastoupena, stejný osud potkal i profederativní síly. Je však třeba brát v úvahu, že v období třech let po sametové revoluci nepřipadalo v úvahu zahrnout do účasti na vládě jakoukoliv levicovou stranu. Levice byla zdiskreditována čtyřicetiletým obdobím socialismu. Je samozřejmě otázkou, jestli by se federace rozpadla, pokud by tato averze vůči levici neexistovala a po volbách 1992 byla vytvořena široká koalice.

Princip všeobecného veta byl v rámci ČSFR uplatňován pouze vůči Slovákům, projevil se jako zákaz majorizace v rámci FS.

Proporcionalita jednotlivých národností ve státní správě byla po dobu federace zajištěna a to jak v diplomatických sborech, tak i v rámci úřednictva. Došlo však k zajímavému efektu, kdy na zástupce Slovenska, účastně na správě federace, bylo pohlíženo doma jako na zrádce národa. Na domácí půdě dostali hanlivé přívlastky federativní Slováci.

Autonomie segmentů v rámci ČSFR byla velkým tématem prakticky celých tří let od sametové revoluce přes pomlčkovou válku, kompetenční zákon až po bolestná jednání o státní smlouvě a ústavách. Lze říci, že plná autonomie slovenské části federace nebyla zajištěna podle slovenských představ.

Z předcházejících odstavců je vidět, že ze základních principů pro fungující konsociační demokracii byla v ČSFR splněna pouze část.

Vztahy mezi politickými elitami zastupujícími jednotlivé segmenty společnosti

Že po volbách 1992 chyběla ochota ke kooperaci a k vytváření politických kompromisů jak českým politikům z ODS, tak i reprezentantům HZDS je evidentní. Je však vhodné zjistit proč tomu tak bylo. Dobré spolupráci politických reprezentantů jednotlivých segmentů ve společném státě jsou dle Lijpharta nápomocny tři základní faktory.

Prvním z nich je hrozba pro celý systém. Existují dva typy hrozeb - hrozba interního charakteru a hrozba charakteru externího. Hrozba interního charakteru motivuje elity k vzájemné spolupráci na základě obavy z ohrožení vlastní podstaty státu, a to v důsledku konfliktu segmentů. Externí hrozba je hrozbou ohrožující stát na mezinárodním poli. Je známo, že vnitřní stabilita všech systémů je významně silnější v době mezinárodní krize. Dokladem toho může být třeba druhá světová válka. Externí hrozba kromě reprezentantů sjednocuje i vlastní segmenty společnosti.

Paradoxně největší interní hrozbou, motivující politickou reprezentaci k setrvání ve společném státu byl nesouhlas většiny obyvatelstva s jeho rozdělením. V průzkumech veřejného mínění vyšlo najevo, že dokonce ani v jednom národě federace neexistuje většina podporující rozpad federace.¹²⁹ Hrozba ztráty důvěry voličů ale i hrozba případných nepokojů mezi občany byla politickou reprezentací na obou stranách zažehnávána a to hned dvěma způsoby. Za prvé pomocí svalování viny za rozdělení federace na protistranu, kdy vedení HZDS tvrdilo, že česká strana ultimativně vede jednání ke konci federace a vedení ODS veřejně prohlašovalo, že „Slováci mají právo na národní sebeurčení“¹³⁰ (viz níže). Za druhé pomocí ujišťování veřejnosti o nadstandardnosti budoucí vztahů mezi nástupnickými státy.

¹²⁹ Ve čtvrtek 23. července zveřejnil Institut pro výzkum veřejného mínění (IVVM) výzkum, v němž odpovídalo 1.165 respondentů. Výzkum došel k těmto číslům: 62% občanů v České republice a 38% občanů ve Slovenské republice si přeje federaci, 8% a 35% konfederaci a zhruba pětina obyvatel obou republik je pro rozdělení ČSFR na dva samostatné státy. Za nejméně vhodné řešení považuje 29% Čechů a 6% Slováků konfederaci, 13% a 38% federaci a 46% a 47% rozdělení státu. V případě nutnosti by se polovina občanů v obou republikách smířila s konfederací, zhruba necelá čtvrtina se dvěma samostatnými státy a zbylých 16% v ČR i SR by akceptovalo federaci. Pro vypsání referenda se podle IVVM vyslovilo přes osmdesát procent obyvatel v obou republikách a zhruba stejný počet lidí by se také lidového hlasování zúčastnil. Pro vystoupení "své" republiky z federace by hlasovalo 24% lidí v ČR a 32% v SR. (Respekt, 27. 7. 1992)

¹³⁰ (Klaus, 1993 str. 42)

Jiná jednotící interní hrozba rámci ČSFR neexistovala. Interní hrozba plynoucí z národnostní diverzifikace nástupnických států, oslabených rozdělením byla přítomná jen na Slovensku v podobě maďarské menšiny. Navíc tato hrozba vzhledem k početnosti a asimilovanosti maďarské menšiny nebyla tolik významná.

Co se týče vnějších hrozeb, tak pro českou část federace hrozba Německa, se kterou se Češi potýkali, v první polovině 20. století pominula. Pro Čechy nebylo v roce 1992 Německo zdaleka takovým problémem jako v roce 1918 či 1945 a domnívali se, že Slovensko nepotřebují. Naopak vnější hrozba na slovenské straně byla reálná. Slovenská politická reprezentace se obávala možných územních nároků Maďarska. Před rozdělením se tento problém pokoušela řešit variantou unie mezi nástupnickými státy se společnou armádou SR a ČR.

Druhým faktorem ovlivňujícím vztahy mezi elitami je úroveň blahobytu země. Pokud má země fungující ekonomiku, zatížení rozhodovacího aparátu není tak velké, což napomáhá lepší spolupráci reprezentantů.

ČSFR se v době státoprávních jednání nacházela uprostřed přechodu k demokracii, kde ekonomické reformy směřující k tržnímu hospodářství teprve probíhaly. V době rozdělení lze tedy federaci klasifikovat jako stát s extrémně velkým zatížením rozhodovacího aparátu. Oba národy federace stály před volbou přístupu k nutným ekonomickým reformám. Na rozdíl od proreformně laděného Česka, s ODS v čele, na Slovensku vyhrála volby HZDS, jejíž program byl, co se týče reform, umírněný. Obě strany politické reprezentace si uvědomovaly, že rozdělení již tak malého státu jako bylo Československo, nebude z ekonomického hlediska výhodným krokem a projeví se jak ve snížení odbytových možností, tak ve vlastních vysokých nákladech rozpadu. Rozdíly v ekonomické koncepci obou vedoucích stran však měli větší váhu. Navíc v rámci Čech panoval názor, že Slováci žijí na český účet, slovenská SNS naopak na Slovensku rozšiřovala chiméru, že hospodářská situace se v samostatném státě zlepší.

Třetím faktorem příznivým pro funkčnost konsociační demokracie je stejná úroveň síly subkultur. Pokud jeden či dva segmenty společnosti dominují nad ostatními, zástupci těchto dominujících subjektů se budou vždy spíše klonit

rivalitě, než ke spolupráci se zbytkem elit. Elity musí být nejen ochotny ke vzájemné spolupráci, nýbrž také schopny efektivně řešit problémy své země.

V tomto bodě vidím základní důvod pro neochotu ke spolupráci mezi ODS a HZDS. ODS zastupovala národ český, který byl po všech stránkách silnější než národ slovenský. Ať vojensky, nebo ekonomicky Češi měli v rámci federace vždy navrch. Slovensko tři roky před rozdělení prakticky stále bojovalo o kompetence a pravomoci v rámci federace. Přístup k tomuto boji o pravomoc v rámci federace se stal základem pro nejdůležitější štěpení, podle kterého se formoval tehdejší slovenský stranický systém. Toto štěpení zatlačovalo do pozadí klasické pravo-levé rozvrstvení politických stran, a vytvářelo z otázky státoprávního uspořádání nejdůležitější bod programu všech slovenských stran. Díky tomu HZDS měla svými předvolebními hesly a programem relativně svázané ruce v povolebních jednáních. Pro ODS, které sama sebe prezentovala jako reformní pravicovou stranu, byla mnohem významnější otázka ekonomických reforem. I na tu však mělo HZDS jiný názor. Navíc dlouhosáhlá státoprávní jednání, dle slov Václava Klause, zdržovala ODS od naplánovaných reforem.

Nelze též opomenout, že účast slovenských politiků ve federálních institucích vedla k téměř okamžitému poklesu obliby ze strany slovenské voličstva. Na domácí půdě tito politici dostali hanlivé přізvisko federativní Slováci, což pro ně na Slovensku prakticky znamenalo politickou sebevraždu.

Z předchozího výčtu vyplývá, že faktory motivující ke kooperativnímu jednání politických elit byly zanedbatelné oproti faktorům, které stimulovaly špičky HZDS a ODS k opačnému jednání. Motivačních faktorů ke spolupráci politických elit bylo nejenom málo, navíc se převážně nacházeli na straně HZDS. Je proto pochopitelné, že v jednání vedoucích k zániku federace to byla spíše Česká strana, která nakonec usilovala o rozdělení společného státu.

Lze tedy říci, že ani druhá podmínka stability demokracie nemohla být splněna. Vládnoucí elity totiž postrádali motivaci pro další setrvání ve společném státu, federace se pro obě strany stala spíše přítěží, než přínosem.

Každá dvoustranná federace je trvale ohrožena možností svého zániku vystoupením jednoho členského státu z federativního celku. Ve dvoustranné federaci je běžná silná tendence obou subjektů jednat bezprostředně o sporných

otázkách. Zprostředkující úloha federálních orgánů se tak stává přebytečnou, což vede k oslabování federativního rámce a krajním případě i smyslu jeho existence.

Obě národní společnosti, přestože se k sobě přibližovaly, zůstaly oddělené. Chyběl prostor a posléze i čas a vůle politických elit k hledání konsensuálních východisek pro spolužití dvou národů v jednom státu. Paternalismus, který převládal v postojích Čechů vůči Slovákům a přezíravost vůči historickým, kulturním a společenským odlišnostem způsobil, že Slovinci využili jedinečné příležitosti transformace společenských poměrů k národnímu sebeurčení.

Problém odpovědnosti za rozdělení federace

Je nutné si uvědomit, že při dělení federace nešlo jenom o státoprávní otázky dělení. Rozpad federace znamenal v očích veřejnosti první závažnou a viditelnou havárii v nastartovaném transformačním procesu¹³¹. Přetvoření husákovské, shůry naoktrojované socialistické federace ve federaci autentickou se nezdařilo, byť tento bod byl bezprostředně po listopadu 1989 označen v programových dokumentech českého Občanského fóra a slovenské Veřejnosti proti násilí za zcela základní a nezbytný transformační krok.

V průběhu roku 1992 byla celá Evropa znepokojena situací v bývalé Jugoslávii, a s obavami hleděla také na rostoucí problémy v ČSFR. Přestože Československá federace jugoslávský model nekopírovala ani v nejmenším, faktem zůstává, že česko-slovenské vztahy byly předmětem trvalého zájmu našich sousedů i po rozdělení. Jejich kvalita měla evropský rozměr a svědčila o naší schopnosti nevňásat do nového evropského uspořádání nové prvky nestability. Takzvaný sametový rozvod Čechů a Slováků byl všeobecně považován za velmi rychlý a po stránce chirurgické velice vydařený.

Neexistoval však a snad stále neexistuje souhlasný názor na diagnózu nemocné federace a na míru potřebnosti jednání vítězů voleb z roku 1992 - Klausovy Občanské demokratické strany a Mečiarova Hnutí za demokratické Slovensko, vedoucího k rozpadu federace.

¹³¹ Po schválení Deklarace o Svrchovanosti Slovenska na půdě SRN (17. 7. 1992) Havel prohlásil: „To, že se nám nepodařilo vytvořit demokratickou, spravedlivou federaci založenou na principu rovnoprávnosti, považuji za velký neúspěch nás všech, ale i svůj osobní.“

Na československé půdě se tak dodnes objevují názory, hledající příčinu rozdělení ČSFR pouze v řevnivosti politiků a neschopnosti nalézt styčné plochy mezi hlavními politickými představiteli Klausem a Mečiarom.

Navíc jsou ti samí politici často terčem kritiky v otázce legitimacy rozdělení federace. Je jim vytýkáno, že po rozdělení prahla spíše menší polovina z obou národů, a že nedali prostor lidovému hlasování o budoucnosti Československa.¹³² Oba hlavní představitelé dělení federace Klaus a Mečiar sami dnes stále cítí potřebu ospravedlnit své kroky:

Václav Klaus k desetiletému výročí rozdělení federace prohlásil:

„...Důvodem k již druhému rozchodu (či rozvodu) Čechů a Slováků - první byl v roce 1939, kdy v Čechách a na Moravě vznikl německý protektorát a na Slovensku samostatný Slovenský Štát - byly, a to zcela jednoznačně a mimo jakoukoli pochybnost, ambice Slováků získat samostatnost a prvně v dějinách vytvořit svůj vlastní suverénní stát... v klíčové chvíli nebyl na slovenské politické scéně (mezi relevantními politiky) nikdo, kdo by chtěl pokračování federace...“¹³³

Naopak Vladimír Mečiar při příležitosti 14. výročí schválení Ústavy Slovenské republiky v rozhovoru pro televizi TA3 uvedl:

„... Československo bylo rozdělené už před tím. Já jsem se po volbách v roce 1992 sešel s představiteli všech českých politických stran kromě komunistické a převládal u nich názor 'Už ať jsme pryč' a 'Ať jsou už dráty nataženy'...“¹³⁴

Přes toto přesouvání „viny“ plynoucí ze zániku federace z jedné strany na druhou, oba dva se dnes shodnou, že rozdělení bylo nevyhnutelné.

Pokud přijmeme Lijphartovu teorii stability heterogenních států, je dle mého názoru otázka viny za rozpad federace bezpředmětná. Zásadním důvodem k

¹³² Teprve v listopadu 1992 (tudíž v době schvalování zákona o rozdělení federace) totiž považovalo 50% obyvatel České republiky rozpad společného státu za nevyhnutelný. U obyvatel Slovenska činil tento podíl ve stejnou dobu pouze 40%.

¹³³ <http://volby.sme.sk/c/773165/Dv-otazky-Proc-se-to-stalo-a-co-nam-to-prineslo.html>

¹³⁴ <http://www.novinky.cz/clanek/94669-podle-meciara-chteli-rozdeleni-federace-vsichni-krome-komunistu.html>

rozchodu tehdy nebylo jen konkrétní politické zastoupení či rozdílné pohledy na ekonomické problémy ČSFR. Nevyhnutelnost rozdělení pramenila z krize identifikace obyvatelstva mnohonárodnostního státu, který se navíc ocitl na prahu bezprecedentní ekonomické a společenské transformace.

Politické elity dvou rozdílných společností, které se nacházely v jednom státu, prostě přestaly mít důvod a motivaci tento společný stát dále udržovat. Daly přednost jiným prioritám, a to podle svého volebního programu. To, že v procesu rozdělení ČSFR byla politickou reprezentací dána přednost rozpadu rychlému a bezproblémovému, před reálným nebezpečím eskalace konfliktů v případě zdlouhavého procesu legitimizace rozhodnutí prostřednictvím referenda je politické reprezentaci spíše ke cti.

Přes mezinárodní uznání kvality rozchodu obou států toto rozhodnutí politiky dodnes tíží, což je hlavním důvodem, proč dodnes cítí potřebu předat odpovědnost za rozdělení federace druhé straně.

Resumé

Tématem této diplomové práce byly jednání a postupy vedoucí k rozdělení federace. Úvodem se práce zabývá společnou historií Československa do roku 1989. V rámci této části práce je kladen důraz především na problémy soužití ve společném státě. Je zde v krátkosti analyzována i národnostní politika ČSR vůči třetím subjektům.

Druhá část úvodu se zabývá politickou situací do voleb roku 1992. V rámci této části jsou detailně popsány největší třecí plochy mezi oběma národy, hlavně pak je věnována pozornost takzvané pomlčkové válce, sporu o kompetence republik a federace a jednání státní smlouvě a ústavách. Z úvodní analýzy vyplývá, že až do voleb 1992 bylo hledání česko-slovenského kompromisu těžkou, ale uskutečnitelnou cestou.

V dalším oddílu práce je rozebíráno hlavní téma práce, kterým jsou vlastní jednání vedoucí k rozdělení ČSFR po červnových volbách roku 1992. Na detailní analýze jednotlivých kol jednání je objasňována role jednotlivých aktérů rozdělení, od nešťastné role Václava Havla, který nechtěně k rozdělení významně přispěl, přes nekompromisní postoj Václava Klause a vyhýbavý, taktizující a často nekorektní postup Vladimíra Mečiara.

Z popisu jednání vyplývá, že po volbách stála česká strana před plně rozvinutým požadavkem mezinárodní subjektivity Slovenska, dle ODS nekompatibilním se zachováním společného státu. Slovenskou stranou byla nastolena možnost unie či konfederace. Tato varianta společného státoprávního uspořádání, dle ODS nevýhodná, mohla připadnout v úvahu až po kompletním oddělení obou národů do samostatných států. Pro podobné řešení se na podzim 1992 vyslovovali na české straně zejména opoziční sociální demokracie.

V části nazvané technologické postupy rozdělení federace je proveden rozbor nejdůležitějších zákonů, kterými bylo rozdělení federace učiněno. Kromě konkrétního postupu je zde nastíněn i problém legitimacy daných postupů vůči československé společnosti.

V závěru je řešena základní otázka příčiny zániku federace. Práce popisuje heterogenní charakter Československa, pomocí předložených argumentů dokládá, že ve skutečnosti v ČSFR existovali dvě nezávislé společnosti a to společnost

Čechů a Slováků. Na základě Lijphartovy typologie demokratických režimů a jeho popisu konsociační demokracie jako funkčního modelu demokracie ve státech s heterogenní společností pak práce poukazuje na nemožnost setrvání Čechů a Slováků v jednom státě.

Dvě kritické podmínky stability demokratického režimu totiž nebyly dodrženy. Národy nevytvořily v průběhu dějin jednotnou společnost a zároveň politické elity neměly další motivaci na zachování společného státu. Logickým a přirozeným výsledkem těchto dvou působení tak byl rozpad společného státu.

Summary

Themes of this thesis are negotiations and processes leading to the division of Czechoslovak federation. At the beginning this work describes common history of Czechoslovakia till the year 1989. This part of the thesis is primarily focused on problems and common issues of both nations present in Czechoslovakia. There is also brief analysis of national policy towards other nations.

Second part of the beginning is dealing with the political history of Czechoslovakia between November 1989 and June 1992. This part describes in detail the biggest difficulties both nations had to solve. Special attention is paid to the „dash-war“, dispute about competence between republics and federation, negotiations about state agreement and constitutions. From the opening analysis results, that till the election in June 1992 was achieving a compromise between both nations difficult but still possible.

Next part of this thesis describes its main theme, the negotiations between political elites of ODS and HZDS, rule parties elected in the year 1992. In this detail interpretation of conferences is revealed role of each of the main politicians involved in the process of the partition, starting with problematic role of Václav Havel, who unwillingly but significantly contributed to the division, continuing with uncompromising attitude of Václav Klaus and finishing with evasive, and often incorrect approach of Vladimír Mečiar from HZDS.

From the description of negotiations results, that after the election 1992 Czech representatives had to deal with new issue in Czechoslovak relation, the new demand of Slovaks - the international subjectivity of Slovak republic. ODS found this demand incompatible with the preservation of common state. Slovak side offered the possibility of creation Czechoslovak union, instead of current federation. This suggestion was not accepted by ODS as disadvantageous for Czechs. From all Czech political parties were in favor of this Slovak proposal just few of them, for example ČSSD.

In part called *Technologické postupy rozdělení federace* are analyzed laws and legislative acts leading directly to the division. Apart from concrete steps is in this part described the problem of legitimacy of the Czechoslovak separation.

At the close is being untwisted one of the basic questions – the question of cause of the common state. As one of the reasons is mentioned heterogeneous character of Czechoslovak society. This opinion is based on a many arguments, proving that, in fact, in the common state there were present two completely independent societies. With help of Arends Lijpharts typology of democratic regimes and his description of consociational democracy this thesis points out, that the common existence of Czechs and Slovaks in one state was no further possible.

Two critical conditions of democratic stability were violated. There were no common society and, at the same time, there were no motivation for ruling parties to keep staying in one state with other nation. The division of Czechoslovakia was logical and natural result of this situation.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

-
- **Cabada, Ladislav. 2000.** *Český stranický systém 1890–1939*. Plzeň : ZČU, 2000.
- **Dědek, Oldřich. 1997.** *Ekonomické aspekty zániku Československa*. Praha : Fortuna, 1997.
- **Gerloch, Aleš, Hřebejk, Jiří a Zoubek, Vladimír. 1999.** *Ústavní systém České republiky*. Praha : Prospektrum, 1999.
- **Klaus, Václav. 1993.** *Rok málo či mnoho v dějinách země*. Praha : Repromedia, 1993.
- **Klimek, A. 2002.** *Velké dějiny země Koruny české*, Praha, nakl. Paseka, 2002
- **Kovář Jiří, Valko Ernest, Zelenay Roman. 1992.** *Rozvod po Československu*. Praha : Orbis, 1992.
- **Krejčí, Oskar. 1993.** *Národní zájem a geopolitika*. Praha : Universe, 1993.
- **Křen, Jan. 2005.** *Dvě století střední Evropy*. Praha : Argo, 2005.
- **Křížkovský, L., a další. 1992.** *Politické strany a hnutí v mechanismu voleb v ČSFR*. Praha : ČSAV, 1992.
- **Kural, Václav. 2002.** *Češi Němci a mnichovská křižovatka*. Praha : Karolinum, 2002.
- **Leško, Marián. 1996.** *Mečiar a mečiarizmus*. Bratislava : VMV, 1996.
- **Mečiar, Vladimír. 1998.** *Slovensko, doveruj si!* Bratislava : R-Press, 1998.
- **Novák, Miroslav. 2001.** *Jakou demokracii pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno : Masarykova univerzita-Vydavatelství, 2001.
- **Novák, Miroslav. 2001. 1997.** *Systémy politických stran*. Praha : SLON, 1997.
- **Olivová, V. 2000.** *Dějiny První republiky*, Praha, Karolinum, 2000
- **Pacner, Karel. 1997.** *Osudové okamžiky Československa*. Praha : Themis, 1997.
- **Rychlík, Jan. 2002.** *Rozpad Československa, Česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2002.
- **Stein, Eric. 1997.** *Česko - Slovensko, konflikt, roztržka, rozpad*. Praha : Academia, 1997.
- **Štěpánek, Petr. 1993.** *Jan Stráský - prezident na půl úvazku*. Praha : Irma, 1993.
- **Vodička, K, Cabada, L. 2003.** *Politický systém České republiky*, Praha, Portál, 2003
- **Wolf, Karol. 1998.** *Podruhé a naposled aneb mírové dělení Československa*. Praha : G plus G, 1998.
-

Internetové zdroje:

- www.cepsr.cz/
- www.cepin.cz
- www.wikipedia.sk
- <http://zpravy.ods.cz/rubrika.php?str=4&order=1&ID=1&Autor=0>.
- www.csu.cz
- www.volby.cz
- www.ceskenoviny.cz
- <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/default.asp?CatID=tWNQBz3P&catP=10&textID=0>
- <http://www.novinky.cz/clanek/94669-podle-meciara-chteli-rozdeleni-federace-vsichni-krome-komunistu.html>

Časopisy, články ve sbornících a referáty z konferencí:

- **Gál, Fedor. 1992.** Bol rozpad ČSFR nevyhnutný? Trnava : Trnavská univerzita, 1992,
- **Kalous, Jan. 2007.** BYL ROZPAD ČESKOSLOVENSKA HISTORICKY NEVYHNUTELNÝ? *Societas*. 2007, Sv. 5 – 6, 1.
- **Lijphart, Arend. 1969.** Consociational Democracy. *World Politics*. 1969, Sv. XXI, 1.
- **Lijphart, Arend.. 1968 .** Typologies of democratic systems. *Comparative Politics*. 1968 , Sv. I, 1.
- **Musil, Jiří. 1993.** *Česká a slovenská společnost*. Sociologický časopis. 1993, Sv. XXIX, 1.
- **Machonin, P. 1992.** Česko-slovenské vztahy ve světle dat sociologického výzkumu. Autor sborníku: Fedor Gál. *Dnešní krize česko-slovenských vztahů*. Praha : SLON, 1992
- **Pithart, Petr. 1993.** *Křižovatky na cestě od Československa k Česku a Slovensku (listopad 1989 - červen 1992)*. Trnava : Trnavská univerzita, 1993.
- **Srb, Václav. 2007.** *Rozdělení Československa - fakta a mýty*. *Societas*. 2007, Sv. 5-6, 2007.

Periodika:

- Týdeník Respekt -ročník 1992
- Lidové noviny ročníky 1991 y 1992

Další zdroje:

- Aspi – sbírka zákonů
- Cyklus přednášek J. Rataje při VŠE s tématy: česko-německé vztahy, československé vztahy, stranický systém ČSR

Přílohy

1. Volby 1990 – Sněmovna lidu FS, ČNR a SNR¹³⁵

První svobodné volby se systémem poměrného zastoupení, které se uskutečnily v červnu 1990, byly v podstatě "plebiscitem", stvrzujícím odmítnutí komunistického režimu. Obě hnutí, která byla nositelem revoluce, z nich vyšla vítězně. Celková volební účast byla 96.8% hlasů.

V České republice Občanské fórum získalo ve sněmovně lidu Federálního shromáždění absolutní většinu hlasů (53.2%), po něm následovali Komunistická strana (13.5%), Křesťanská a demokratická unie (8.7%) a Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko (7.9%).

Na Slovensku byl výsledek podobný, Veřejnost proti násilí s 32.5 procenty si však nevedla tak dobře jako její český protějšek Občanské fórum. Křesťansko-demokratické hnutí Jána Čarnogurského skončilo na druhém místě (19%), komunisté na třetím (13.8), separatistická Slovenská národní strana na čtvrtém (11.0%) a sdružení maďarských stran na pátém (8.6%). Zajímavou skutečností je, že jediná strana, která překonala 5% hranici pro vstup do Sněmovny lidu FS, byla komunistická strana.

Žádné další strany minimální počet hlasů nezbytný pro vstup do Federálního shromáždění nezískaly. Rozdělení mandátů ukazuje následující graf.

¹³⁵ Zdroj grafů a informací www.volby.cz, www.ceskenoviny.cz

Graf 6

Do ČNR se dostaly pouze 4 strany a to Občanské fórum s 49,5% hlasů, Komunistická strana Česko-Slovenska s 13,24% hlasů, Křesťanská a demokratická unie s 8,42% a Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko 10%.

Graf 7

Ve Slovenské národní radě s přehledem zvítězila Veřejnost proti násilí s 29,34% hlasů. Za ním umístilo Čarnogurského Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) s 19,2% hlasů, dále pak v těsném závěsu za sebou Slovenská národná strana (SNS) (13,9%) a Komunistická strana Česko-Slovenska (KSČS) (13,3% hlasů). Do SNR se ještě dostalo Sdružení maďarských stran, Demokratická strana (DS) a Strana zelených (SZ). Všechny tyto strany získaly pod 10% hlasů.

Graf 8

2. Politická dohoda ODS a HZDS (19.6. 1992, hotel Börík, Bratislava)

Vedení ODS a HZDS:

1. si uvědomují vysokou historickou odpovědnost v situaci, která před nimi vyvstala po volbách 1992 v ČR a SR, a hodlají ji společně řešit ústavní cestou,

2. s cílem zabezpečit kontinuitu všech ústavních orgánů ČSFR a všech procesů započatých po listopadu 1989 se dohodla na vytvoření federální vlády a na jejím programovém prohlášení, které je součástí této dohody,

3. konstatují rozdíly svých volebních programů a politických cílů v oblasti státoprávního uspořádání, neboť ODS pokládá za jedinou rozumnou a funkční formu společného státu, vhodnou pro dnešní Českou republiku a Slovenskou republiku, federaci (s jedinou mezinárodněprávní subjektivitou), a HZDS za ni pokládá konfederaci s mezinárodněprávní subjektivitou obou republik. ODS nepovažuje konfederaci s mezinárodněprávní subjektivitou obou republik za společný stát, ale za svazek dvou samostatných států. Než konfederaci dává ODS přednost dvěma zcela samostatným státům, tj. ústavnímu rozdělení současného státu,

4. pokládají v této situaci za společný úkol všemi zákonnými prostředky iniciovat proces, který povede do 30. září 1992 k dohodě mezi národními radami o vyřešení státoprávního uspořádání,

5. dojde-li k vytvoření dvou států s mezinárodněprávní subjektivitou, pokládají ODS a HZDS v zájmu dobrého, přátelského sousedství a vzájemné spolupráce za vhodné vyhledávat takové formy soužití mezi oběma státy a takový rámec spolupráce, který by odpovídal tradicím i současným a očekávaným potřebám,

6. navrhnou, aby v případě zániku ČSFR národní rady přijaly zákony, podle kterých budou poslanci Federálního shromáždění začleněni do zákonodárných sborů republik,

7. zásady programového prohlášení federální vlády jsou závazné pro oba subjekty. Na tomto základě se budou strany pravidelně informovat a radit na úrovni Federálního shromáždění. K pravidelným schůzkám podle vývoje situace se budou scházet předsedové a vedení obou stran,

8. Touto dohodou nejsou dotčeny vztahy ODS a HZDS k jiným politickým stranám,

9. ODS a HZDS se zavazují uzavřít dohodu o dalších ústředních orgánech státní správy do 31. července 1992.

Vladimir Mečiar, Václav Klaus

3. Ústavní zákon 541/1992 Sb. o dělení majetku federace¹³⁶

541/1992 Sb.

ÚSTAVNÍ ZÁKON ze dne 13. listopadu 1992

o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republiku a Slovenskou republiku a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku

Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky se usneslo na tomto ústavním zákoně:

Čl. 1

Tento ústavní zákon upravuje dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republiku a Slovenskou republiku a jeho přechod na Českou republiku a Slovenskou republiku jakožto nástupnické státy České a Slovenské Federativní Republiky, a to na základě ústavně učiněného rozhodnutí majícího za následek zánik České a Slovenské Federativní Republiky. Dále upravuje zrušení Federálního fondu národního majetku, rozdělení a přechod jeho majetku na Fond národního majetku České republiky a Fond národního majetku Slovenské republiky v případě zániku České a Slovenské Federativní Republiky; podle tohoto ústavního zákona se rozdělí i majetek Státní banky československé.

Čl. 2

Majetkem České a Slovenské Federativní Republiky, který je předmětem dělení podle čl. 1, jsou pro účely tohoto ústavního zákona:

- a) nemovitě a movitě věci ve vlastnictví České a Slovenské Federativní Republiky, 1)
- b) státní finanční aktiva a pasiva České a Slovenské Federativní Republiky,
- c) měnová aktiva, pasiva a rezervy České a Slovenské Federativní Republiky,
- d) jiná majetková práva a závazky náležející České a Slovenské Federativní Republice a státním organizacím v působnosti České a Slovenské Federativní Republiky, nacházející se na území České a Slovenské Federativní Republiky i mimo toto území.

Čl. 3

(1) Principy dělení majetku uvedeného v čl. 2 jsou:

a) územní princip, podle něhož přechází majetek na ten nástupnický stát, na jehož území se nachází; pro nemovitosti na území České republiky a Slovenské republiky se použije tento princip vždy, pro věci movité se použije v případech, kdy tyto věci vzhledem k jejich určení, účelu použití, popřípadě povaze tvoří příslušenství nemovité věci,

b) princip podílu počtu obyvatel České republiky a obyvatel Slovenské republiky, podle něhož přechází majetek na Českou republiku a Slovenskou republiku v poměru dva ku jedné; použije se pro dělení ostatního majetku, u něhož nelze použít princip podle písmene a).

(2) Při dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky se uplatňuje hospodárnost a zachování dalšího řádného využití tohoto majetku při spravedlivém majetkovém a finančním vypořádání.

(3) Při dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky se ve výjimečných případech, stanovených dohodou České republiky a Slovenské republiky, uzavřenou podle čl. 12 odst. 1, zachovává jedinečnost, podmiňující funkčnost tohoto majetku; tato dohoda určí rovněž další způsob využívání tohoto majetku a upraví i další související otázky.

¹³⁶ Zdroj – Aspi

(4) Práva a závazky, které se podle svého obsahu vztahují pouze k České republice nebo ke Slovenské republice, přecházejí na Českou republiku nebo Slovenskou republiku.

Čl. 4

Členská kvóta České a Slovenské Federativní Republiky v Mezinárodním měnovém fondu, jakož i finanční závazky vůči Mezinárodnímu měnovému fondu se rozdělí podle principu, který určí Mezinárodní měnový fond. Kapitálové vklady České a Slovenské Federativní Republiky v Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj, Mezinárodní finanční korporaci, Mnohostranné agentuře pro investiční záruky a v Mezinárodním sdružení pro rozvoj, jakož i finanční závazky České a Slovenské Federativní Republiky ve vztahu k uvedeným finančním institucím, se dělí mezi Českou republiku a Slovenskou republiku podle čl. 3 odst. 1 písm. b), pokud se nepoužije čl. 3 odst. 4.

Čl. 5

(1) Závazky, vyplývající z dříve přijatých finančních úvěrů ve volně směnitelných měnách - centrální devizový zdroj a bankovní aktiva v nesměnitelných měnách, vedené u Československé obchodní banky, a.s. se dělí ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republiku a Slovenskou republiku podle principu uvedeného v čl. 3 odst. 1 písm. b).

(2) Poskytnuté a přijaté vládní úvěry se dělí ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky podle principu, uvedeného v čl. 3 odst. 1 písm. b), mezi Českou republiku a Slovenskou republiku, pokud u přijatých vládních úvěrů nebude s věřiteli dohodnuto jinak a pokud se nepoužije čl. 3 odst. 4.

(3) V dohodě o vypořádání majetku uvedeného v odstavci 2 mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a uzavřené do dne zániku České a Slovenské Federativní Republiky určí Česká republika a Slovenská republika, která z republik bude u jednotlivých poskytnutých a přijatých vládních úvěrů nástupcem České a Slovenské Federativní Republiky.

Čl. 6

(1) Majetek uvedený v čl. 2 přechází na Českou republiku a Slovenskou republiku dnem rozdělení, kterým je den podpisu dohody o předání a převzetí majetku zmocněnci pověřenými vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládami republik; součástí dohody je soupis předávaného majetku ke dni jeho přechodu. Tuto dohodu je možno uzavřít po nabytí účinnosti ústavně učiněného rozhodnutí majícího za následek zánik České a Slovenské Federativní Republiky.

(2) Jestliže majetek uvedený v čl. 2 nepřejde na Českou republiku a Slovenskou republiku do zániku České a Slovenské Federativní Republiky dnem rozdělení tohoto majetku podle odstavce 1, přechází na Českou republiku a Slovenskou republiku okamžikem zániku České a Slovenské Federativní Republiky.

(3) Majetek uvedený v odstavci 2 předávají ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky příslušné státní orgány a státní organizace České a Slovenské Federativní Republiky a přejímají jej tímto dnem příslušné státní orgány a státní organizace České republiky a Slovenské republiky, určené zákony národních rad, popřípadě vládou České republiky a vládou Slovenské republiky; součástí protokolu o předání a převzetí majetku, který podepisují statutární orgány státních orgánů a státních organizací České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, je soupis předávaného majetku ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky. Majetek České a Slovenské Federativní Republiky, nacházející se mimo její území, předávají ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky zmocněnci, pověřeni vládou České a Slovenské Federativní Republiky, a přejímají jej k tomuto dni zmocněnci, pověřeni vládou České republiky a vládou Slovenské republiky. Za státní orgány České a Slovenské Federativní Republiky se pro tento případ považují i Kancelář prezidenta České a Slovenské Federativní Republiky, Kancelář Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a Úřad vlády České a Slovenské Federativní Republiky.

(4) Emisní banka České republiky a emisní banka Slovenské republiky převezmou ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky příslušnou část majetku, práv a povinností Státní banky československé.

Čl. 7

Spolu s majetkem uvedeným v čl. 2 přechází na příslušné státní orgány a státní organizace České republiky a Slovenské republiky i s tímto majetkem spjatá spisová agenda, příslušná část archivu, poznatkové fondy a dokumentace průmyslového a jiného duševního vlastnictví.

Čl. 8

(1) Majetek České a Slovenské Federativní Republiky, k němuž přísluší právo hospodaření státním podnikům v působnosti federace, přechází do vlastnictví České republiky nebo Slovenské republiky podle sídla státního podniku.

(2) Má-li státní podnik se sídlem na území jedné republiky vnitřní organizační jednotku na území druhé republiky, přechází majetek uvedený v odstavci 1, který slouží hospodaření této vnitřní organizační jednotky, do vlastnictví té republiky, na jejímž území se tato vnitřní organizační jednotka nachází.

(3) Práva a povinnosti zakladatelů státních podniků v působnosti federace přecházejí společně s majetkem podle odstavce 1 na státní orgány České republiky nebo státní orgány Slovenské republiky, příslušné podle zákonů národních rad.

(4) Má-li státní podnik se sídlem na území jedné republiky vnitřní organizační jednotku na území druhé republiky, přechází s majetkem podle odstavce 2 i obsah funkce zakladatele na státní orgán této republiky, příslušný podle zákona její národní rady.

(5) Dohoda České republiky a Slovenské republiky, uzavřená do zániku České a Slovenské Federativní Republiky, však může v odůvodněných případech stanovit, že pro majetek, který slouží k hospodaření vnitřních organizačních jednotek státních podniků, které se nacházejí na území druhé republiky, a pro obsah funkce zakladatele, který je s nimi spojen, se ustanovení odstavců 2 a 4 nepoužijí.

Čl. 9

(1) Pro dokončení vypořádání nároků vzniklých rozdělením majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou se zřizuje Komise pro dokončení vypořádání majetku České a Slovenské Federativní Republiky po zániku České a Slovenské Federativní Republiky. Tato komise je složena rovným dílem ze členů jmenovaných vládou České republiky a vládou Slovenské republiky.

(2) Počet členů, způsob jednání a podmínky rozhodování, jakož i další podrobnosti činnosti této komise stanoví její statut, který vydají nejpozději do 31. prosince 1992 ve vzájemné dohodě vláda České republiky a vláda Slovenské republiky.

Čl. 10

(1) Od účinnosti tohoto ústavního zákona do dne zániku České a Slovenské Federativní Republiky nelze převádět na Českou republiku a Slovenskou republiku majetek České a Slovenské Federativní Republiky, se kterým hospodaří státní orgány České a Slovenské Federativní Republiky, Státní banka československá, státní podniky a jiné státní organizace České a Slovenské Federativní Republiky; to platí i o jejich majetkových účastech na podnikání jiných právnických osob. Obdobně nelze převádět majetkové účasti České a Slovenské Federativní Republiky na podnikání právnických osob.

(2) Ustanovení odstavce 1 neplatí pro
a) majetek, který přechází na Českou republiku a Slovenskou republiku v souvislosti se změnou působnosti federace a republik,

- b) převody majetku v rámci obvyklého hospodaření,
- c) přechod majetku podle čl. 6 odst. 1.

Čl. 11

(1) Dnem zániku České a Slovenské Federativní Republiky se zrušuje Federální fond národního majetku.

(2) Majetek, který náleží Federálnímu fondu národního majetku ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky, přechází tímto dnem na Fond národního majetku České republiky a Fond národního majetku Slovenské republiky; pro jeho dělení se použijí obdobně ustanovení tohoto ústavního zákona.

(3) Protokol o předání a převzetí majetku Federálního fondu národního majetku, jehož součástí je soupis předávaného majetku ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky, podepisují předseda prezidia Federálního fondu národního majetku, předseda prezidia Fondu národního majetku České republiky a předseda prezidia Fondu národního majetku Slovenské republiky.

Čl. 12

(1) Do zániku České a Slovenské Federativní Republiky uzavřou Česká republika a Slovenská republika dohodu, jejímž předmětem je zejména závazek převzetí tohoto ústavního zákona do právních řádů nástupnických států ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky a společný výklad tohoto ústavního zákona oběma stranami dohody. Její součástí je rovněž dohoda o zachování celistvosti dokumentace uvedené v čl. 7 ve zvláštních případech zájmu na jejím dalším využití a dohoda o tomto využití Českou republikou a Slovenskou republikou za stejných podmínek.

(2) Součástí dohody podle odstavce 1 je i dohoda o způsobu rozhodování sporů vzniklých při dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky cestou arbitrážního řízení a závazek České republiky a Slovenské republiky, že nález arbitrážního orgánu je platný a vykonatelný na území České republiky a na území Slovenské republiky. Arbitrážním orgánem, stanoví-li tak dohoda republik, může být i komise zřízená podle čl. 9.

(3) Součástí dohody podle odstavce 1 je, v souladu s ustanovením čl. 3 odst. 2, i jiné majetkové a finanční vypořádání.

Čl. 13

(1) Zrušení Federální bezpečnostní informační služby nejpozději ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky a vypořádání jejich majetkových a jiných poměrů stanoví zákon Federálního shromáždění.

(2) Dělení majetku Československé televize, Československého rozhlasu, Československé tiskové kanceláře, Československých státních drah, Správy pošt a telekomunikací Praha a Správy pošt a telekomunikací Bratislava a jeho přechod nejpozději ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku obdobně podle tohoto ústavního zákona stanoví zákon Federálního shromáždění.

(3) Zrušení Československé akademie věd nejpozději ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky a vypořádání jejich majetkových a jiných poměrů stanoví zákon Federálního shromáždění.

(4) Zákon Federálního shromáždění může stanovit odchýlně od principů podle čl. 3 odst. 1 dělení majetku Federálního fondu tržní regulace v zemědělství.

(5) Majetek Centra kupónové privatizace se rozdělí ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Centrum kupónové privatizace České republiky a Centrum kupónové privatizace Slovenské republiky takto:

a) movitý majetek mimo čistý výnos z prodeje kupónů podle územního principu,

b) čistý výnos z prodeje kupónů v poměru dvě celé dvacet devět setin ku jedné.

Podrobnosti dělení majetku Centra kupónové privatizace stanoví dohoda České republiky a Slovenské republiky uzavřená do zániku České a Slovenské Federativní Republiky.

(6) Dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky, k němuž přísluší právo hospodaření Tranzitnímu plynovodu, Československým aeroliniím, Čechofrachtu, bývalým podnikům zahraničního obchodu a jejich afilacím v zahraničí, a dělení dalšího majetku České a Slovenské Federativní Republiky určeného dohodou mezi Českou republikou a Slovenskou republikou, pokud nebude upraveno zvláštními zákony, se provede na základě dohody mezi Českou republikou a Slovenskou republikou.

Čl. 14

Ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky se zrušuje část pátá (§ 27 až 40) zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby.

Čl. 15

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Stráský v. r.
V. z. Benda v. r.

4. Ústavní zákon 542/1992 Sb., o zániku ČSFR¹³⁷

ÚSTAVNÍ ZÁKON ze dne 25. listopadu 1992

o zániku České a Slovenské Federativní Republiky

Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky respektujíc usnesení České národní rady a Národní rady Slovenské republiky usneslo se na tomto ústavním zákoně:

Čl. 1

(1) Uplynutím dne 31. prosince 1992 zaniká Česká a Slovenská Federativní Republika.

(2) Nástupnickými státy České a Slovenské Federativní Republiky jsou Česká republika a Slovenská republika.

Čl. 2

Působnost České a Slovenské Federativní Republiky, která jí byla svěřena ústavními a jinými zákony, přechází na Českou republiku a na Slovenskou republiku dnem 1. ledna 1993.

Čl. 3

(1) Zánikem České a Slovenské Federativní Republiky zanikají státní orgány České a Slovenské Federativní Republiky. Současně zanikají ozbrojené síly a ozbrojené bezpečnostní sbory České a Slovenské Federativní Republiky a rozpočtové a

¹³⁷ Zdroj - Aspi

přispěvkové organizace napojené na státní rozpočet České a Slovenské Federativní Republiky a státní organizace v působnosti České a Slovenské Federativní Republiky, které byly zřízeny zákonem.

(2) Česká republika a Slovenská republika nesmějí po zániku České a Slovenské Federativní Republiky užívat státních symbolů České a Slovenské Federativní Republiky.

Čl. 4

(1) Počínajíc dnem uvedeným v článku 2 náleží zákonodárná moc v České republice zákonodárnému sboru složenému z poslanců zvolených ve volbách v roce 1992 v České republice do Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky 1) a do České národní rady. 2) Vnitřní poměry tohoto zákonodárného sboru stanoví v souladu s článkem 7 zákon České republiky.

(2) Počínajíc dnem uvedeným v článku 2 náleží zákonodárná moc ve Slovenské republice zákonodárnému sboru složenému z poslanců zvolených ve volbách v roce 1992 ve Slovenské republice do Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky 1) a do Slovenské národní rady. 2), *) Vnitřní poměry tohoto zákonodárného sboru stanoví v souladu s článkem 7 zákon Slovenské republiky.

(3) Ustanovení zákona o volbách do Federálního shromáždění o uprázdnění mandátu 3) zůstávají nedotčena.

Čl. 5

Pravomoc příslušející ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky vládě České a Slovenské Federativní Republiky náleží od 1. ledna 1993 na území České republiky vládě České republiky a na území Slovenské republiky vládě Slovenské republiky, pokud ústavní zákon České republiky nebo ústavní zákon Slovenské republiky nestanoví jinak.

Čl. 6

(1) Pravomoc příslušející ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky Nejvyššímu soudu České a Slovenské Federativní Republiky náleží od 1. ledna 1993 na území České republiky Nejvyššímu soudu České republiky a na území Slovenské republiky Nejvyššímu soudu Slovenské republiky, nestanoví-li ústavní zákon České republiky nebo ústavní zákon Slovenské republiky jinak.

(2) Pravomoc příslušející ke dni zániku České a Slovenské Federativní Republiky Ústavnímu soudu České a Slovenské Federativní Republiky vykonává od 1. ledna 1993 ve vztahu k orgánům, institucím a občanům na území České republiky Nejvyšší soud České republiky a ve vztahu k orgánům, institucím a občanům na území Slovenské republiky Nejvyšší soud Slovenské republiky, nestanoví-li ústavní zákon České republiky nebo ústavní zákon Slovenské republiky jinak.

Čl. 7

Česká národní rada a Národní rada Slovenské republiky mohou ještě před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky s účinností nejdříve od 1. ledna 1993 přijímat ústavní a jiné zákony, jimiž zabezpečí výkon působnosti, která přejde na Českou republiku a Slovenskou republiku podle článku 2.

Čl. 8

(1) Česká republika a Slovenská republika jsou oprávněny ještě před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky uzavírat smlouvy o úpravě vzájemných poměrů ve věcech, které náleží do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky, s tím, že tyto smlouvy vstoupí v platnost po zániku České a Slovenské Federativní Republiky.

(2) Česká republika a Slovenská republika mohou ještě před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky uzavírat mezinárodní smlouvy vůči třetím státům svým jménem s tím, že tyto smlouvy vstoupí v platnost po zániku České a Slovenské Federativní Republiky.

Čl. 9

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Stráský v. r.
Kováč v. r.

5. Ústavní zákon 143/1968, Kompetenční zákon

493/1992 Sb.

Ústavní zákon
ze dne 8. října 1992,

kterým se mění a doplňují ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů, a některé další ústavní zákony

Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky se usneslo na tomto ústavním zákoně:

čl.

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění ústavních zákonů č. 57/1969 Sb., č. 125/1970 Sb., č. 43/1971 Sb., č. 50/1975 Sb., č. 161/1989 Sb., č. 182/1989 Sb., č. 46/1990 Sb., č. 100/1990 Sb., č. 101/1990 Sb., č. 158/1990 Sb., č. 159/1990 Sb., č. 294/1990 Sb., č. 295/1990 Sb., č. 556/1990 Sb., č. 23/1991 Sb., č. 91/1991 Sb., č. 327/1991 Sb., č. 205/1992 Sb., č. 206/1992 Sb. a č. 211/1992 Sb., se mění a doplňuje takto:

1. Čl. 7 odst. 1 písm. a) zní:

"a) zahraniční politika, uzavírání mezinárodních smluv s výjimkou těch, jejichž uzavírání patří do působnosti České republiky a Slovenské republiky, zastupování České a Slovenské Federativní Republiky v mezinárodních vztazích a rozhodování o otázkách války a míru,"

2. Čl. 7 odst. 1 písm. b) zní:

"b) obrana a ekonomické zabezpečení obranyschopnosti České a Slovenské Federativní Republiky s výjimkou civilní ochrany obyvatelstva,"

3. Čl. 7 odst. 2 zní:

"(2) Česká republika a Slovenská republika mohou v souladu se zahraniční politikou České a

Slovenské Federativní Republiky a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká a Slovenská Federativní Republika vázána, uzavírat svým jménem dvoustranné mezinárodní dohody ve věcech, které patří do působnosti České republiky a Slovenské republiky."

4. V čl. 7 se doplňuje nový odstavec 3, který zní:

"(3) Česká republika a Slovenská republika mohou v souladu se zahraniční politikou České a Slovenské Federativní Republiky a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká a Slovenská Federativní Republika vázána:

a) uzavírat se součástmi federativních a spolkových států dohody o spolupráci v oblasti obchodní, hospodářské, kulturní, vědecké, školské, zdravotnické, ochrany životního prostředí, civilní ochrany obyvatelstva, sportovní, jakož i o spolupráci ve věcech tisku, rozhlasu a televize,

b) zřizovat svá zastoupení u subjektů, s nimiž byly uzavřeny dohody podle písmene a), a přijímat zastoupení těchto subjektů."

5. Čl. 10 se vypouští.

6. Čl. 14 odst. 1 zní:

"(1) V oblasti bankovníctví do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří:

a) stanovit a uplatňovat jednotnou měnovou politiku a přijímat právní úpravu pro její uskutečňování,

b) stanovit rozsah měnových rezerv ve zlatě a v devizových prostředcích, spravovat je a disponovat s nimi."

7. Čl. 14 odst. 2 zní:

"(2) Ústřední bankou v České a Slovenské Federativní Republice je Státní banka československá, která stanoví a uplatňuje jednotnou měnovou politiku. Součástí Státní banky československé jsou Ústředí Státní banky československé pro Českou republiku a Ústředí Státní banky československé pro Slovenskou republiku. Státní banka československá je řízena bankovní radou, která se skládá z guvernéra, dvou viceguvernerů, z nichž jeden je občanem České republiky a druhý občanem Slovenské republiky, a dále z viceguvernéra pověřeného řízením Ústředí Státní banky československé pro Českou republiku a jeho zástupce a z viceguvernéra pověřeného řízením Ústředí Státní banky československé pro Slovenskou republiku a jeho zástupce. Je-li guvernérem občan České republiky, je v následujícím funkčním období guvernérem občan Slovenské republiky a naopak."

8. V čl. 14 odst. 3 se vypouštějí slova "a spořitelena".

9. V čl. 14 se doplňuje nový odstavec 4, který zní:

"(4) Česká republika a Slovenská republika mohou vytvářet své emisní banky. Emisní banky republik vzniknou rozdělením Státní banky československé. Zákon Federálního shromáždění rozdělí majetek, práva a povinnosti Státní banky československé a stanoví den jejich převzetí emisními bankami republik."

10. Čl. 16 zní:

"Čl. 16

Do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří:

a) stanovení nástrojů zahraniční obchodní politiky v součinnosti s Českou republikou a Slovenskou republikou,

b) zákonná úprava v oblasti hospodářských vztahů se zahraničím."

11. Čl. 17 zní:

"Čl. 17

V oblasti hospodářství do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří zákonná úprava energetického hospodářství a výroby, rozvodu a spotřeby elektřiny, plynu a tepla."

12. Čl. 19 zní:

"Čl. 19

V oblasti dopravy do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří:

- a) právní úprava ve věcech dopravy,
- b) výkon státní správy a státního dozoru v námořní plavbě a letecké dopravě."

13. Čl. 20 zní:

"Čl. 20

V oblasti spojů do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří:

- a) zákonná úprava ve věcech pošt a telekomunikací,
- b) určování jednotných tarifů poštovního a telekomunikačního mezinárodního provozu,
- c) rozdělování kmitočtového spektra mezi republiky a federaci a výkon státní správy vyplývající z mezinárodních závazků."

14. Čl. 21 zní:

"Čl. 21

Do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří v oblasti mírového využívání jaderné energie zákonná úprava a výkon státního dozoru nad jadernou bezpečností jaderných zařízení a státního dozoru nad využíváním jaderných materiálů, jaderných zařízení a technologií."

15. Čl. 22 zní:

"Čl. 22

Do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří v oblasti práce a sociální politiky zákonná úprava pracovních vztahů, služebních poměrů zaměstnanců v orgánech České a Slovenské Federativní Republiky a v jimi řízených organizacích, jakož i jejich nemocenského a důchodového pojištění a jejich státních dávek sociálního zabezpečení."

16. Čl. 23 odst. 1 zní:

"(1) V oblasti státní statistiky do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří:

- a) zákonná úprava podmínek získávání statistických informací potřebných pro posuzování vývoje federace, jakož i zákonná úprava ochrany těchto informací před zneužitím,
- b) v dohodě s Českou republikou a Slovenskou republikou 1. stanovit statistické ukazatele potřebné pro posuzování vývoje federace a způsob získávání statistických informací k tomuto účelu,
2. stanovit statistické ukazatele potřebné pro plnění mezinárodních závazků a poskytovat tyto mezinárodním organizacím,
3. plnit ty povinnosti, vyplývající z mezinárodních závazků, které jí Česká republika a Slovenská republika svěřily."

17. Čl. 24 zní:

"Čl. 24

(1) Do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří zákonná úprava vlastnictví; tím není dotčeno právo České republiky a Slovenské republiky na právní úpravu majetku České republiky a Slovenské republiky a majetku obcí zákony národních rad.

(2) Do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky v oblasti podnikatelské činnosti patří:

- a) právní úprava podnikání a vztahů vznikajících při podnikatelské a jiné hospodářské činnosti,
- b) právní úprava ochrany výroby, obchodu a zájmů spotřebitelů, průmyslového vlastnictví, normalizace, zkušebnictví a metrologie, jakož i výkon státní správy na těchto úsecích ve věcech, o nichž to stanoví zákon Federálního shromáždění.

(3) Do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky patří zákonná úprava ochrany hospodářské soutěže."

18. Čl. 27 odst. 1 písm. b) zní:

"b) upravovat zřizování, postavení, oprávnění a ostatní poměry ozbrojených bezpečnostních sborů České a Slovenské Federativní Republiky; tím není dotčeno právo České republiky a Slovenské republiky zřizovat vlastní ozbrojené bezpečnostní sbory a upravovat jejich postavení, oprávnění a ostatní poměry."

19. V čl. 27 se doplňuje nový odstavec 3, který zní:

"(3) Česká republika a Slovenská republika si mohou zřizovat vlastní bezpečnostní informační služby a upravovat jejich postavení, oprávnění a ostatní poměry."

20. Čl. 28a odst. 1 zní:

"(1) České a Slovenské Federativní Republice přísluší kontrolovat hospodaření finančními a hmotnými prostředky federace, jakož i všechna odvětví i činnosti státní a hospodářské správy, která patří do její působnosti."

21. V čl. 36 odst. 3 se na konci připojuje tato věta:

"Zákon Federálního shromáždění stanoví, kdy lze mezinárodní hospodářské smlouvy obecné povahy provádět před tím, než s nimi Federální shromáždění vysloví souhlas."

22. V čl. 36 se vypouští odstavec 4.

23. V čl. 37 odst. 2 za se slova "zákony upravující řízení před soudy," vkládají slova "před orgány činnými v trestním řízení a před rozhodci,;" za slova "zákon o znalcích a tlumočnících," se vkládají slova "zákon upravující ochranu výsledků tvůrčí duševní činnosti, zákon o zápisech do evidence vztahů k nemovitostem a" a slova "a zákon o územním plánování a stavebním řádu" se vypouštějí.

24. Čl. 37 odst. 3 zní:

"(3) Pokud to vyžaduje jednota právního řádu, uskutečňuje Federální shromáždění zákonnou úpravu ve věcech národnostních a etnických menšin, církví a náboženských společností, péče o zdraví občanů, veterinární a rostlinolékařské péče a soustavy základních a středních škol; výkon v těchto věcech patří v plném rozsahu orgánům republik."

25. V čl. 42 odst. 2 se ustanovení písmene b) vypouští a dosavadní písmena c) až m) se označují jako písmena b) až l).

26. Čl. 61 odst. 1 písm. b) zní:

"b) přijímá vedoucí diplomatických misí; s přihlédnutím ke stanoviskům vlády České a Slovenské Federativní Republiky, vlády České republiky a vlády Slovenské republiky pověřuje vedoucí

diplomatických misí tak, aby v těchto funkcích byli rovnoměrně zastoupeni občané České republiky a občané Slovenské republiky."

27. V čl. 75 se na konci připojuje tato věta:

"V případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas jejího předsedy."

28. Čl. 85 se vypouští.

Čl.II

1. Právní předpisy upravující organizaci státní organizace Československé státní dráhy pozbudou platnosti dnem, který stanoví zákon Federálního shromáždění, jímž se rozdělí a převede majetek, práva a povinnosti státní organizace Československé státní dráhy na nově vzniklé organizace pro železniční dopravu České republiky a Slovenské republiky. Na tyto nové organizace přejdou v plném rozsahu i práva a povinnosti státní organizace Československé státní dráhy vyplývající z její mezinárodní spolupráce v oboru železnic.

2. Zákon Federálního shromáždění stanoví pravidla a postup pro rozdělení a převod majetku, práv a povinností státních organizací, které byly federálním ministerstvem dopravy založeny jako specializované železniční organizace, na příslušné organizace obou republik, pokud u těchto specializovaných železničních organizací nebyl do dne účinnosti tohoto ústavního zákona schválen privatizační projekt.

3. Zákon Federálního shromáždění rozdělí a převede majetek, práva a povinnosti státního podniku Správa pošt a telekomunikací Praha a státního podniku Správa pošt a telekomunikací Bratislava v rozsahu soustavy pošt na nově vzniklé poštovní organizace České republiky a Slovenské republiky a v rozsahu soustavy telekomunikací na nově vzniklé organizace telekomunikací České republiky a Slovenské republiky. Na tyto nové organizace přejdou v plném rozsahu práva a povinnosti dosavadních státních podniků vyplývající z dohod, úmluv a ujednání v mezinárodním poštovním styku.

4. Platnost poštovních známek a jiných poštovních cenin vydaných do dne převodu majetku podle bodu 3 stanoví zákon Federálního shromáždění.

5. Do 31. prosince 1992 patří do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky právní úprava regulace vývoje mezd podle dosavadního znění čl. 22 písm. b) ústavního zákona č. 143/1968 Sb. , o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

Čl.III

1. Zákony a jiné právní předpisy, uvedené v čl. 144 odst. 1 věta první ústavního zákona č. 143/1968 Sb. , o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů, jakož i zákony Federálního shromáždění a jiné právní předpisy vydané státními orgány České a Slovenské Federativní Republiky do dne nabytí účinnosti tohoto ústavního zákona, upravující věci, které nepatří do působnosti federace, mohou být v těchto věcech měněny zákony České národní rady nebo zákony Slovenské národní rady, *) popřípadě jinými právními předpisy státních orgánů republik. Pro právní předpisy upravující regulaci vývoje mezd platí ustanovení předchozí věty od 1. ledna 1993.

2. Způsob vypořádání majetkových a jiných právních poměrů dalších organizací, zřízených právními předpisy uvedenými v bodě 1 anebo podle těchto předpisů, upraví zákon Federálního shromáždění.

*) Národní rada Slovenské republiky podle čl. 154 odst. 1 Ústavy Slovenské republiky č.460/1992 Sb.

Čl. IV

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů, se mění takto:

1. Čl. 1 zní:

"Čl. 1

Česká a Slovenská Federativní Republika je demokratický právní stát složený z České republiky a Slovenské republiky."

2. Čl. 5 se vypouští.

3. V čl. 16 se vypouští odstavce 3.

4. V čl. 17 odst. 1 se vypouští slovo "socialistického".

5. Čl. 18 se vypouští.

6. Čl. 104 zní:

"Čl. 104

(1) Prokuratura vykonává v rozsahu stanoveném zákonem dozor nad dodržováním zákonů a jiných právních předpisů; při jejich porušení činí opatření stanovená zákonem.

(2) Prokuratura České a Slovenské Federativní Republiky působí ve věcech obrany a v dalších věcech, které patří do působnosti České a Slovenské Federativní Republiky; v ostatních věcech působí Prokuratura České republiky a Prokuratura Slovenské republiky.

(3) Organizaci Prokuratury České a Slovenské Federativní Republiky, její úkoly, pravomoc a právní poměry prokurátorů a vyšetřovatelů a právních čekatelů prokuratury upravuje zákon Federálního shromáždění.

(4) Organizaci Prokuratury České republiky a Prokuratury Slovenské republiky, jejich úkoly, pravomoc a právní poměry prokurátorů a vyšetřovatelů a právních čekatelů prokuratury upravují zákony národních rad."

7. Čl. 105 zní:

"Čl. 105

Generálního prokurátora České a Slovenské Federativní Republiky jmenuje a odvolává prezident České a Slovenské Federativní Republiky. Generální prokurátor České a Slovenské Federativní Republiky je odpovědný Federálnímu shromáždění, které může prezidentu České a Slovenské Federativní Republiky navrhnout, aby jej z funkce odvolal."

8. Čl. 106 se vypouští.

9. V čl. 106a se vypouští odstavce 2 a číselné označení odstavce 1.

Čl. V

Ústavní zákon č. 10/1969 Sb., o Radě obrany státu, ve znění pozdějších předpisů, se mění a doplňuje takto:

1. § 1 se vypouští.

2. § 3 odst. 1 písm. b) zní:

"b) schvaluje základní opatření přípravy státních orgánů a hospodářství v České a Slovenské Federativní Republice pro případ války,".

3. V § 5 se doplňuje nový odstavec 4, který zní:

"(4) Zasedání Rady obrany státu se zúčastňují předsedové branných a bezpečnostních výborů

Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění."

4. V § 7 odst. 2 se vypouští slovo "předsednictva".

Čl. VI

Ústavní zákon č. 155/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy, ve znění ústavního zákona č. 326/1991 Sb., se mění takto:

1. V § 2 se vypouštějí slova "prokuratur a státních notářství".

2. § 3 zní:

"§ 3

Federální shromáždění upravuje zákonem organizaci a činnost soudů a právní postavení soudců a justičních čekatelů."

Čl. VII

Ústavní zákon č. 296/1990 Sb., o změnách v soustavě federálních ústředních orgánů státní správy, v jejichž čele stojí člen vlády České a Slovenské Federativní Republiky, se mění a doplňuje takto:

1. Čl. I zní:

"Čl. I

V České a Slovenské Federativní Republice působí tyto ústřední orgány státní správy, v jejichž čele stojí člen vlády České a Slovenské Federativní Republiky:

federální ministerstvo financí,
federální ministerstvo zahraničních věcí,
federální ministerstvo obrany,
federální ministerstvo vnitra,
federální ministerstvo hospodářství,
federální ministerstvo kontroly."

2. Čl. II zní:

"Čl. II

Ruší se federální ministerstvo zahraničního obchodu, federální ministerstvo práce a sociálních věcí, federální ministerstvo dopravy, federální ministerstvo spojů, federální ministerstvo pro strategické plánování, Federální výbor pro životní prostředí a Federální úřad pro hospodářskou soutěž."

3. Čl. III zní:

"Čl. III

(1) Pokud právní předpisy svěčují působnost

a) federálnímu ministerstvu dopravy, federálnímu ministerstvu spojů, federálnímu ministerstvu pro strategické plánování nebo Federálnímu výboru pro životní prostředí, vykonává tuto působnost federální ministerstvo hospodářství,

b) federálnímu ministerstvu práce a sociálních věcí, vykonává tuto působnost federální ministerstvo financí,

c) federálnímu ministerstvu zahraničního obchodu, vykonává tuto působnost 1. v oblasti právní úpravy cel, celnictví a stanovení celních sazeb federální ministerstvo financí,
2. v ostatních věcech federální ministerstvo zahraničních věcí.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije v těch případech, kdy působnost České a Slovenské

Federativní Republiky podle článku I tohoto ústavního zákona přešla na Českou republiku a Slovenskou republiku."

4. Čl. IV zní:

"Čl. IV

Majetková práva, práva a povinnosti z pracovněprávních a jiných vztahů přecházejí

a) z federálního ministerstva dopravy, federálního ministerstva spojů, federálního ministerstva pro strategické plánování, Federálního výboru pro životní prostředí a Federálního úřadu pro hospodářskou soutěž na federální ministerstvo hospodářství,

b) z federálního ministerstva zahraničního obchodu na federální ministerstvo zahraničních věcí s výjimkou majetkových práv, práv a povinností z pracovněprávních a jiných vztahů v oblasti právní úpravy cel, celnictví a stanovení celních sazeb, která přecházejí na federální ministerstvo financí,

c) z federálního ministerstva práce a sociálních věcí na federální ministerstvo financí."

5. Čl. V a VI se zrušují.

Čl. VIII

Předsednictvo Federálního shromáždění se zmocňuje, aby ve Sbírce zákonů vyhlásilo úplné znění ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, jak vyplývá z pozdějších ústavních zákonů.

Čl. IX

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Stráský v. r.

vz. Šedivý v. r.